

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

***STÁTOPRÁVNÍ USPOŘÁDÁNÍ A PRÁVNÍ SYSTÉM
MONGOLSKÉ ŘÍŠE V LETECH 1206-1294***

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Mgr. Marek Mazanec

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Oborová katedra: Katedra právních dějin

Obor rigorózního řízení: Právní dějiny

***STÁTOPRÁVNÍ USPOŘÁDÁNÍ A PRÁVNÍ SYSTÉM
MONGOLSKÉ ŘÍŠE V LETECH 1206-1294***

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Mgr. Marek Mazanec

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň, květen, 2022

.....

Mgr. Marek Mazanec

Obsah

ÚVOD	1
1 PŘÍRODNÍ PODMÍNKY A KOČOVNÉ PASTEVECTVÍ	3
1.1 PŘÍRODNÍ PODMÍNKY	3
1.2 KOČOVNÉ PASTEVECTVÍ	3
2 RANÉ SPOLEČENSKÉ ZŘÍZENÍ A KMENOVÁ STRUKTURA	5
2.1 RANÉ SPOLEČENSKÉ ZŘÍZENÍ	5
2.2 KMENOVÁ STRUKTURA	6
3 TURKICKO-MONGOLSKÉ KMENY A SOUSEDNÍ USEDLÉ CIVILIZACE	8
3.1 TURKICKO-MONGOLSKÉ KMENY	8
3.2 SOUSEDNÍ USEDLÉ CIVILIZACE.....	10
4 OBDOBÍ PŘED VZNIKEM MONGOLSKÉ ŘÍŠE (1162-1206)	11
4.1 1162-1187	11
4.2 1187-1196.....	13
4.3 1196-1205	14
4.4 PŘELOMOVÝ ROK 1206.....	15
5 MONGOLSKÁ ŘÍŠE V LETECH 1206-1229	17
5.1 VÁLEČNÁ TAŽENÍ PROTI KRÁLOVSTVÍ XI XIA, CÍSAŘSTVÍ QARA KHITAI A CÍSAŘSTVÍ JIN	17
5.1.1 Dobyetí království Xi Xia.....	18
5.1.2 Invaze na území severní Číny	19
5.2 EXPANZE MONGOLSKÉ ŘÍŠE SMĚREM NA ZÁPAD	21
5.2.1 Dobyetí císařství Qara Khitai a vyslání kupecké karavany do Chorézmské říše	21
5.2.2 Válečný konflikt s Chorézmskou říší.....	22
5.3 SMRT ČINGISCHÁNA	23
5.4 ČINGISCHÁNŮV ODKAZ A NÁSLEDNICTVÍ.....	25
6 STÁTOPRÁVNÍ USPOŘÁDÁNÍ A MONGOLSKÉ PRÁVO V LETECH 1206-1229	27
6.1 ZÁKONÍK VELKÁ YASA	27
6.1.1 Trestní sankce	30
6.2 STÁTOPRÁVNÍ USPOŘÁDÁNÍ.....	30
6.2.1 Vojenská správa	30
6.2.2 Civilní správa	32
6.2.3 Písmo a úřednický aparát	33
6.2.4 Správa dobytých území	34
6.2.5 Daňový systém	35
6.2.6 Systém poštovních stanic	35
6.3 LOV	36
6.4 NÁBOŽENSTVÍ A ŠAMANISMUS.....	37
6.5 TRESTNÍ PRÁVO	38

6.6	SOUKROMÉ PRÁVO.....	40
6.6.1	Právo manželské	40
6.6.2	Právo dědické	41
7	MONGOLSKÁ ŘÍŠE ZA VLÁDY ÖGEDEIE (1229-1241).....	43
7.1	DOBYTÍ SEVERNÍ ČÍNY.....	43
7.2	SPRÁVA MONGOLSKÉ ŘÍŠE	44
7.2.1	Vybudování nového správního centra.....	44
7.2.2	Správa území severní Číny	44
7.2.2.1	Výběr daní	44
7.2.2.2	Právní systém.....	45
7.2.2.3	Problematické aspekty místní správy	45
7.2.2.4	Státní úřednické zkoušky.....	46
7.2.2.5	Muslimští kupci jako výběřci daní	46
7.3	VOJENSKÉ TAŽENÍ SMĚREM DO VÝCHODNÍ A STŘEDNÍ EVROPY	47
7.3.1	Povolžští Bulhaři, Kipčaci a ruská knížectví	47
7.3.2	Boje ve střední Evropě.....	49
7.3.2.1	Polské království – bitva u Lehnice.....	50
7.3.2.2	České království - bitva u Olomouce.....	50
7.3.2.3	Uhry – bitva na řece Slaná a úmrtí Ögedeie	51
7.3.3	Evropská reakce na mongolský vpád.....	51
8	SPRÁVA MONGOLSKÉ ŘÍŠE REGENTKOU TÖREGENE (1241-1246) A OBDOBÍ VLÁDY GÜYÜKA (1246-1248).....	53
8.1	REGENTSTVÍ TÖREGENE A VOLEBNÍ SHROMÁŽDĚNÍ ROKU 1246	53
8.2	JAN DE PLANO CARPINI A SLYŠENÍ U VELKÉHO CHÁNA.....	54
8.3	SPRÁVA MONGOLSKÉ ŘÍŠE ZA VLÁDY GÜYÜKA (1246-1248)	55
8.4	ÚMRTÍ GÜYÜKA	55
9	SPRÁVA MONGOLSKÉ ŘÍŠE REGENTKOU OGHUL QAIMISH (1248-1251) A OBDOBÍ VLÁDY MÖNGKEHO (1251-1259).....	57
9.1	PROBLEMATICKE ASPEKTY VOLBY NOVÉHO VELKÉHO CHÁNA.....	57
9.2	VOLEBNÍ SHROMÁŽDĚNÍ V ROCE 1251 A POKUS O PŘEVRAAT	58
9.3	MÖNGKE A SPRÁVA MONGOLSKÉ ŘÍŠE	59
9.3.1	Správa Mongolské říše.....	59
9.3.2	Správní a daňové reformy	60
9.3.2.1	Qubchur	61
9.3.2.2	Qalan a tamgha	62
9.3.2.3	Náboženství	62
9.4	VILÉM Z RUBRUKU A JEHO ZPRÁVA O MONGOLSKÉ ŘÍŠI.....	62
9.5	EXPANZE MONGOLSKÉ ŘÍŠE	63
9.5.1	Khubilai a tažení proti jižní čínské dynastii Song.....	64
9.5.2	Hülegü a jeho tažení.....	64
9.6	ÚMRTÍ MÖNGKEHO.....	65
9.7	SOUBOJ BRATRŮ O VLÁDU NAD MONGOLSKOU ŘÍŠÍ.....	66
10	MONGOLSKÁ ŘÍŠE ZA VLÁDY KHUBILAIE (1260-1294).....	71
10.1	KHUBILAI A SPRÁVA ČÍNSKÝCH LÉN	71
10.1.1	Náboženská debata	72

10.2	KHUBILAI – VLÁDCE MONGOLSKÉ ŘÍŠE A ČÍNSKÝ CÍSAŘ	73
10.2.1	Rozdělení obyvatelstva do společenských tříd.....	73
10.2.2	Obnova zemědělských oblastí	74
10.2.3	Podpora činnosti některých profesí	74
10.2.4	Stavba hlavního města a Velkého vodního kanálu.....	75
10.2.5	Počátek dynastické éry Yüan	76
10.2.6	Khubilai a náboženství	76
10.3	DOBYVAČNÁ TAŽENÍ	77
10.3.1	Invaze do jižní Číny	77
10.3.2	Korea jako vazalský stát.....	79
10.3.3	Neúspěšné snahy o dobytí Japonska	80
10.3.4	Centrální Mongolsko	80
10.4	TRIUMVIRÁT DAREBNÝCH MINISTRŮ	81
10.5	ZÁVĚREČNÉ ROKY VLÁDY	82
10.6	STÁTOPRÁVNÍ USPOŘÁDÁNÍ CÍSAŘSTVÍ YÜAN.....	84
10.6.1	Centrální Sekretariát a ministerstva	85
10.6.2	Censorát.....	86
10.6.3	Tajná rada	87
10.7	PRÁVNÍ SYSTÉM CÍSAŘSTVÍ YÜAN	88
10.7.1	Trestní právo.....	89
10.7.1.1	Trest smrti.....	89
10.7.1.2	Vyhoštění	90
10.7.1.3	Odnětí svobody	90
10.7.1.4	Fyzické tresty	90
10.7.1.5	Finanční kompenzace	91
10.7.1.6	Trestný čin krádeže a loupeže.....	92
10.7.2	Soudní systém.....	93
10.7.3	Právo manželské.....	94
10.7.4	Právo dědické	95
	ZÁVĚR.....	96
	RESUMÉ.....	99
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	102

Úvod

Mongolská říše byla největším pevninským státním útvarům světové historie. Rozprostírala se od Korejského poloostrova po území dnešní Ukrajiny a od Sibíře po jižní Čínu. Vznik Mongolské říše se datuje k roku 1206.

Ve 12. století obývaly mongolské stepní oblasti turkicko-mongolské kmeny kočovných pastevců. Vzdorujíc nehostinným klimatickým podmínkám, nomádi pravidelně migrovali se stády zvířat mezi sezónními pastvinami. Živili se také lovem zvěře a rybolovem. Sdružovali se do společenských jednotek, kdy nejvyšší společenskou jednotkou byl kmen pod správou a vedením kmenového náčelníka (chána).

Zabíráním pastvin do soukromého vlastnictví docházelo mezi kočovníky k roztržkám. Pouze ti majetnější si mohli dovolit na svou obranu vytvořit ozbrojenou družinu. Každý nomád se již od útlého dětství učil umění boje, konkrétně jízdě na koni a lukostřelbě. Kmeny spolu válčily a usilovaly o rozhodující vliv ve stepích. Mongolové se na počátku 12. století řadili mezi silnější kmeny. Po smrti Qabul Khana se však jejich kmen roztržil.

Roku 1162 se do mongolské aristokratické rodiny narodil chlapec, který dostal jméno Temüjin. Přestože kvůli nepříznivým okolnostem vyrůstal v chudobě, dokázal se během let vypracovat do vůdčí pozice v rámci kmene Mongolů. I díky tomu, že uzavíral strategická spojení, byl roku 1206 na volebním shromáždění zvolen vládcem Mongolské říše a vešel ve všeobecnou známost jako Čingischán.

Na rozdíl od ostatních chánů posuzoval Čingischán jedince podle zásluh, nikoliv podle urozenosti. Tím, že si dokázal podmanit turkicko-mongolské kmeny kočovníků, ukončil vleklé spory a války. Aby zabránil možným vzpourám, zařadil příslušníky podmaněných kmenů do svých řad, čímž vymazal jejich původní kmenové identity. Od této chvíle existoval již pouze Velký mongolský národ.

Kočovní pastevcí se primárně řídili obyčejovým právem. Čingischán jako vládce Mongolské říše rovněž vydával vlastní právní normy, které byly sepsány v právní kodex – zákoník Velká Yasa. Zákoník se zaměřoval především na oblasti civilní a vojenské správy říše, přičemž obsahoval právní normy trestního práva, ale i práva soukromého.

Mongolové byli vyznavači šamanismu. Věřili, že nadpozemská entita Věčné Modré Nebe předurčila Čingischána k tomu, aby si podmanil celý svět. Není tak divu, že se Mongolská říše za jeho vlády rozrostla o další území. Čingischán roku 1227 umírá a vláda přechází na jeho rod, označovaný jako Zlatý rod.

Následníci trůnu pokračovali v Čingischánově odkazu a zajistili další expanzi Mongolské říše. Museli se však již potýkat s problematickými aspekty správy podmaněných civilizací. Především tedy Khubilai, který svrhl jižní čínskou dynastii Song, sjednotil Čínu a stanul v čele císařství Yüan. Vláda císaře Khubilaie je označována jako zlatý věk vědy a kultury v Číně. Bezpečnost obchodních cest a důmyslný systém poštovních stanic přispěly značnou měrou k přílivu kupců do Mongolské říše a ke kulturnímu rozmachu.

V císařství Yüan došlo asi k nejznatelnější asimilaci Mongolů s místním obyvatelstvem. Khubilai však nedopustil, aby Číňani ovládali strategické a významné vládní posty. Vyvinul hybridní správní systém kombinující prvky mongolské i prvky čínské. Podstatné změny učinil i v oblasti právního systému. Mongolské obyčejové právo značným způsobem ovlivnilo čínské trestní právo, které bylo za vlády Khubilaie mnohem mírnějším než za dřívějších čínských dynastií.

Rigorózní práce má za cíl seznámit čtenáře s aspekty vzniku Mongolské říše a dobou jejího největšího rozmachu, a to především z hlediska vývoje státoprávního uspořádání a právního systému. Rigorózní práce je členěna do jednotlivých kapitol a podkapitol. Rigorózní práce má rovněž čtenáři umožnit vhled do problematiky správy historicky největší pevninské říše. V České republice je tomuto tématu věnována pouze okrajová pozornost. Naopak, ve světových kruzích historiků se fenomén Mongolské říše těší v posledních dekádách velké oblibě. Jsem přesvědčen, že rigorózní práce může přispět k popularizaci tohoto fenoménu a k získání další pozornosti veřejnosti.

1 Přírodní podmínky a kočovné pastevectví

1.1 Přírodní podmínky

Území Mongolska je z topografického hlediska velmi členité. Podstatná část území se rozprostírá na vysoké náhorní plošině. Severní a západní části Mongolska vládou horské masivy, zatímco na jihu a východě se do širé dále rozprostírá step a poušť. Právě členitost území má velmi podstatný vliv na místní klima. Větry vanoucí od Pacifiku do Mongolska nepronikají, tudíž s sebou nepřinášejí tolik potřebnou vláhu. Naopak větry ze severních arktických oblastí způsobují, že mongolské klima zůstává po značnou část roku chladné a suché. Průměrná roční teplota se pohybuje okolo 22 °C. Zimy jsou dlouhé a mrazivé, kdy teplota může klesnout až k - 34 °C. První náznaky příchodu zimy se projevují již v září a sníh taje až v květnu.¹ Léta jsou pro změnu suchá a horká, kdy teplota atakuje 35 °C. Z důvodu nízké koncentrace oblačnosti a malého množství srážek se Mongolsku přezdívá „země modrého nebe“. Uvádí se, že až 257 dní v roce je obloha jasná a bezmračná.²

Protože asi pouze 1 % půdy v mongolských stepích bylo vhodné k pěstování zemědělských plodin, nepředstavovalo zemědělství hlavní způsob obživy místních obyvatel.³ Výjimku tvořily východní oblasti a oblasti v blízkosti řeky Orkhon. Za účelem zajištění potravy lovíli kočovníci divokou zvěř, někteří i ryby. Nedílnou součástí jejich života bylo kočovné pastevectví.

1.2 Kočovné pastevectví

Kočovné pastevectví představovalo sofistikovaný systém migrace kočovníků a jejich stád zvířat. Nejednalo se tedy o nahodilé cestování stepí, nýbrž o cílenou migraci mezi sezónními pastvinami tak, aby stáda zvířat měla vždy k dispozici čerstvou vodu a travní porost. Kočové pastevectví se v mongolských stepích zaměřovalo primárně na chov pěti druhů zvířat. Nejpočetnější byla stáda ovcí. Z ovcí kočovní pastevci zpracovávali vlnu, ze které pak vyráběli plstěné plátno. To se spolu s dřevěnými pruty spojovalo dohromady a z jednotlivých částí

---

¹ MAY, Timothy Michael. *The Mongol Empire*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2018, s. 2.

² SRBA, Ondřej – SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 8.

³ ROSSABI, Morris. *The Mongols: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press, 2012, s. 4.

sestavili nomádké obydlí kupolovitého tvaru označovaného jako jurta (*ger*). Uprostřed jurty se umísťovalo ohniště a kouř z něj byl odváděn otvorem uprostřed stropu. Jurta se dala snadno rozebrat, složit na povoz a přemístit do nového kočovného tábora. Z ovcí se rovněž zpracovávalo mléko a maso.

Velmi početná byla také stáda koz, které na rozdíl od ovcí nevyžadují k pastvě natolik kvalitní travní porost. Kočovníci je proto chovali především v sušších oblastech, a to za účelem zpracování masa a mléka. Kozy se však musely pást v nižších počtech, neboť svými ostrými kopyty, a tím, že spásají travní porost i s kořeny, nevratně ničily pastviny, a nechtěně tak přispívaly k desertifikaci.⁴ Jako tažná zvířata využívali kočovníci jaky, a to hlavně v dobách sezónní migrace mezi pastvinami pro převoz těžkých nákladních vozů naložených jurtami, zbožím a dalšími věcmi. V jižních pouštních oblastech jako tažná zvířata sloužili dvouhrbí velbloudi.

Nejušlechtlejším a nejdůležitějším zvířetem kočovného pastevce byl jednoznačně kůň, kterého bez pochyb můžeme taktéž označit jako symbol vzniku a expanze Mongolské říše. Bez koně si lze mongolského válečníka jen stěží představit. Mongolští koně sice nevynikají svojí výškou a muskulaturou, nicméně disponují nezdolnou výdrží. Ne nadarmo se hodnota mongolského koně posuzovala podle vzdálenosti, kterou byl schopen za určitý čas urazit.⁵ Majetnost kočovného pastevce se poznala právě podle početnosti stáda koní. Důmyslnost kočovníků tkvěla také v tom, že z fermentovaného mléka klisen vyráběli alkoholický nápoj zvaný *kumis* či *airagh*.

Chovem zvířat si kočovní pastevci zajistili určitou soběstačnost, alespoň co se zdroje potravy a základních zvířecích produktů týče. Ostatní zboží jako např. řemeslné výrobky či ovoce a zeleninu získávali prostřednictvím směnného obchodu se sousedními usedlými civilizacemi nebo na loupežných výpravách. Z důvodu nutné sezónní migrace se u turkicko-mongolských kmenů nevyvinula řemesla na vysokou úroveň.⁶ Je to zcela logické, neboť nelze předpokládat, že by si hrnčíř, tkadlec či kovář byl schopen neustále stěhovat veškeré náčiní potřebné pro svou činnost.

---

⁴ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 5.

⁵ *Ibidem*, s. 6.

⁶ ROSSABI, M. *The Mongols: A Very Short Introduction*, s. 9.

2 Rané společenské zřízení a kmenová struktura

2.1 Rané společenské zřízení

Prvobytně pospolná společnost turkicko-mongolských kmenů byla postavena na principu rodového zřízení.⁷ Kočovní pastevcí nepotřebovali nijak složitý systém kmenové správy, neboť kočovali v poměrně malých skupinách. Muži se věnovali především chovu a pastvě zvířat, lovu a boji. Ženy pečovaly o chod domácnosti a zpracovávaly živočišné produkty. Pokud někdo z kočovníků zemřel či onemocněl, byli schopni zastat práci jeden za druhého. Tudiž i ženy ovládaly umění lovu a boje.

Jako nejnižší společenskou jednotku lze označit rodinu, která měla patriarchální charakter. Rodina společně kočovala a tábořila. Typická rodinná jednotka se skládala z přibližně pěti rodinných příslušníků a několika blízkých příbuzných.⁸ Provdáváním žen z rodiny docházelo ke vzniku nových příbuzenských svazků. Spojením několika rodin se utvořila vyšší společenská jednotka - klan (*obogh*).

Každý klan odvozoval svůj původ od společného předka, který mohl být i fiktivní. Podle generační vzdálenosti od společného předka se rozhodovalo o urozenosti jednotlivých příslušníků klanu. Nejvíce urození (aristokracie) pak ovládali přidružené příslušníky klanu.

Nejvyšší společenskou jednotkou byl kmen (*aimagh*), který se skládal z několika klanů. V rámci kmene již pokrevní vazby jeho příslušníků ustupují do pozadí, neboť každý z klanů odvozoval svůj původ od jiného společného předka, a nevázalo je tak pokrevní příbuzenství. Kmen byl fluidní jednotkou, kdy ho jeho příslušníci opouštěli nebo se k němu jiné klany přidružovaly. Pro posílení vzájemných vazeb v rámci kmene došlo ke vzniku příbuzenských institutů pokrevního bratrství (*anda*) či „*adopce*“, tedy navázání fiktivního příbuzenského svazku. Institut „*adopce*“ sloužil k účelu přijímání nových členů kmene a jejich inkorporace. Institut pokrevního bratrství se využíval především mezi urozenými k formálnímu potvrzení jejich přátelství a spolupráce. V čele kmene stál kmenový

---

⁷ BALÍK, Stanislav – BALÍK, Stanislav ml. – BALÍK Stanislav jr. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 4. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2021, s. 131.

⁸ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 8.

náčelník, nejčastěji označovaný jako chán (*khan*).⁹ Chán rozdělával pastviny, vedl kmen v boji, organizoval lov a celkově se staral o správu kmene. Primárně pocházel z aristokratické rodiny, nemuselo tomu tak být vždy. Některé kmeny naopak do svého čela dosazovaly nejschopnějšího bojovníka, který dokázal spolehlivě zabezpečit potřeby kmene.¹⁰

2.2 Kmenová struktura

Kočovní pastevci pravidelně migrovali mezi pastvinami. Postupem času je začali pojímat jako své vlastnictví. Mnohdy se však stávalo, že příslušníci jednoho kmene sváděli boj o území s kmenem jiným. O ozbrojené střety tak nebyla nouze. Pouze majetnější kočovníci si mohli dovolit na obranu svých zájmů vytvořit ozbrojenou družinu. Členové ozbrojené družiny byli nazýváni „přátelé“ (*nökör*, mn. č. *nököd*).¹¹ Mohlo se jednat jak o pokrevní příbuzné, tak i o nájemné bojovníky, kteří za své služby dostávali odměnu, např. v podobě léna k pastvinám.¹² Zabírání pastvin do soukromého vlastnictví však mělo negativní vliv spočívající v nárůstu majetkové nerovnosti ve společnosti. Tím docházelo k vyostření vztahů a celkově i k postupnému rozkladu rodové společnosti.

Na vrcholu společnosti stála aristokracie. Řadové příslušníky kmene lze pojmenovat jako „černovlasí“ či „černohlaví“.¹³ Ti tvořili nejpočetnější část společnosti. Zastoupení zde měli jak obyčejní kočovníci, tak služebníci (*haran*) a otroci (*bo'ol*). Služebníci a otroci byli nejčastěji zajati v boji nebo při loupežných nájezdech. K jejich základním povinnostem patřila služba v domácnosti aristokracie či péče o stáda zvířat. V případě nutnosti se zapojovali do boje.

Ve zcela obecné rovině lze tedy společnost turkicko-mongolských kmenů rozdělit do dvou skupin, a to do kosti bílé a kosti černé. Urození a členové ozbrojené družiny představují kost bílou, zatímco řadoví příslušníci kmene, služebníci a otroci kost černou. Samotné kmeny bychom pak mohli podle způsobu obživy a místa, kde žily, rozdělit na kmeny stepní a kmeny lesní. Kmeny lesní byly oproti kmenům stepním méně početnější a obývaly území v blízkosti jezera

⁹ LANE, George. *Daily life in the Mongol empire*. Westport: Greenwood Press, 2006, s. 19-20.

¹⁰ Ibidem, s. 18.

¹¹ BALÍK, S. – BALÍK, S. ml. – BALÍK S. jr. *Právní dějiny mimoevropských zemí*, s. 131.

¹² MORGAN, David. *The Mongols*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 1991, s. 38.

¹³ FRANKE, Herbert – TWITCHETT, Crispin Dennis. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994, s. 325.

Bajkal, pramene řeky Jenisej či horní tok řeky Irtysh. Kmeny lesní se primárně zaměřovaly na lov zvěře, zatímco kmeny stepní na kočovné pastevectví. Toto dělení však musíme vnímat jako obecné, a ne zcela odpovídající realitě. Kmeny stepní se mimo kočovného pastevectví věnovaly lovu, a naopak některé z kmenů lesních zase chovaly zvířata, např. stáda sobů.

Zajímavostí může být fakt, že stratifikace společnosti přetrvala v Mongolsku i do dnešní doby. Mongolští pastevci se obvykle sdružují v rámci několika příbuzných rodin. Svá stáda zvířat nechávají pást společně a střídavě o ně pečují. Majetní pastevci, kteří vlastní početná stáda, si najímají pracovníky z řad chudší společnosti. Ti jsou za svou práci odměňováni a po letech služby si mohou vysloužit vlastní zvíře.¹⁴

---

¹⁴ SRBA, O. – SCHWARZ, M. *Dějiny Mongolska*, s. 19.

3 Turkicko-mongolské kmeny a sousední usedlé civilizace

3.1 Turkicko-mongolské kmeny

Mezi nejvýznamnější turkicko-mongolské kmeny 12. století obývající území dnešního Mongolska můžeme zařadit kmen Najmanů, Kereitů, Merkitů, Tatarů a Mongolů.

Nejzápadnější část stepí a východních svahů pohoří Altaj obývali Najmané. Původem se jednalo o turkický kmen, který udržoval čilé vztahy s Ujghury. Od nich si osvojili písmo, víru, ale i správní a finanční systém. V čele kmene stáli cháni (*khans*), kteří se dělili o správu nad kmenem. „Najman“ se v mongolštině předkládá jako číslovka osm. Proto je odvozováno, že se Najmané dělili do osmi skupin pod vládou osmi chánů.¹⁵

Kereité žili východně od kmene Najmanů. Patřili k vyvinutějším kmenům s organizovanou vojenskou strukturou a vyznávali nestoriánské křesťanství. Kereité ovládali pastviny mezi řekou Orkhon a Tula. Vládnoucí elitu pojily vazby s královstvím Xi Xia a císařstvím Qara Khitai. Turkický původ lze odvodit ze jmen a titulů jejich vládců.¹⁶

Merkité se způsobem života a obživy pohybovali na rozhraní kmene stepního a kmene lesního. Protože se jejich území nacházelo severně od Kereitů v okolí řeky Selengy a jižně od jezera Bajkal, vynikali jak v umění lovu a rybolovu, tak v kočovném pastevectví. Organizačně se Merkité dělili do tří větví, kdy každá měla svého samostatného vládce.¹⁷ Přestože byli vojensky slabší než Najmané a Kereité, dokázali být dostatečnou hrozbou menším skupinám kočovníků.

Označením vojensky nejsilnějšího kmene se mohl pyšnit kmen Tatarů. Území Tatarů přímo sousedilo s územím čínského císařství Jin. Protože kočovníci často podnikali loupežné nájezdy na severní čínské území, rozhodla se vládnoucí dynastie Jin k podpoře kmene Tatarů, který je měl chránit před nájezdy z mongolských stepí. Tataři útočili na jiné kmeny a drželi je tak daleko od severního čínského území. Za odměnu jim byl umožněn přístup k čínskému

¹⁵ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 10.

¹⁶ RATCHNEVSKY, Paul. *Genghis Khan: His Life and Legacy*. Malden: Blackwell Publishing Ltd, 2006, s. 3.

¹⁷ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 324.

nerostnému bohatství v podobě stříbra.¹⁸ Na tomto místě považuji za nutné uvést, že z evropského pohledu se mongolská horda válečníků označovala pod jednotným pojmem „*Tataři*“, a to především v době, kdy Mongolové pronikli výboji až na území Evropy. Nejedná se však o přiléhavé označení, neboť kmen Tatarů byl pouze jedním z několika turkicko-mongolských kmenů, byť vojensky velmi silným. Označení pro mongolskou hordu je tak zřejmě odvozeno z řeckého výrazu pro peklo „*Tartaros*“. Středověcí kronikáři popisovali mongolské válečníky jako zplozence pekla, kteří přišli potrestat hříšné duše obyvatel evropského kontinentu.¹⁹

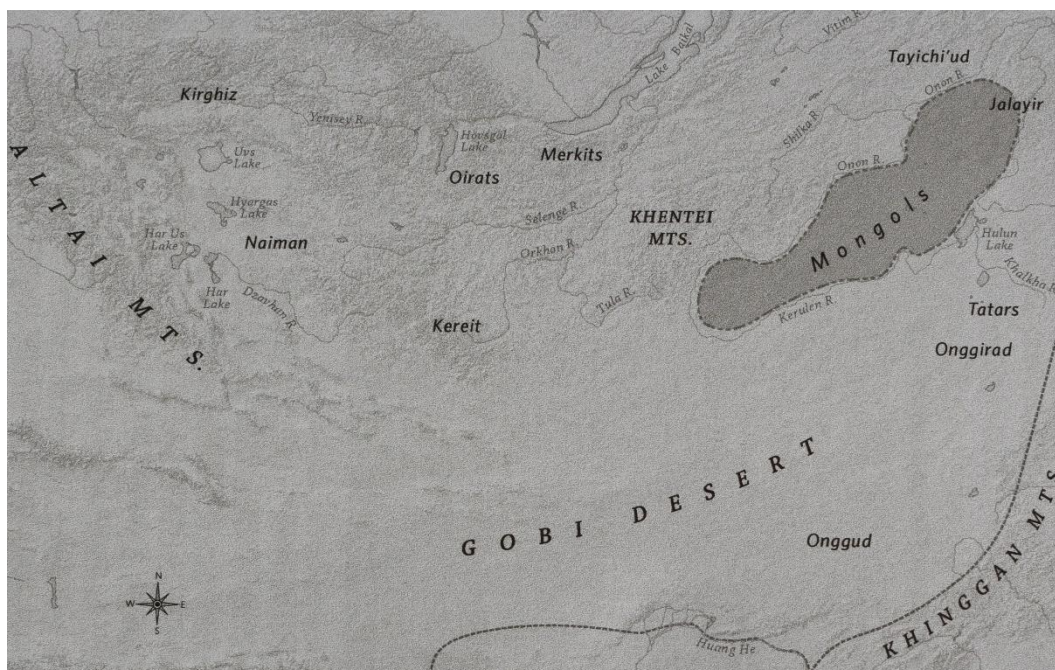
Mongolové se původně živili především lovem zvěře. V 10. století migrovali přes pohoří Chinggan na území rozprostírající se mezi řekami Onon a Kherlen. Protože ale tato oblast nebyla pro lov zvěře vhodná, museli se přeorientovat na kočovné pastevectví. Svůj původ Mongolové odvozovali od mýtických společných předků Börte-Čino („*Šedý vlk*“) a Choaj-Maral („*Bílá laň*“).²⁰ Takové trasování v rámci genealogie mimo jiné vypovídá o praktikování šamanismu a o totemickém uctívání zvířat. Ve stepní kultuře se nejedná o nic zvláštního či ojedinělého. Každá nastupující generace se učila o udatných činech svých předků a dokázala trasovat svůj původ nejméně sedm generací zpět. Významnou historickou osobností kmene Mongolů byl Qabul Khan, který mezi lety 1135-1147 vedl válečné výpravy proti císařství Jin. Po jeho smrti se však začalo stupňovat napětí mezi vůdčí mongolskou elitou, což nevratně vedlo k oslabení jednoty kmene. Spojené síly dynastie Jin a kmene Tatarů pak dokázali Mongoly porazit a roztržít jejich kmen na malé skupiny kočovníků. Mongolové tak v této době ztratili svůj vliv ve stepi.

---

¹⁸ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 5.

¹⁹ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 57.

²⁰ *Tajná kronika Mongolů*. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 7, § 1.

Obr. 1 – Mapa s vyznačením území obývaného turkicko-mongolskými kmeny ve 12. století²¹

3.2 Sousední usedlé civilizace

Z významných sousedních usedlých civilizací lze jmenovat císařství Jin (1115-1234), císařství Qara Khitai (1131-1213), Chorézmskou říši (1077-1231) a království Xi Xia (1038-1227). Císařství Jin vládli Jürchené, kteří pocházeli z Mandžuska. Roku 1125 porazili čínskou dynastii Liao a vyhnali Khitany z jejich území. Khitané roku 1131 založili císařství Qara Khitai. Z hlediska vyznání víry se Khitané řadili mezi buddhisty. Většinu populace tvořili turkičtí kočovní pastevci. V Qara-Khitai však žili i muslimové, a v regionu Mawarannahr.²² Jižně od Aralského jezera se rozkládala Chorézmská říše. Poté, co Khitané porazili posledního seldžuckého sultána Ahmada Sanjara, se Chorézmská říše rozrostla na území dnešního Íránu, Afghánistánu a Pákistánu. Buddhistické království Xi Xia obývali čínští Hanové, Tanguti, turkičtí kočovníci a Tibetané. Královstvím se vinulo mnoho významných obchodních stezek.

Za situace, kdy byli Mongolové roztříštěni a obklopeni silnými kmeny a vyspělými civilizacemi, nemohl nikdo předpokládat, že již za krátkou dobu nastane jejich mohutný vzestup, který zcela zásadním způsobem změnil chod dějin.

²¹ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 11.

²² *Ibidem*, s. 15.

4 Období před vznikem Mongolské říše (1162-1206)

4.1 1162-1187

Temüjin se údajně narodil roku 1162. Uvádějí se ještě další možná data jeho narození, jako např. rok 1155 či 1167. Nejpravděpodobněji se však jeví právě rok 1162.²³ Z pohledu společenského zřízení se kmen kočovných pastevců dělil do kosti bílé a kosti černé, tedy na urozené a řadové příslušníky kmene. Kmen Mongolů se v době narození Temüjina skládal ze dvou majoritních skupin a několika nižších podskupin. Řadoví Mongolové byli označováni jako Durlukin a aristokracie jako Niru'un. Aristokracii tvořila jedna rodová linie Kiyad, která se hlásila k odkazu mýtických předků Börte-Čino a Choaj-Maral. Svůj původ tato rodová linie odvozovala od společného předka, ženy jménem Alan Goa. Mezi nejvýznamnější klany Kiyad můžeme zařadit klan Borjigid, klan Tayichi'ud či klan Jajirad. Tyto klany usilovaly o výsostné postavení v rámci kmene Mongolů.

Temüjinův otec Yesügei (1134-1171) byl vůdčí osobností klanu Borjigid a proslul především v boji proti Tatarům. Rovněž udržoval přátelské vztahy s vládcem Kereitů Toghrilem (1130-1203). Vzájemně je pojil svazek pokrevního bratrství. Temüjinova matka se jmenovala Ho'elun. Původně byla manželkou náčelníka kmene Merkitů jménem Chiledu. Při jednom z loupežných nájezdů proti Merkitům však Yesügei Ho'elun násilím unesl a učinil ji svou ženou. Přitom již jednu ženu měl. Polygamie ale byla mezi turkicko-mongolskými kmeny standardem, především u urozených. Únosy žen a mladých mužů se ve stepní kultuře prakticovaly opakovaně.²⁴ Tento akt násilného únosu vyvolal nepřátelství mezi Mongoly a Merkity.

Temüjin měl čtyři vlastní sourozence a dva nevlastní. Matkou nevlastních bratrů Bekhtera a Belgüteie byla Yesügeiova žena Suchigil-eke. Yesügei uznával Ho'elun jako svoji „hlavní“ ženu, ovšem Suchigil-eke mu porodila prvorozeného syna Bekhtera. Temüjin trávil dětství jako každý jiný mongolský chlapec. Učil se jezdit na koni, lovit zvěř a střílet z luku. Mezi urozenými Mongoly bylo zvykem, že pro své potomky vyjednávali zasnuby již v raném věku. Celý proces představoval složité a cílené vyjednávání, které mělo vytvořit pevné vzájemné

²³ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 18-19.

²⁴ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006, s. 55.

svazky a spojenectví.²⁵ Temüjinovi byla za budoucí manželku vybrána dívka jménem Börte, do jejíž rodiny ho otec odvezl.

Po cestě zpět do tábora se Yesügei utábořil u jedné skupiny kočovníků. Kočovníci mu dle obyčejových zvyklostí nabídli přístřeší. Tato skupina však patřila k Tatarům. V Yesügeiovi poznali dávného nepřítele a přimíchali mu do jídla jed. Yesügei krátce po příjezdu do tábora ochořel a posléze zemřel.²⁶ Temüjin byl nucen opustit Börte a vrátit se zpět ke své rodině. Jako nejstarší syn Ho'elun stanul po otci v čele klanu Borjigid. Protože byl ale ještě velmi mladý (v té době mu mohlo být okolo 10 let) nedokázal si získat potřebnou podporu všech příslušníků klanu. Mnoho kočovníků klan opustilo a raději se připojili ke klanu Tayichi'ud. Temüjinovu pozici rovněž ohrožoval o několik let starší nevlastní bratr Bekhter. Spor nevlastních bratrů o vůdcovství klanu vygradoval až do takového stadia, kdy Temüjin Bekhtera usmrtil. Nedlouho poté klan Tayichi'ud využil situace a zaútočil na oslabený klan Borjigid. Temüjin padl do zajetí, které mělo trvat až několik let.²⁷ Ze zajetí se mu podařilo prchnout s pomocí bývalého příslušníka klanu Borjigid jménem Sorqan Shira.

Po útěku ze zajetí Temüjin intenzivně pracoval na zabezpečení potřeb svého klanu a rovněž si z blízkých přátel utvářel ozbrojenou družinu. Jakmile dosáhl zletilosti, vypravil se vyhledat svoji snoubenku Börte, se kterou stvrdil manželský svazek. Následně se vydal za vládcem Kereitů Toghrilem, se kterým hodlal uzavřít pokrevní bratrství tak, jako jeho otec před ním. Pokrevní bratrství mělo ve stepní kultuře velký význam a znamenalo, že se oba jedinci zavazují navzájem spolupracovat a chránit své společné zájmy. Uzavřením tohoto svazku reputace Temüjina zásadním způsobem vzrostla. Toghril navíc přislíbil, že pomůže Temüjinovi opět sjednotit kmen Mongolů pod vládu klanu Borjigid. Právě schopnost vyjednávat a formovat spojenectví se silnějšími lidry se v budoucnu ukázala jako klíč k Temüjinovu úspěchu.²⁸

---

²⁵ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 23.

²⁶ *Tajná kronika Mongolů*, s. 17, § 67.

²⁷ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 23.

²⁸ ROSSABI, M. *The Mongols: A Very Short Introduction*, s. 15.

4.2 1187-1196

Klan Borjigid na tom sice byl mnohem lépe než v době po smrti Yesügeie, avšak vojensky nedokázal konkurovat jiným kmenům. Této situace využili Merkité. Přepadli Temüjinův tábor a unesli mu manželku Börte. Tím pomstili dřívější únos Ho'elun. Aby zachránil Börte, obrátil se Temüjin s žádostí o pomoc na Toghrila. Ten s útokem na Merkity souhlasil. Motivací mu mohla být především vidina zisku kořisti. Taktéž jej s Temüjinem vázalo pouto pokrevního bratrství. Měl tedy povinnost svému spojenci poskytnout podporu. Velením nad vojenskou akcí byl pověřen Jamukha, Mongol z klanu Jajirad. Jamukha již nějakou dobu působil v Toghrilově vojenské družině a byl tak mnohem zdatnějším bojovníkem než Temüjin. Za účelem posílení vzájemných vazeb společně uzavřeli svazek pokrevního bratrství a vydali se vstříc Merkitům. Útok se zdařil a Börte osvobodili. Temüjin však záhy zjistil, že je jeho žena těhotná. Protože mezi únosem Börte a útokem na Merkity uběhla doba několika měsíců, není jasné, zda již Börte byla těhotná v době únosu či zda otěhotněla až v zajetí.²⁹ Tato nejasnost pak vnášela stín pochybností na legitimitu Temüjinova prvorozeného syna Jochiho.

Temüjin další měsíce života strávil kočováním s Jamukhou. Proč, to není zcela jasné. Zřejmě proto, že byli společně vojensky silnější či proto, že se na pokyn Toghrila měl Temüjin u Jamukhy učit válečnému umění.³⁰ Z počátku se k sobě příslušníci obou klanů chovali se vzájemnou úctou a jako sobě rovní. Prvním semínkem sváru se stalo rozhodnutí Jamukhy, že jeho lidé budou pást koně, zatímco Temüjinovi lidé ovce. Koně kočovníci považovali za nejušlechtilejší zvíře. Výsada pást stáda koní tedy znamenala, že Jamukha pro svůj klan uplatňuje výsostnější postavení.³¹ Je zajímavé, že takový (na první pohled nevýznamný) akt měl ve stepní kultuře zásadní dopad. Temüjinovi lidé se nehodlali smířit s podřadným postavením a naléhali na svého vůdce, aby Jamukhu opustili. Temüjin se za čas, který společně strávil u pokrevního bratra, naučil vše potřebné. Již tedy nemusel lpět na tom, aby s ním stále kočoval. Temüjin vynikal v umění formovat spojenectví se silnějšími osobnostmi. Pokud

---

²⁹ *Tajná kronika Mongolů*, s. 37-39, § 110-111.

³⁰ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 30.

³¹ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 37-38.

ale shledal, že je pro něj spojenectví již nevýhodné, dokázal jej velice rychle rozvázat.³²

Přestože se oba klany od sebe oddělily, neustále kočovaly ve vzájemné blízkosti. To působilo spory, především o užívání pastvin. Při jedné takové rozepři došlo k usmrcení bratra Jamukhy Taichara. Oba klany se následně roku 1187 utkaly v bitvě u Dalan-baljut, ze které vyšel vítězně Jamukha. Poražený Temüjin byl nucen odejít do vyhnanství, zatímco probíhala perzekuce jeho přívrženců. Do mongolských stepí se vrátil až roku 1196. Není zcela jasné, kde se do roku 1196 nacházel. Některé indicie naznačují, že po prohrané bitvě uprchl do hraničního pásma s čínskou dynastií Jin a vstoupil do služeb Jürchenů.³³ Kmen Tatarů se v této době obrátil proti svým donátorům a přestal plnit povinnosti, kterými byl zavázán. Je tedy možné, že Jürcheni Temüjina pověřili potlačením vzpoury Tatarů. Tomu by nasvědčovala skutečnost, že právě roku 1196 se do mongolských stepí Temüjin vrátil a Tatary v několika bitvách porazil. Za potlačení vzpoury si od Jürchenů měl vysloužit titul *Ja'ut qori* (v překladu jako „komisař pověřen potlačením vzpoury povstalců“).³⁴

4.3 1196-1205

Roku 1199 podnikl Temüjin společně s Toghrilem několik nájezdů proti kmeni Najmanů. Těch se překvapivě účastnil i Jamukha. Při jednom z bojů ovšem své spojence opustil. Roku 1201 se naopak spojil s Najmany. Spolu s nimi a zbylými příslušníky kmene Tatarů utvořil novou kmenovou federaci. Aristokracie kmenů si jej zvolila jako svého vůdce a udělila mu titul *Gur-Khan* („velký vládce“).³⁵ Otevřeně se tak postavili proti Temüjinovi a Toghrilovi.

První neúspěch kmenové federace přišel roku 1202, kdy Temüjin definitivně porazil Tatary. Aby v budoucnu již nemohli představovat hrozbu, rozhodl o popravě všech mužských příslušníků tatarské aristokracie. Řadoví příslušníci kmene byli následně inkorporováni k Mongolům a rozděleni jako kořist mezi příslušníky Temüjinovy vojenské družiny. Podstatné je zmínit, že kočovníci v boji neoplývali velkou ukázněností. Jakmile se jim naskytla

---

³² ROSSABI, M. *The Mongols: A Very Short Introduction*, s. 17.

³³ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 337.

³⁴ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 52-53.

³⁵ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 340.

příležitost, zanechali boje a drancovali majetek protivníka. Cílem boje totiž nebyla definitivní porážka nepřítele, ba naopak zisk kořisti. Temüjin, vědom si vrtkavé povahy nomádských válečníků, nařídil, že se pod trestem smrti zakazuje drancovat majetek nepřítele, dokud není bitva definitivně ukončena.³⁶ Podmaněním Tatarů Temüjin ovládl celou východní část mongolských stepí. Rovnocennými silami zůstali pouze Kereité a kmenová federace Jamukhy (nyní ovšem bez podpory Tatarů).

Roku 1203 se měla konat svatba Temüjinova prvorozeného syna Jochiho s dcerou Toghrila Cha'ur. Sňatkem potomků by oba vůdci dosáhli budoucího spojení svých kmenů v jednu pokrevní linii. Proti tomu se však velice hlasitě vyhrzoval Toghrilův syn Senggam, který by sňatkem přišel o možnost stanout v čele Kereitů. Naplánoval proto spiknutí, kdy mělo dojít k usmrcení Temüjina. Zda o vražedném plánu věděl i Toghril není zcela jisté.³⁷ Temüjin se však o plánovaném spiknutí doslechl a podařilo se mu uniknout k jezeru Baljuna. Odvetná akce na sebe nenechala dlouho čekat. Ještě téhož dne přepadl hlavní tábor Kereitů. Vítězstvím získal kontrolu i nad centrální mongolskou stepí.

Definitivní krok k ovládnutí mongolských stepí učinil Temüjin roku 1204, kdy se v boji utkal s kmenovou federací Jamukhy. Ten byl nucen před zdrcující silou Temüjinových válečníků prehnout a skrývat se v lesích. Jamukhovi přívrženci takovou potupu neunesli, zajali svého vůdce a v domnění, že budou odměněni, jej přivedli před Temüjina. Stejně jako Jamukha se ovšem dočkali pouze popravy.³⁸

4.4 Přelomový rok 1206

Milníkem Temüjinova života se stal rok 1206, ve kterém svolal *quriltai*, tedy shromáždění zástupců všech klanů, rodinných příbuzných, příslušníků vojenské družiny a vojenských velitelů. *Quriltai* byl zvláštní událostí, na kterou se sjížděli kočovníci ze všech koutů mongolských stepí. Obvykle trval až několik dnů provázených hodováním, oslavami, ale také soutěžemi v lukostřelbě či v pěstních soubojích. Účastníci shromáždění už jen tím, že na něj dorazili,

---

³⁶ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 66.

³⁷ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 37.

³⁸ *Tajná kronika Mongolů*, s. 104-109, § 200-201.

vyjadřovali tomu, kdo jej svolal, podporu.³⁹ Primárním účelem shromáždění bylo kolektivní rozhodování o politických či vojenských otázkách. Přijatá rozhodnutí bezpodmínečně zavazovala všechny účastníky.

Quriltai roku 1206 byl specifický v tom, že šlo o shromáždění volební. V čele kmene stál kmenový náčelník, který primárně pocházel z aristokracie. Nemuselo tomu tak být vždy. Post kmenového náčelníka nepřecházel přímo na nejstaršího mužského potomka vládce. Každý nástupce trůnu musel být zvolen na volebním shromáždění. Uchazečů o trůn tak mohlo existovat několik. Mísil se princip dědičnosti s principem volitelnosti. Temüjin byl roku 1206 volebním shromážděním zvolen vládcem podmaněných turkicko-mongolských kmenů. Účastníci shromáždění mu udělili titul *Chingiss khan*, díky kterému vešel ve všeobecnou známost jako Čingischán. Slovo *Chingiss* můžeme interpretovat jako „pevný“, „silný“, ale i jako „světový“. Ve spojení s titulem *khan* významově jako „světový vládce“.⁴⁰ Čingischán si byl velice dobře vědom, že by takového úspěchu nedosáhl, kdyby se mu nedostalo pomoci od nejbližších. Za věrné služby je odměnil tituly a věcnými dary.⁴¹

---

³⁹ WEATHERFORD, J. *Čingischán a utváření moderního světa*, s. 105.

⁴⁰ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 89-90.

⁴¹ *Tajná kronika Mongolů*, s. 109-127, § 202-229.

5 Mongolská říše v letech 1206-1229

5.1 Válečná tažení proti království Xi Xia, císařství Qara Khitai a císařství Jin

Historicky platilo, že pokud se kočovné kmeny sloučily do větší kmenové federace, nemělo takové spojení dlouhého trvání. Vleklé kmenové spory a absence silné osobnosti v čele federace bránily jednotě. Čingischán však bezesporu silnou osobností byl. Navíc rozbitím kmenů a smazáním jejich původní identity dokázal předejít vzájemnému antagonismu. Ovšem jako nově ustanovený panovník potřeboval svým poddaným ukázat, že bezpečně dokáže zabezpečit jejich potřeby. Největší cenu měla pro kočovníky bohatá kořist. Není tedy divu, že v prvních letech vzniku Mongolské říše můžeme pozorovat pohyby mongolských vojsk na území sousedních usedlých civilizací.

Sousední usedlé civilizace disponovaly množstvím nerostných surovin a luxusního zboží. Těm se Mongolům ve stepi nedostávalo. Taktéž je podstatné zmínit, že v mongolských stepích často docházelo k neočekávaným změnám klimatu. Takové změny způsobovaly masivní úhyn zvířat a nedostatek základních potravin.⁴² Největším postrachem nomádů se kromě ničivých bouří jednoznačně stal klimatický jev označovaný jako *zhud* (v překladu významově nejbliže jako „*klimatická změna způsobující hladomor*“). *Zhud* přicházel nejčastěji v zimě, kdy permafrost pokryl pastviny neproniknutelnou vrstvou ledu, kterou ani zvířecí kopyta nebyla schopna prorazit. Pokud se stáda zvířat nedostala k trávě, rychle ztrácela na hmotnosti a hynula. Naopak letní sucho mohlo přispět k desertifikaci a k odtravňování pastvin, což mělo na stáda zvířat obdobný účinek. Úhyn zvířat způsobil hladomor a smrt kočovníků.

Mongolové vždy patřili mezi válečníky a výbojný národ. Jejich životem byla válka. Již od roku 1206 podnikali válečné nájezdy na sousední království Xi Xia. Čínská dynastie Jin bedlivě sledovala dění u svých hranic a zcela oprávněně se obávala, že se plenění nevyhne ani jejímu území. Roku 1209 vyslal císař Wei Shao Wang (známý též jako císař Xingsheng, vládl 1208-1213) k Čingischánovi delegaci s úkolem vybrat od Mongolů tribut.⁴³ Rovněž požadoval, aby Mongolská říše uznala svrchovanost Jürchenů. Takový požadavek ale Čingischán odmítl. Od roku 1196, kdy se ze služeb Jürchenů vrátil zpět do

⁴² ROSSABI, M. *The Mongols: A Very Short Introduction*, s. 21-23.

⁴³ MAY, Timothy Michael. *The Mongols*. Leeds: Arc Humanities Press, 2019, s. 18.

mongolských stepí, se jeho postavení zásadním způsobem změnilo. Nyní vládl Mongolské říši a ze strany Jürchenů se necítil natolik ohrožen. Ba naopak, velice dobře znal slabiny sousední civilizace a hodlal je v budoucnu využít.

5.1.1 Dobyť království Xi Xia

Roku 1210 zaútočili Mongolové v plné síle na království Xi Xia. Tanguté však byli zdatným soupeřem. Obývali opevněná města, ve kterých dokázali klást mongolskému vojsku odpor. Čingischán, dosud zvyklý bojovat pouze v otevřeném stepním terénu, musel improvizovat a učit se obléhací techniky za pochodu. Z tohoto období pochází příběh o obléhání města Zhongxing. Mongolové se dlouhou dobu snažili zdolat hradby města, avšak nedařilo se jim to. Dle legendy přišel Čingischán s nápadem přehradit tok řeky Huang He a nechat město zaplavit. To se skutečně podařilo, hradby padly, ale vodní proud byl tak silný, že poničil i mongolský vojenský tábor a usmrtil mnoho Mongolů.⁴⁴

Čingischánova vojska postupovala územím a získávala město za městem, až byl nakonec panovník Li Anquan (vládl 1206-1211) donucen přistoupit na mírové podmínky. Xi Xia se zavázala k pravidelnému odvodu svých vojáků do řad Mongolů a k platbě tributu v podobě velbloudů, sokolů, hedvábí, stříbra a zlata.⁴⁵ Stala se tak v podstatě prvním vazalským státem Mongolské říše. Za účelem vyjádření nadřazeného postavení si Čingischán vyžádal tangutskou princeznu Chaqu jako svou konkubínu. Měl tak pojistku pro případ, že by Li Anquan porušil mírovou dohodu.

Zatímco Mongolové válčili v království Xi Xia, severní Čína se zmítala v nepokojích. Severní Číně vládla od počátku 10. století dynastie Liao. Tu roku 1125 vystrnadila vojska Jürchenů, která pocházela z Mandžuska. Uprchnuvší Khitani mezitím obsadili část území ve střední Asii, kde založili nový státní útvar císařství Qara-Khitai. Území jižní Číny vládla od roku 960 dynastie Song. Právě jižní Čína byla považována za Čínu v pravém slova smyslu a za kolébkou císařské tradice.⁴⁶ Naopak na Jürcheny místní čínské obyvatelstvo nahlíželo jako na invazivní národ. Čas od času docházelo k povstáním. Jürchené tedy byli plně zaměstnání probíhajícími občanskými nepokoji. Pokud srovnáme vojenskou sílu

---

⁴⁴ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 48.

⁴⁵ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 105.

⁴⁶ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 51.

Mongolů a císařství Jin, dojdeme k závěru, že Jürchené měli početní převahu téměř deseti vojáků na jednoho mongolského. Jürchené disponovali asi 600.000 vojáky, zatímco mongolské vojsko čítalo okolo roku 1211 asi 65.000 bojeschopných mužů.⁴⁷

5.1.2 Invaze na území severní Číny

Po vítězství v království Xi Xia vrhl Čingischán svůj zrak na císařství Jin. Vědom si toho, že se sousední civilizace zmítá v občanských nepokojích, vyslal mongolská vojska na její území. Rychlým postupem se Mongolům podařilo obsadit hraniční pásmo a rovněž císařské pastviny. Zmocněním se císařských pastvin dosáhl Čingischán zisku stád císařských koní, čímž zásadním způsobem oslabil kavalerii Jürchenů. Mongolové se také mohli v určité míře spolehnout na podporu místního obyvatelstva, které je vnímalo jako osvoboditele. Řada jürchenských vojáků dezertovala, místní správci a úředníci neváhali s Mongoly jednat o podmínkách příměří, jen aby jejich města zůstala boji nedotčena.⁴⁸ Jistou pomocnou silou Jürchenů se stalo místní klima a podnebí. Velká horka a nesnesitelná vlhkost vzduchu Mongolům ani jejich koním nesvědčila. Boje pokračovaly do února 1212, kdy se Mongolové stáhli zpět do stepi. Mohlo by se tak zdát, že invaze byla neúspěšná. To však není úplně zcela pravda. Čingischán získal bohatou kořist a především ovládl hraniční pásmo. Zajistil si tak přístup do severní Číny, kdykoliv se mu zmanulo.

Mongolové obnovili invazi na podzim roku 1212. Armáda tentokrát postupovala ze dvou směrů, kdy jednomu křídlu armády velel sám Čingischán a druhému jeho nejmladší syn Tolui. Protože severní Čínu stále zmítaly nepokoje a hladomor, dařilo se Mongolům postupovat územím Jürchenů velice rychle. Do roku 1214 postoupili až k hlavnímu městu Zhongdu. V dubnu 1214 císař Xuanzong (vládl 1213-1224) kapituloval a přistoupil na mongolské podmínky příměří, které zahrnovaly platbu tributu v podobě koní, zlata a hedvábí.⁴⁹ Mongolové se do stepi nevrátili pouze s bohatou kořistí, ale také s mnoha zajatci. O Mongolech se často uvádí, že to byli krvežízniví válečníci, kteří masakrovali jak vojáky, tak civilisty. Na toto tvrzení můžeme nahlížet jako na pravdivé

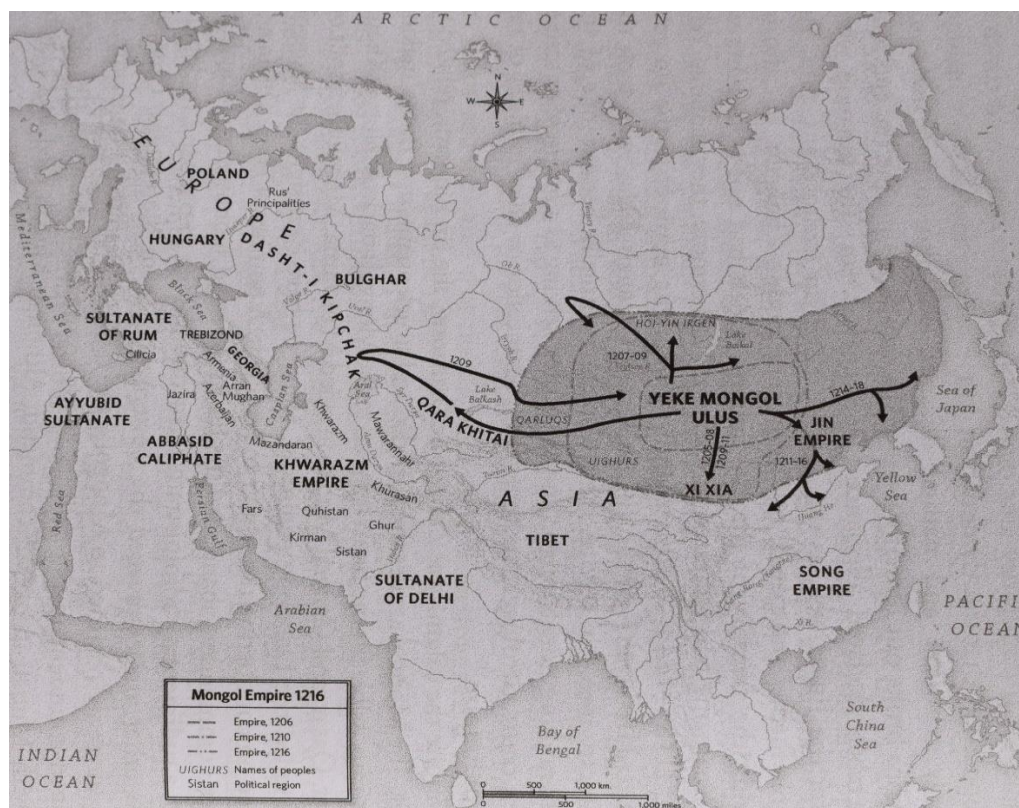
⁴⁷ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 108.

⁴⁸ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 67.

⁴⁹ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 351.

za předpokladu, že nepřátelé Mongolů nepřistoupili na nabídku příměří. V tomto případě byli Mongolové nemilosrdní a neměli slitování s nikým. Naopak, pokud nepřítel kapituloval, k žádnému vyvražďování nedošlo. Navíc, Mongolové na dobytých územích systematicky pročešávali obyvatelstvo a hledali mezi lidmi příslušníky profesí, které jim mohly být užitečné. Mezi zajatci se tedy nejčastěji objevovali řemeslníci, učenci, lékaři, vojenští technici apod.⁵⁰

Příměří mezi Mongoly a Jürcheny nemělo dlouhého trvání. Jakmile Čingischán s vojsky odtáhl, císař Xuanzong prchl ze Zhongdu do svého jižního sídla ve městě Kaifeng. Čingischán na útek čínského císaře pohlížel jako na porušení mírové dohody. Mongolská vojska vtrhla zpátky do severní Číny. Nyní už se ale zabíjelo a ničilo ve velkém. Zhongdu čelilo silnému obléhání, a jakmile roku 1215 hradby padly, bylo systematicky vypleněno. Postup Mongolů se zpomalil v roce 1216, kdy se Čingischán dozvěděl o povstáních na severu Mongolské říše. Nenadálý vývoj okolností ho donutil vrátit se zpět do stepí. Velení nad mongolskými vojsky v severní Číně svěřil do rukou Mukhaliho, kterému udělil titul *guo-wang* („místodržící“).⁵¹

Obr. 2 – Mongolská říše v roce 1216⁵²

⁵⁰ ROSSABI, M. *The Mongols: A Very Short Introduction*, s. 25.

⁵¹ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 116.

⁵² MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 56.

5.2 Expanze Mongolské říše směrem na západ

5.2.1 Dobytní císařství Qara Khitai a vyslání kupecké karavany do Chorézmské říše

Roku 1218 Mongolové dobyli císařství Qara-Khitai. Zde nemůže zůstat bez povšimnutí, že řada Khitanů poté vykonávala v Mongolské říši vyšší úřednické funkce. Khitané zásadním způsobem ovlivnili mongolskou státní správu a inspirovali svým přístupem a pojetím řadu mongolských státních institucí.⁵³

Hranice Mongolské říše se posunuly až k řece Syr Darya, která tvořila přírodní severní hranici Chorézmské říše. Muslimské území bylo také označováno jako *Dar al-Islam*, tedy země, ve kterých vládne islámské právo. V čele Chorézmské říše stál šáh Ala al-Din Muhammad II. (vládl 1200-1220). Poté, co Khitané porazili seldžuckého sultána Ahmada Sanjara, využil šáh Muhammad II. mocenského vakua a podstatným způsobem rozšířil svoji říši. Jeho postavení v pozici vládce však nebylo tak pevné, jak by se na první pohled mohlo zdát. Komplikovaly jej především náboženské spory s bagdáským chalífou Al-Nasir il-Din Allahem (vládl 1180-1225). To ale nic nemění na tom, že Chorézmská říše byla bohatou muslimskou říší s mnoha velkými a prosperujícími městy jako Bukhara, Otrar, Urgench apod.

Roku 1218 vyslal Čingischán za účelem navázání obchodních styků karavanu kupců do Chorézmské říše. Na financování této výpravy se podílel nejen velký chán, ale i několik členů jeho rodu. Obchodní karavana tedy měla nejen obchodní význam, ale též politický rozměr. Do Chorézmské říše dorazili mongolští obchodníci téhož roku. Cestovali přes hraniční město Otrar, ve kterém však byla karavana zadržena. Správce města Inalchuq nechal na příkaz šáha zboží prohledat. Následně mongolské obchodníky obvinil ze špionáže, šíření pomluv a nařídil je popravit. Není zcela jasné, co vedlo šáha s Inalchuqem k takovému jednání. Asi nelze pochybovat o tom, že se mezi obchodníky skrývali mongolští špioni. Ostatně i sami obchodníci byli nositeli cenných informací, neboť putováním po obchodních stezkách nabyli množství poznatků, a mohli referovat o územním členění sousední civilizace či o počtu vojenských posádek v jednotlivých městech. Mongolové si zakládali na pečlivém shromažďování

---

⁵³ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 49-50.

informací a mapování terénu. Vždy, než vyrazili do boje, byli dokonale připraveni. Znali stupně obrany měst, rozmístění vojsk a měli i povědomí o celkové náladě ve společnosti. Kupce také často účelově využívali k šíření dezinformací a zpráv, které podřývaly morálku místního obyvatelstva.⁵⁴ Zabitím kupců tedy mohl šáh sledovat eliminaci nepřátel přicházejících mapovat území Chorézmské říše před blížící se invazí.

Čingischána zpráva o masakru mongolských obchodníků rozčílila. Nemohl si však prozatím dovolit vstoupit se šáhem Muhammadem II. do boje. Mongolové stále válčili v severní Číně a v Mongolské říši doznívaly dozvuky povstání. Uchýlil se tedy k diplomacii. K šáhovi vyslal diplomaty, kteří měli požadovat vysvětlení celé události, vrácení zabaveného zboží a potrestání správce Inalchuqa. Muhammad II. však na Čingischánovy výzvy nijak nezareagoval a nechal mongolské vyslance popravit.⁵⁵ Mongolové ctili nedotknutelnost a imunitu vyslanců. Proto není divu, že jejich usmrcení znamenalo jasné *casus belli*. Nyní se již Čingischán rozhodl jednat. Stáhl část svých vojsk ze severní Číny a zahájil přípravy na válečné tažení do Chorézmské říše.

5.2.2 Válečný konflikt s Chorézmskou říší

Jakmile se Muhammad II. dozvěděl o blížící se mongolské invazi, okamžitě nařídil započít budování obranných prvků. Namísto toho, aby se s Mongoly utkal na otevřeném bitevním poli, rozmístil vojenské jednotky do jednotlivých měst. Takové počínání bylo logické, neboť bránit se Mongolům v opevněném městě působilo efektivněji, než se s nimi utkat v otevřeném terénu. Nicméně, Čingischán s touto variantou počítal a na tažení s sebou vezl mnoho obléhacích strojů, které obsluhovali zajatci ze severní Číny. Jako první padl v roce 1220 Otrar. Mongolská armáda se rozdělila na čtyři křídla, kdy jedno vedl Jochi směrem na Urgench a Kwarazm, druhé Ögedei a Chaghadai, třetí generálové Jebe a Sübedei a čtvrté sám Čingischán. Ten se svým křídlem armády zamířil do pouště Kyzylkum, aby se následně zjevil až u bran Bukhary, přestože poušť byla považována pro armádu za neprostupnou. Pád Bukhary následoval nedlouho poté i pád Samarkandu. Muhammad II. však Mongolům nadále unikal. Jeho pronásledováním Čingischán pověřil své nejschopnější generály Jebeho

---

⁵⁴ MAY, T. M. *The Mongols*, s. 20.

⁵⁵ JUVAINI, Ala-ad-Din Ata-Malik. *The History of the World-Conqueror*. trans. J. A. Boyle. Seattle: University of Washington Press, 1997, s. 79-81.

a Sübedeie. Ti šáha pronásledovali až ke Kaspickému moři, kde se před Mongoly ukryl na jednom z ostrovů. Na něm měl pobývat až do roku 1221, kdy zemřel na úplavici.⁵⁶ Symbolickou vládu nad Chorézmskou říší převzal jeho syn Jalal al-Din.

Mongolská vojska pokračovala v plenění Chorézmské říše, obsazovala města a ničila strategické vojenské cíle. Jebe a Sübedei se toho neúčastnili. S povolením Čingischána putovali s armádou směrem do Kavkazu, kde se utkali s vojsky Arménie a Gruzie. Přes území kočovných Kipčaků a Kumánů pronikli až k ruským knížectvím. S ruskými knížaty svedli roku 1223 slavnou bitvu na řece Kalce.⁵⁷ Jebe během tažení zemřel. Sübedei se vrátil zpět do Mongolské říše, kde byl oslavován jako hrdina. Jeho fenomenální výprava rozšířila Mongolům obzory směrem dále na západ a poskytla cenné informace o území a národech, které tam žily.

Jalal al-Din Mongolům nadále vzdoroval, a dokonce je porazil v bitvě u města Parwan. Jednalo se ale o Pyrrhovo vítězství a sílící mongolský tlak donutil Jalal al-Dina k ústupu až k řece Indus, kde ho Mongolové obklíčili. Přestože byli jeho spolubojovníci usmrceni, on sám si zachránil život skokem do řeky. Na silnější odpor proti Mongolům se ovšem již nikdy nezmohl. Roku 1231 měl být usmrcen rukou kurdských banditů.⁵⁸ Tento letopočet je také považován za oficiální zánik Chorézmské říše.

5.3 Smrt Čingischána

Dlouhá nepřítomnost Čingischána v Mongolské říši podnítila separatistické tendence v království Xi Xia, které se Mongolům postavilo na odpor. Vládnoucí elita přestala plnit své vazalské povinnosti. Tímto aktem se Xi Xia vystavila hrozbě destrukce. Vládnoucí elita však počítala s tím, že Čingischán je zcela zaneprázdněn boji v Chorézmské říši. Spoléhalo na to, že v mezidobí dokáže vybudovat obranné prvky svých měst a Mongolům tak následně vzdorovat. Mongolové ale rebelii v Xi Xia velice rychle potlačili. V polovině roku 1227 bylo hlavní město říše Zhongxing v obležení mongolských vojsk a na pokraji kolapsu. Čingischán se již definitivního zániku Xi Xia

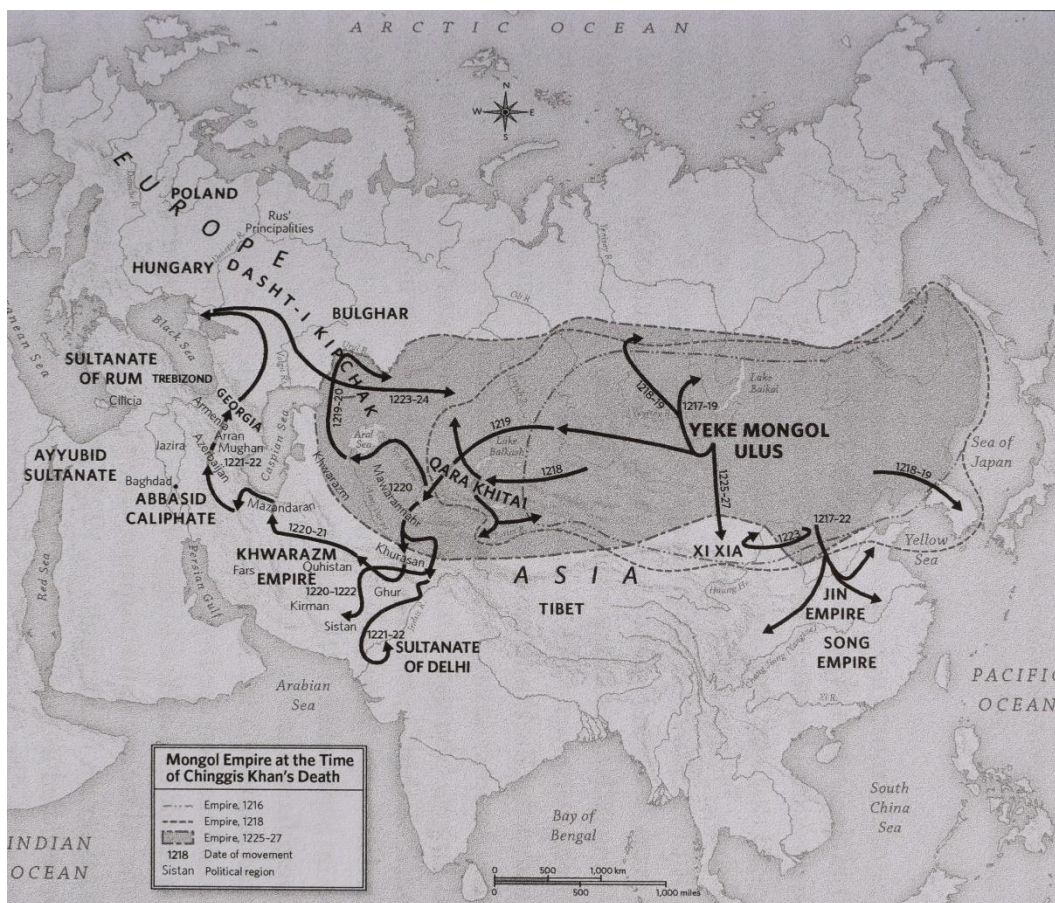
---

⁵⁶ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 133.

⁵⁷ MAY, T. M. *The Mongols*, s. 22.

⁵⁸ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 357.

nedočkal, neboť 18. srpna 1227 zemřel. Konkrétní příčinu smrti velkého chána znal pouze úzký okruh jeho nejbližších. Poněvadž byl Čingischán významnou osobností, koluje o okolnostech jeho úmrtí spousta historek. Některé z nich referují o tom, že podlehl zranění způsobenému zásahem šípu, jiné zase, že onemocněl malárií, či že podlehl vnitřním zraněním po pádu z koně při lovu.⁵⁹ Objevují se i bizarní příběhy vyprávějící o tom, že jej měla ubodat konkubína, která si před pohlavním stykem schovala nůž do pohlavního orgánu.⁶⁰ Ostatky velkého chána byly po jeho smrti odvezeny zpět do Mongolské říše a pohřbeny na utajeném místě. Spekuluje se, že jej uložili do hrobu v blízkosti posvátné hory Burchan Chaldun.⁶¹ Místo Čingischánova posledního odpočinku se stalo zakázanou zónou (*koruk*). Ta byla bedlivě střežena vojenskými hlídkami. Přístup do ní měli pouze příslušníci rodu. Skutečný hrob Čingischána nebyl do dnešního dne objeven.

Obr. 3 – Mongolská říše v době smrti Čingischána⁶²

⁵⁹ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 141.

⁶⁰ ROSSABI, M. *The Mongols: A Very Short Introduction*, s. 29.

⁶¹ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 144.

⁶² MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 75.

5.4 Čingischánův odkaz a následnictví

Čingischán po sobě zanechal působivý odkaz. Zcela zásadním způsobem přebudoval sociální systém kmenových struktur. Nechal vytvořit mongolské písmo. Vybuďoval efektivní a silnou armádu, kterou organizoval v novém revolučním systému. Podmanil si mnohem vyspělejší sousední civilizace a podstatným způsobem tak rozšířil hranice Mongolské říše. Vydával vlastní právní normy. V rámci státoprávního uspořádání zřídil nové instituce. Život mongolských kočovníků se pod jeho vládou změnil zásadním způsobem. Dříve se museli Mongolové oblékat do zvířecích kožešin a živořit. Nyní se honosili kabátcí prošívanými zlatem. Disponovali obrovským množstvím nashromážděné kořisti. Jídla měli více než dostatek, stejně tak jako zvířat a alkoholu.⁶³ Čingischán přinesl Mongolům prosperitu nevídaných rozměrů a svými činy se navždy zapsal do mongolských a světových dějin.

Po jeho smrti však stála Mongolská říše na scestí. Kočovné kmeny nikdy v otázce následnictví nevyužívaly systém primogenitury či ultimogenitury. Mísil se systém dědičného a volebního následnictví. Potencionálních kandidátů na post velkého chána tak bylo několik. V souladu s mongolským obyčejovým právem dědil jurtu a stáda zvířat zůstavitele vždy nejmladší syn. Nicméně následnictví představovalo zcela rozdílnou situaci než pouhé dědění věcí a zvířat. Nemůžeme tedy uvažovat o tom, že by automaticky post velkého chána připadl nejmladšímu synovi, v případě Čingischána jeho nejmladšímu synovi Toluiovi. Tolui disponoval určitým mandátem, a dokonce se po smrti svého otce stal regentem, tedy správcem Mongolské říše do té doby, než došlo k výběru nového velkého chána. To ho stavělo do zajímavé pozice. Potencionálních nástupců však bylo vícero.

Ještě před invazí do Chorézmské říše vyslovil Čingischán představu o svém nástupci. Jelikož měl čtyři syny - Jochiho, Chaghadaie, Ögedeie a Toluie, o možnosti výběru neměl nouzi. Jochi by jako nejstarší syn velkého chána v ideálním případě disponoval nejsilnějším mandátem. Pochybnosti o jeho legitimitě však vrhaly stín pochybností. O to horší byla skutečnost, že Jochiho domnělý nemanželský původ neustále zmiňoval druhorozený Chaghadaie, který se dokonce se svým bratrem kvůli vysloveným urážkám před zraky otce popral.⁶⁴

---

⁶³ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 199.

⁶⁴ *Tajná kronika Mongolů*, s. 144, § 254.

Chaghadai měl nezměrnou znalost mongolského obyčejového práva. Lpěl na striktním dodržování pravidel a nařízení svého otce. Byl však popudlivý a nedisponoval vladařskými předpoklady.⁶⁵ Ze všech Čingischánových synů se Tolui mohl pyšnit statusem nejlepšího válečníka. Ovšem válčení je něco zcela jiného než vládnutí. Ögedei se ve válečném umění nemohl Toluiovi rovnat. Na rozdíl od mladšího bratra však měl cit pro diplomacii a byl mezi Mongoly oblíbený. Rozuměl potřebám lidu a dokázal jejich potřeby uspokojit. Možná proto si jej Čingischán vybral jako svého nástupce.⁶⁶ Věděl, že Mongolská říše bude potřebovat schopného vladaře. Za podstatné považuji uvést, že samotné určení nástupce *ipso facto* neznamenal jeho zvolení. Jak jsem již uvedl, mísil se zde princip dědičnosti a volitelnosti. Uchazeč o trůn musel být zvolen na volebním sněmu. Účastníky *quriltai* nevázano rozhodnutí Čingischána v otázce následnictví a mohli si tak vybrat kandidáta dle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Jedinou podmínkou aspirantů na post velkého chána bylo to, že museli pocházet z Čingischánova rodu. V úvahu tedy kromě Čingischánových synů přicházel ještě např. jeho nejmladší bratr Temüge Otchigin.

Jakmile proběhl pohřeb Čingischána a uběhlo období smutku, svolal Tolui roku 1229 jako regent volební shromáždění. Znamenalo to, že veškerá vojenská aktivita Mongolů v tomto období ustala. Příslušníci Čingischánova rodu a seniorní velitelé mongolských vojsk odcestovali do srdce Mongolské říše, aby se účastnili volebního shromáždění. Toho se už nedožil Jochi, který zemřel roku 1227. Z volebního shromáždění vyšel vítězně Ögedei. Ögedei přijal titul *Khaghan* („*chán chánů*“) a započal období své vlády.

---

⁶⁵ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 70.

⁶⁶ *Tajná kronika Mongolů*, s. 147-148, § 255.

6 Státoprávní uspořádání a mongolské právo v letech 1206-1229

6.1 Zákoník Velká Yasa

Mongolské právo můžeme v obecném slova smyslu rozdělit na právní obyčeje (*yosun*) a právní systém založený na právních normách odvozených od práva obyčejového. Právní obyčeje představovaly ustálené zvyklosti, které byly všeobecně v mongolské společnosti dlouhodobě uznávané a dodržované. Čingischánovi se některé právní obyčeje nejevily jako správné, neboť působily mezi Mongoly rozkol (např. únos žen jako forma vzniku manželského svazku). Není tedy divu, že praktikování některých z nich zakázal.⁶⁷ Mongolské právní obyčeje schválené Čingischánem lze analogicky přirovnat k *hadith* (ústně uchovaná výpověď o činech a skutcích proroka Muhammada), tedy k hlavnímu prameni islámské Sunny.⁶⁸ Podobně jako *hadith* se *yosun* odvozovalo od slov a činů Čingischána.

Mezi právní normy se řadily zákony (*yasa*) a nařízení (*yarlik*). Speciální kategorii tvořily zaznamenané výroky Čingischánovy (*bilik*). Nařízení měly nižší právní sílu než zákony a panovník prostřednictvím nich nařizoval adresátům právní normy povinnost provést určité jednání. Na *bilik* lze pohlížet jako na precedent, tedy první řešení daného případu, dosud právem neupraveného. Pokud Čingischán rozhodoval o určitém sporu, nechal svůj výrok o jeho řešení zaznamenat, aby mohl do budoucna sloužit jako správný a žádoucí postup ve věci obdobné.

Někteří historici se domnívají, že Čingischán nařídil roku 1206 právní normy sepsat ve sbírku a následně ji vyhlásit jako zákoník Velká Yasa.⁶⁹ Existují ale i opačné názory. Této problematice se nejvíce věnovali historici Paul Ratchnevsky, David Morgan, Paul Heng-chao Ch'en či Igor de Rachewiltz.

---

⁶⁷ RIASANOVSKY, Valentine Nicholas. *Customary law of the Mongol tribes (Mongols, Buriats, Kalmucks)*. Harbin: Artistic printinghouse, 1929, s. 21.

⁶⁸ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 145.

⁶⁹ RIASANOVSKY, V. N. *Customary law of the Mongol tribes (Mongols, Buriats, Kalmucks)*, s. 20-21.

Paul Ratchnevsky ve své studii⁷⁰ dospěl k následujícím závěrům:

- Za vlády Čingischána nebyly právní normy systematicky konstruovány v právní kodex. Naopak šlo o právní normy vydané Čingischánem *ad hoc* pro případy, kdy to bylo vyžadováno.
- Ke komplexnímu soupisu právních norem došlo až roku 1229 při korunovaci Ögedeie. Promulgací zákoníku na volebním shromáždění se právní normy staly oficiálně závaznými a vynutitelnými. Zákoník byl od této chvíle nazýván Velká Yasa.
- Velká Yasa měla zajistit neměnný pevný řád. Následníky trůnu instruovala především v oblastech správy Mongolské říše.
- Expanzí Mongolské říše začala Velká Yasa ztrácet na významu, a to především z důvodu silného vlivu kultur a náboženství podmaněných civilizací. Asimilace mongolského obyvatelstva s muslimy a buddhisty umožnila řadu modifikací Velké Yasy, přestože měla zůstat neměnná.
- Protože byl zákoník pečlivě strážným dokumentem, pořídilo se pouze několik kopií, kterými disponovali někteří příslušníci Čingischánova rodu.
- Zákoník se v celistvé podobě nedochoval. Jsou známy pouze některé jeho části označované jako fragmenty.

David Morgan⁷¹ uvádí, že se mongolská společnost řídila především obyčejovým právem. Nezpochybňuje, že by Čingischán vydával *ad hoc* právní normy, ovšem s ohledem na to, že v Tajné kronice Mongolů (nejstarší dochované literární dílo v mongolštině a nejstarší pramen mongolské historie) a dalších pramenech nenalezneme konkrétní zmínku o Velké Yase, zavrhuje existenci zákoníku v písemné podobě jako takové. Pro existenci právního kodexu bychom dle jeho názoru potřebovali přesvědčivější důkazy než pouhé fragmenty. Nicméně Morganovy závěry vycházejí pouze ze studia muslimských pramenů a Tajné kroniky Mongolů.

To Paul Heng-chao Ch'en⁷² zkoumal především čínské prameny. V oficiální historii o mongolsko-čínské dynastii Yüan (*Yüan-shih*) nalezneme odkaz vztahující se k *Ta cha-sa* (Velká Yasa). Dále je zde uvedeno, že Velká Yasa byla mongolským zákoníkem promulgovaným roku 1229 při

⁷⁰ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 187-196.

⁷¹ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 96-99.

⁷² CH'EN, Heng-chao Paul. *Chinese Legal Tradition under the Mongols: The Code of 1291 as Reconstructed*. Princeton: Princeton University Press, 1979, s. 4.

korunovací Ögedeie. To by odpovídalo závěrům, které přinesl Paul Ratchnevsky. Ch'en na základě vědeckého bádání formuloval následující:

- Čingischán vydával jednotlivé právní normy v reakci na určité specifické situace a potřeby mongolské lidu.
- Čingischánovy právní normy byly sepsány do sbírky a formálně promulgovány roku 1229 při korunovací Ögedeie jako zákoník Velká Yasa.
- Velká Yasa sloužila následníkům trůnu především jako jakási právní příručka, která je měla instruovat v oblasti správy Mongolské říše.
- Velká Yasa představovala základní pramen práva. Expanzí Mongolské říše však ztrácela na významu, neboť nedokázala naplnit potřeby podmaněných národů jako např. obyvatel severní Číny nebo muslimů.

Podle Igora de Rachewiltze⁷³ promulgací Velké Yasy na volebním shromáždění cílil Ögedei především na zachování odkazu svého otce. Tím, že dodal právním normám náležitou formu a oficiálně je za přítomnosti nejvýše postavených osob Mongolské říše vyhlásil, potvrdil, že hodlá spravovat Mongolskou říši na stejných principech, na kterých došlo k jejímu vzniku. Právní kontinuita zaručovala mongolskému obyvatelstvu jistotu v oblasti uplatňování práva. Samotný zákoník byl pečlivě strážěn a přístup k němu či k jeho kopiím měli pouze někteří členové Čingischánova rodu. Adresáti právních norem se s jejich obsahem seznamovali ústní formou.

Na základě výše uvedeného si dovoluji formulovat následující závěry:

- Čingischán v období své vlády vydával právní normy v podobě zákonů a nařízení. Právní normy reagovaly na *ad hoc* situace, které bylo zapotřebí řešit, ať už se jednalo o oblast vojenské správy, civilní správy apod.
- Po smrti Čingischána došlo k soupisu veškerých právních norem do podoby zákoníku, který byl jako Velká Yasa promulgován Ögedeiem na volebním shromáždění roku 1229.
- Ögedei započal tradici formálního prohlášení zákoníku, která se pak opakovala při každé další korunovací následníka trůnu. Znamenalo to zajištění právní kontinuity.

---

⁷³ RACHEWILTZ, Igor de. Some reflections on Činggis Qan's Yasat. *East Asian History*. 1993, Number 6, s. 99-102.

- Přestože měla Velká Yasa zůstat neměnná, bylo zapotřebí i v oblasti práva reagovat na expanzi Mongolské říše prostřednictvím modifikací zákoníku.
- Expanze Mongolské říše měla podstatný vliv i na samotnou právní sílu zákoníku. Přestože se jednalo o základní pramen práva, nedokázal zcela spolehlivě naplňovat potřeby obyvatelstva podmaněných národů, neboť primárně cílil na potřeby mongolské společnosti, tedy kočovného národa.
- Asimilací Mongolů s podmaněnými civilizacemi ustupoval vliv Velké Yasy do pozadí.
- Zákoník byl pečlivě strážěn a pořídilo se jen omezené množství jeho kopií.
- Velká Yasa se do dnešní doby nedochovala. Zůstaly zachovány jen její některé části označované jako fragmenty.

6.1.1 Trestní sankce

Zákoník měl zajistit pevný řád Mongolské říše. Trestní sankce za porušení právních norem byly drakonické. Nejčastěji se uděloval trest smrti stětím nebo uškrcením. Méně závažné prohřešky se trestaly ranami holí, podle stupně provinění buď třemi, pěti nebo deseti ranami.⁷⁴ Mezi další tresty patřilo doživotní vyhoštění nebo odnětí svobody. Pro stanovení výměry trestu záleželo na společenském postavení či vojenské hodnosti jedince. Zvláštním typem amnestie disponovali příslušníci Čingischánova rodu. Těm se první provinění vždy odpouštělo. Při každém dalším jim však již hrozilo doživotní vyhoštění či uvěznění (odnětí svobody). Ve zcela krajním případě mohli být popraveni, nikoliv však stětím, nýbrž uškrcením, neboť u urozených nesmělo během popravy dojít k prolití krve.⁷⁵ Vojákům se navíc ukládaly trestní sankce v podobě degradace či úplného odebrání vojenské hodnosti.

6.2 Státoprávní uspořádání

6.2.1 Vojenská správa

Armáda tvořila páteř a hlavní pilíř Mongolské říše. Každý z Mongolů byl válečníkem a umění boje se učili již od útlého dětství. Základní vojenský výcvik

---

⁷⁴ RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 196.

⁷⁵ *Ibidem*, s. 195.

se skládal z jízdy na koni, lukostřelby a boje s mečem či kopím.⁷⁶ Armáda se organizovala na bázi decimálního systému. Dětila se tedy na skupiny po deseti (*arban*), stu (*jagun*), tisíci (*mingham*) a deseti tisíci (*tümen*) vojácích. Vojenské jednotky byly pevnými uskupeními, mezi kterými se nesmělo migrovat. Vojenská služba zavazovala každého dospělého muže až do věku 60 let.⁷⁷

Mongolský kavalerista měl k dispozici až 5 koní, na kterých se mohl během dlouhé jízdy střídát. Náhradní koně obvykle vezli náklad a vojenskou výzbroj. Mongolové vynikali v mapování terénu. Před bitvou vždy vysílali špehy na výzvědy. Během boje využívali důmyslné taktiky, např. „předstíraný úprk“, či nahrazovali živé jezdce falešnými figurínami. Tím vytvářeli v nepříteli zdání, že mají mnohem vyšší početní převahu. Zcela úmyslně rozšiřovali zvěsti o své krvežíznivosti a krutosti. Ještě před samotnou bitvou tak dokázali demoralizovat nepřítele, který mnohdy raději kapituloval.⁷⁸

Speciální mongolská vojenská jednotka se nazývala *tamma*. Operovala na hranicích Mongolské říše, kde zajišťovala jejich ochranu a případně měla informovat o blížícím se nebezpečí. Její členové (*tammachin*) se rekrutovali z existujících vojenských jednotek, např. se rekrutovali dva vojáci z každé stovky.⁷⁹ Velením nad touto speciální vojenskou jednotkou byl pověřen *tammachi*, který pocházel z osobní stráže velkého chána.

Jednotka osobních strážců (*keshik*) se z původního počtu několika stovek příslušníků rozrostla na jednotku o počtu deseti tisíc osobních strážců (*keshikten*). Osobními strážci byli ve většině případů potomci členů chánovi vojenské družiny či velitelů vojenských jednotek. Čingischán tak měl jistotu, že osobní strážce budou pocházet z řad osob, které si sám vybral. Z jiného úhlu pohledu lze na výběr osobních strážců pohlížet tak, že se vlastně jednalo o určitou pojistku věrnosti, a že osobní strážce byli *de facto* rukojmími.⁸⁰ Pokud by se někdo z velitelů Čingischánovi znelíbil, mohl ho potrestat usmrcením potomka. Primární povinnost osobních strážců spočívala v ochraně panovníka, ale plnili i jiné úkoly. Například dohlíželi na pastvu chánových stád, přípravu pokrmů a pohyb osob v táboře (*ordu*) chána. Dokonce měli pravomoc kontrolovat zbraně a výstroj

---

⁷⁶ VERNADSKY, George. The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa. *Harvard Journal of Asiatic Studies*. 1938, Vol. 3, No. 3/4, s. 350.

⁷⁷ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 85.

⁷⁸ LANE, G. *Daily life in the Mongol empire*, s. 117.

⁷⁹ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 80.

⁸⁰ *Ibidem*, s. 40.

řadových vojáků.⁸¹ Mimo vojenské služby působili rovněž také jako raný administrativní aparát Mongolské říše. Zbývá už jen doplnit, že vnitřně se *keshik* dělil na denní a noční stráž.⁸²

Fragmenty Velké Yasy vztahující se k organizaci armády nám umožňují vhléd na její funkčnost a důležitost. Níže uvádím některé z nich.

„Řád, který dělí vojsko na desítky, stovky, tisíce a desetitisíce, musí být zachován. Je to nezbytné především k rychlé mobilizaci a rozdělení vojenských jednotek.“⁸³

„Vojáci jsou povinni udržovat zbraně a výstroj v řádném stavu. Stav výzbroje je oprávněn kontrolovat velící důstojník.“⁸⁴

„Pod trestem smrti se zakazuje drancovat nepřítele, dokud k tomu nedá velitel armády souhlas. Jakmile je svolení dáno, musí mít každý z vojáků stejnou příležitost k zisku kořisti. Každý voják je povinen odevzdat stanovený díl kořisti chánovu výběřčímu.“⁸⁵

6.2.2 Civilní správa

Obyvatelstvo Mongolské říše bylo na základě principu vojenského zřízení rozděleno podobně jako vojsko na skupiny po desítkách, stovkách a tisících. Jakmile došlo k zařazení osoby do určité skupiny, již ji nesměla *pro futuro* pod trestem smrti za žádných okolností opustit. Každá ze skupin měla svého velitele. Čingischán osobně určoval místo rezidence velitelům tisíců, kteří ho pak dále určovali velitelům stovek a desítek. Prakticky tedy došlo k připoutání obyvatel k půdě a vzniku nevolnictví. Každý pak byl povinen konat robotu.

„Obyvatelstvo Mongolské říše se jako vojsko dělí do skupin po desítkách, stovkách a tisících. Pod trestem smrti se zakazuje migrovat mezi těmito skupinami. Každé ze skupin se přikazuje obývat předem určené místo.“⁸⁶

---

⁸¹ MAY, T. M. *The Mongols*, s. 59-60.

⁸² *Tajná kronika Mongolů*, s. 125-127, § 227-229.

⁸³ CROIX, Francois Petis de la. *The history of Genghizcan the great, first Emperor of the ancient Moguls and Tartars*. Translated into English. London, 1722, s. 81.

⁸⁴ *Ibidem*, s. 81-82.

⁸⁵ *Ibidem*, s. 82.

⁸⁶ VERNADSKY, G. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*, s. 348.

Čingischán z pozice svrchovaného vládce pohlížel na poddané jako na své vlastnictví. Skupiny obyvatel rozdělával mezi členy rodu či nejbližší spolubojovníky. Tím, že příslušníky podmaněných kmenů přiřadil do různých skupin, docílil vymazání jejich původní kmenové identity. Podstatným způsobem tak snížil riziko možné rebelie.

Od roku 1206 je Mongolská říše vnímána jako Velký mongolský národ (*Yeke Monggol Ulus*).⁸⁷ Výsostné postavení svrchovaného vládce příslušelo Čingischánovi. Jeho rod se označoval jako Zlatý rod (*Altan Urugh*). Pouze Čingischán a jeho pokrevní příbuzní tvořili kost bílou. Všichni ostatní se řadili do kosti černé, která se dále dělila na další podskupiny podle stupně společenského postavení. Rovněž bylo uzákoněno, že následníka trůnu může platně zvolit jen a pouze volební shromáždění.

„Následník trůnu musí být za každých okolností zvolen na volebním shromáždění. V případě, že by se kdokoliv prohlásil chánem, aniž by byl platně zvolen na volebním shromáždění, necht' je stížen trestem smrti.“⁸⁸

6.2.3 Písmo a úřednický aparát

Mongolové původně neměli své vlastní písmo. Po porážce kmene Najmanů zajal Čingischán ujghurského písaře jménem T'a-t'a T'ung, kterému nařídil, aby adaptoval ujghurské písmo na mongolský jazyk, a vytvořil tak nový typ písma. Spolu s písmem si Mongolové osvojili i systém pečetení úředních písemností.⁸⁹ Psát se povinně učili příslušníci Zlatého rodu, osobní strážci a úředníci (*bichigchi*). V rámci reformy vytvořil Čingischán pozici vrchního soudce (*yeke jarquchi*). Prvním vrchním soudcem se stal Shigi Khutukhu, do jehož gesce příslušelo rozhodování věcí sporných a trestní agenda.⁹⁰ Veškeré soudní spisy byl povinen evidovat v tzv. Modrých registrech (*Kökö Debter*). K ruce měl k dispozici vlastní úřednický aparát.

⁸⁷ WEATHERFORD, J. *Čingischán a utváření moderního světa*, s. 106.

⁸⁸ CROIX, F. P. de la. *The history of Genghizcan the great, first Emperor of the ancient Moguls and Tartars*, s. 80-81.

⁸⁹ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 345.

⁹⁰ *Tajná kronika Mongolů*, s. 111, § 203.

6.2.4 Správa dobytých území

Správou dobytých měst byli pověřeni mongolští správci (*darugachi*). Tento institut převzali Mongolové od Khitanů.⁹¹ Tam, kde Mongolové ponechali správu v rukou městských úředníků, dohlížel správce na jejich činnost. Supervizním státním orgánem, kterému se správci zodpovídali, byli nejvyšší správci (*yeke darugachi*). Jako nejvýznamnější nejvyšší správce lze jmenovat Mahmuda Yalavacha a jeho syna Mas'ud Bega. Yalavach spravoval za vlády Čingischána město Ghazna, později pak i celou severní Čínu. Správci, jako osobní představitelé vládce Mongolské říše, pořádali pravidelná sčítání obyvatel spravovaného území, a to především za účelem systematického zdanění.⁹² Dále také byli odpovědní za rekrutaci vojsk z řad místního obyvatelstva či za zajištění odvodu tributu.

Aby zabránil budoucím sporům o území, přidělil Čingischán ještě před svou smrtí každému ze svých synů část Mongolské říše (*ulus*). Jochi obdržel západní část táhnoucí se až k Černému moři (později známou jako Zlatá Horda či Kipčacký khanat). Chaghadai území oáz a měst ve střední Asii (později známou jako Chaghadaiský khanat). Ögedei oblast dnešního Xinjiang a Kazachstánu. Tolui, jako nejmladší syn, většinu dnešního Mongolska. Každý syn měl své patrimonium řádně spravovat, přičemž disponovali určitou mírou autonomie. Stále však podléhali rozhodovací pravomoci velkého chána. Každá nově dobytá oblast se stala *inju*, tedy majetkem panovníka, ze kterého mohl přímo profitovat. Z rozhodnutí velkého chána se z *inju* mohlo stát *qubi*. V tom případě by byl příjem z *qubi* rozdělen mezi vícero příslušníků Zlatého rodu. Příkladem budiž území severní Číny, které se z velké části řadilo ke *qubi*.⁹³ Pokud došlo ke zjištění, že *ulus* není řádným způsobem spravován, mohla být některá z jeho částí konfiskována ve prospěch panovníka. Taková oblast se pak stala *dalay*, tedy územím kontrolovaným a spravovaným přímo některým ze státních úředníků.

---

⁹¹ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 83.

⁹² RATCHNEVSKY, P. *Genghis Khan: His Life and Legacy*, s. 137-138.

⁹³ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 92.

6.2.5 Daňový systém

Rozdělení obyvatelstva Mongolské říše do jednotlivých skupin mělo význam i z hlediska finančního. Každá tisícovka totiž tvořila fiskální jednotku. Pravidelný census osob a zvířat umožňoval dokonalý přehled o jejich početním stavu. Mongolové byli povinni pravidelně odvádět 1 % zvířat z vlastněných stád.⁹⁴ Kdo zvířata nechoval, hradil tento odvod (*alba qubchuri*) formou živočišných či řemeslných výrobků, jako např. mlékem, vlnou, kožešinami, ulovenou zvěří apod.

Speciální formu odvodu představoval tribut, který musela hradit dobytá či kapitulující města. Tribut byl odváděn ve formě zvířat či vzácných komodit jako např. zlata, stříbra či hedvábí. Výše tributu činila 10 % veškerého majetku.⁹⁵

Daňové povinnosti se nevyhnuli ani obchodníci. Obecně platila zvyklost, že kupci hradili jakési celní poplatky při vstupu do každého z měst, a to i v rozdílné výši. Mongolové přešli na model jednotného poplatku. Obchodník byl povinen při prvním vstupu do města na území Mongolské říše uhradit poplatek (*tamgha*) ve výši 5 % hodnoty dováženého zboží.⁹⁶ Na důkaz toho, že poplatek uhradil, se mu vystavil úřední dokument s pečeti. Tím se mohl v případě potřeby prokazovat.

Rozvoj obchodu však s sebou přinášel i některé negativní důsledky, jako např. vzrůstající počet dlužníků. Pokud měl dlužník dluh vůči vícero věřitelům a nebyl schopen jej splácet, potrestali jej v souladu s Velkou Yasou.

„V případě, že má dlužník dluh vůči třem či více věřitelům, a tyto dluhy není schopen splatit, odsuzuje se k trestu smrti.“⁹⁷

6.2.6 Systém poštovních stanic

Expanze Mongolské říše znamenala rozvrácení řady civilizací, destrukci území a smrt mnoha lidí. Přinesla však i pozitivní efekt. Terminologicky se označuje jako „*Mongolský mír*“ (*Pax mongolica*). Dobytá území po čase z hlediska sociologického, kulturního, ale i ekonomického vzkvétala. Vymýcení

⁹⁴ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 100.

⁹⁵ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 85.

⁹⁶ MAY, T. M. *The Mongols*, s. 69.

⁹⁷ VERNADSKY, G. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*, s. 358.

banditů přispělo k bezpečnosti obchodních stezek. Masivní příliv kupců do Mongolské říše byl prospěšný nejen z hlediska finančního, ale také z hlediska kulturní výměny. Na obchodních cestách zřizovali Mongolové síť poštovních stanic (*yam*). Původně sloužila pouze vojenským posílům (*ilchis*) pro rychlý přesun zpráv. Aby se posel nezdržoval, měl na každé z poštovních stanic připraveného odpočatého koně. Poštovní stanice Mongolové stavěli tak, aby od sebe byly vzdálené přibližně 4,5 míle.⁹⁸ Provoz poštovní stanice měla v gesci skupina obyvatel, na jejímž území se stanice nacházela. V průběhu let se poštovní stanice začaly využívat i jako karavansaraje, tedy odpočívárny pro obchodníky a vyslance. O tom, kdo smí stanici pro odpočinek či nocleh využít, rozhodoval silniční úředník (*daroga*).⁹⁹ Ten byl oprávněn vydávat zvláštní tabulky se znakem tygra či sokola zhotovené ze zlata, stříbra nebo dřeva (*gerege* či *paiza*). Nositel takové tabulky směl poštovní stanici na své cestě využít pro odpočinek. Vytvoření sítě poštovních stanic bylo naprosto efektivním řešením, které umožňovalo rychlý přesun zpráv, a rovněž podporovalo obchod. Jednalo se o tak důmyslný systém, že jej později převzaly i jiné státní útvary jako např. Mamlúcký sultanát (systém poštovních stanic se zde označoval jako *barid*) a Osmanská říše (zde jako *ulak*).¹⁰⁰

6.3 Lov

Lov (*nerge*) nesloužil pouze jako zdroj potravy a zábavy. Ve své podstatě se vlastně jednalo o jednu z forem vojenského výcviku. Každoročně se před nadcházející zimou konal Velký lov, který probíhal přibližně po dobu tří měsíců.¹⁰¹ V průběhu lovu si mongolští válečníci pilovali strategické manévry. Ty pak následně využívali v boji se skutečným nepřítelem. V praxi lov probíhal tak, že se vojsko rozdělilo na dvě křídla a utvořilo kruh široký až několik set kilometrů. Kruh postupně zužovali a naháněli divokou zvěř do samého středu, kde byla zmasakrována a pobita. Po lovu následovalo několikadenní veselí a hodování. Aby byl pro lov zajištěn dostatek divoké zvěře, zakázal Čingischán

---

⁹⁸ LANE, G. *Daily life in the Mongol empire*, s. 121.

⁹⁹ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 105-106.

¹⁰⁰ LANE, G. *Daily life in the Mongol empire*, s. 122.

¹⁰¹ *Ibidem*, s. 107.

lovit jeleny, srnce, kozorohy, zajíce, divoké osly a ptactvo v období od března do října.¹⁰² K lovu se váží dva fragmenty Velké Yasy.

„Každý Mongol musí ovládat umění lovu a naučit to i své potomky. Jedině tak bude docíleno toho, že získají potřebnou zdatnost a odolnost proti únavě v boji se skutečným nepřítelem.“¹⁰³

„Před nadcházející zimou se bude každoročně konat Velký lov, aby se vojáci udrželi v dobré fyzické kondici a nadále se zlepšovali v umění boje.“¹⁰⁴

6.4 Náboženství a šamanismus

Přestože někteří příslušníci kmene Najmanů či Kereitů konvertovali k nestoriánskému křesťanství, většina kočovných turkicko-mongolských kmenů praktikovala šamanismus. Šamanismus můžeme definovat jako souhrn náboženských, mystických a rituálních praktik, který postrádá ústřední náboženský systém pravidel, tedy ústřední text jako Bible či Korán.¹⁰⁵ Křesťané i muslimové věří, že je v posmrtném životě čeká lepší život než v tom světském. V tomto ohledu se šamanismus značně liší, neboť člověk si svůj status ze světského života přenáší do života posmrtného. Ústředními božstvy mongolského šamanismu jsou nadpozemské entity Věčné Modré Nebe (*Köke Möngke Tengri*) a bohyně půdy a úrodnosti Itügen. Nadpozemské bytosti interagují s pozemskými bytostmi prostřednictvím šamanů. Šamani se proto v rámci kmene těšili významnému postavení. Nepůsobili ale pouze jako prostředníci mezi dvěma světy, nýbrž i jako léčitelé. Šamanem se mohla stát i žena.¹⁰⁶

Mongolové věřili, že lidské kosti a krev jsou nositeli duše. Proto se v případě popravy urozeného nesměla prolít krev. Kdyby se totiž krev vsákla do půdy, mohla by duše popraveného zůstat uvězněna v tomto světě. Mongolové

---

¹⁰² CROIX, F. P. de la. *The history of Genghizcan the great, first Emperor of the ancient Moguls and Tartars*, s. 105.

¹⁰³ VERNADSKY, G. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*, s. 351.

¹⁰⁴ CROIX, F. P. de la. *The history of Genghizcan the great, first Emperor of the ancient Moguls and Tartars*, s. 82.

¹⁰⁵ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 13.

¹⁰⁶ *Ibidem*, s. 13.

rovněž uctívali své zesnulé předky a významné osobnosti kmene. Z plsti vytvářeli malé postavičky (*ongghot*), které umisťovali na viditelné místo v jurtě.¹⁰⁷

O Mongolech je známo, že byli velice tolerantní a otevření vůči různým formám náboženství. Čingischán si uvědomoval, že není zapotřebí zasahovat do volnosti vyznání víry. Ba naopak, přál si přízeň každého božstva. Kněží a duchovní proto vyňal z daňových povinností a roboty. Na oplátku však museli své modlitby směřovat k pevnému zdraví a dlouhověkosti panovníka.¹⁰⁸ Z pragmatického pohledu lze usoudit, že Mongolové neomezovali volné vyznání víry, neboť spoléhali, že takto docílí vlídnějšího přijetí mezi obyvateli podmaněných národů.

Přístup k čerstvé pitné vodě byl jak pro kočovníky, tak pro jejich zvířata životně důležitý. Za účelem ochrany vodních zdrojů proti znečištění Čingischán zakázal, aby se v tekoucí vodě mylo nádobí a praly oděvy.¹⁰⁹ Onemocněl-li někdo z Mongolů, nesměl až do případného uzdravení opouštět jurtu. Vchod jurty označil šaman speciálním znamením, které mělo ostatní varovat před vstupem. Pokud nemocný zemřel, byla jeho rodina na jeden rok osvobozena od daňové povinnosti a roboty. Po stejnou dobu však měli zakázáno navštěvovat *ordu* velkého chána.¹¹⁰ Stejně tak jako voda, byl pro Mongoly posvátný i oheň. Oheň sloužil jako nástroj k očištění. Každý příchozí do *ordu* musel nejprve projít mezi dvěma ohni. Mongolové věřili, že jej tak zbaví případných nekalých úmyslů.¹¹¹

6.5 Trestní právo

Trestní právo bylo bezesporu jedním z nejvýznamnějších pilířů Velké Yasy. Trestněprávní normy sloužily především k udržení pořádku ve společnosti. Drakonické tresty měly odradit pachatele od trestné činnosti. Nejpřísněji byla trestána krádež. K trestnému činu krádeže se váží následující fragmenty.

---

¹⁰⁷ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 43.

¹⁰⁸ MAY, T. M. *The Mongols*, s. 66.

¹⁰⁹ RIASANOVSKY, V. N. *Customary law of the Mongol tribes (Mongols, Buriats, Kalmucks)*, s. 84.

¹¹⁰ KNOBLOCH, Edgar, ed. – POUCHA, Pavel ed. *Putování k Mongolům*. Překlad Edgar Knobloch. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964, s. 83.

¹¹¹ *Ibidem*, s. 26.

„Kdo jinému ukradne zvíře či věc v hodnotě ceny zvířete, bude odsouzen k trestu smrti. Trest bude vykonán rozřezáním těla na dvě poloviny.“¹¹²

„Dopustí-li se někdo krádeže věci nižší hodnoty, než za kterou ho lze odsoudit k trestu smrti, bude potrestán výpraskem holí. Počet ran holí se odvíjí od hodnoty ukradené věci.“¹¹³

Jediným možným způsobem, jak se mohl pachatel trestného činu krádeže vyvinut, bylo odškodnění poškozeného v podobě vyplacení devítinásobku hodnoty ukradené věci.

Mongolská společnost představovala společnost polygamní, nicméně, zakládala si na existenci manželského svazku. Cizoložství bylo dalším z přísně trestaných trestných činů.

„Cizoložství se trestá smrtí. Pokud manžel přistihne svoji manželku při pohlavním styku s jiným mužem, má právo oba na místě usmrtit.“¹¹⁴

Velká Yasa pamatovala i na případy útěku otroka.

„Pod trestem smrti se zakazuje, aby kdokoliv poskytl uprchlému otrokovi přístřeší, potravu či ošacení. Uprchlý otrok musí být neprodleně vrácen svému majiteli. Kdo tak neučiní, bude odsouzen k smrti.“¹¹⁵

Mongolské právo znalo i právní institut nálezů a ztracené věci, a to pro případy vojenské výstroje. Jestliže někdo našel ztracenou vojenskou výstroj, byl povinen ji vrátit zpět jejímu majiteli.¹¹⁶ To se však v mnoha případech činilo obtížně. Pokud nálezce neznal majitele ztracené věci, měl povinnost ji předat do

---

¹¹² CROIX, F. P. de la. *The history of Genghizcan the great, first Emperor of the ancient Moguls and Tartars*, s. 84.

¹¹³ *Ibidem*, s. 84.

¹¹⁴ *Ibidem*, s. 85-86.

¹¹⁵ RIASANOVSKY, V. N. *Customary law of the Mongol tribes (Mongols, Buriats, Kalmucks)*, s. 57.

¹¹⁶ *Ibidem*, s. 57-58.

úschovy veliteli své jednotky. Kdyby tak neučinil, mohl být odsouzen k trestu smrti, neboť přivlastnění cizí věci by *de facto* znamenalo její krádež.

Nelze rovněž opomenout trestný čin vraždy. Zde je pozoruhodné, že Velká Yasa rozlišovala mezi vraždou Mongola, muslima a čínského Hana. Zatímco vražda Mongola se trestala vždy smrtí, z vraždy dvou dalších etnik se mohl pachatel vyvinut uhrazením odškodného příbuzným zavražděného.

„Vražda Mongola se trestá smrtí. V případě vraždy muslima je pachatel povinen uhradit příbuzným zavražděného odškodné v podobě čtyřiceti zlatých. Odškodné za vraždu Hana se rovná částce ve výši pořizovací ceny osla. Pokud pachatel odškodné neuhradí, bude odsouzen k trestu smrti.“¹¹⁷

V trestních věcech Mongolů původně rozhodoval o vině a trestu vrchní soudce. To se později změnilo a na lokální úrovni rozhodovali v trestních věcech velitelé skupin obyvatel v rámci decimálního systému, případně správci dobytých měst a území.¹¹⁸ Pokud se trestného činu dopustil příslušník profese organizující se v cechu, mohl o vině a trestu rozhodovat taktéž představený cechu. V případě, že pachatel nebyl přistižen přímo při spáchání trestného činu, muselo proběhnout dokazování, nejčastěji prostřednictvím svědecké výpovědi. K odsouzení pachatele byla zapotřebí usvědčující výpověď minimálně tří svědků.

6.6 Soukromé právo

6.6.1 Právo manželské

Soukromé právo Mongolů se řídilo především právem obyčejovým. Čingischán do právních obyčejů zasahoval pouze v případech, kdy odporovaly jeho představě o fungování mongolské společnosti. Příkladem lze uvést zákaz únosu žen, toliko mezi kočovnými turkicko-mongolskými kmeny praktikovaný, který měl zásadní vliv na jeho dětství, kdy mu takto byla znepráteným kmenem unesena matka a později i manželka. Pod trestem smrti tedy zakázal, aby si kdokoliv mohl pořídit manželku únosem ženy.¹¹⁹ Muž si mohl pro příště manželku opatřit pouze koupí. Koupí není ovšem myšleno, že by se ženou bylo

---

¹¹⁷ VERNADSKY, G. The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa, s. 356.

¹¹⁸ Ibidem, s. 358.

¹¹⁹ CROIX, F. P. de la. *The history of Genghizcan the great, first Emperor of the ancient Moguls and Tartars*, s. 84-85.

zacházeno jako s věcí a následně jako s majetkem muže. Naopak, koupí musíme rozumět uhrazení určité majetkové hodnoty jako kompenzací toho, že žena opustí svou rodinu a zároveň přinese muži věno. Pokud muž nemohl takovou majetkovou hodnotu uhradit, mohl si kupní cenu ženy odpracovat v její rodině. Každý Mongol mohl mít tolik žen, kolik jich dokázal bezpečně zaopatřit. To však bylo obvykle velice nákladné, neboť každá žena měla mít svou vlastní jurtu, respektive domácnost. Muž mohl dokonce uzavřít manželství s ženami - sestrami. Zapovězen byl však sňatek se ženou v prvním nebo druhém stupni pokrevního příbuzenství.¹²⁰ Žena odpovídala za řádný chod domácnosti. Muž byl povinen navštěvovat domácnosti všech svých žen. Jedna z manželek se vždy považovala za přednější a u té trávil nejvíce času.¹²¹

Každý Mongol mohl mít i několik konkubín. Zde však vyvstávala otázka legitimacy případně narozených dětí z takového svazku. Čingischán si nepřál, aby se opakovala podobná situace jako s jeho prvorozeným synem Jochim, v jehož případě se legitimita zpochybňovala neustále. Nařídil tedy, že děti narozené konkubínám mají postavení obdobné dětem narozeným manželkám.¹²² V praxi však platilo to, že nejvýznamnějšímu postavení v rámci rodiny se vždy těšily děti narozené „hlavní“ manželce. Pokud manžel zemřel dříve než jeho manželka, byl nejstarší syn povinen pozůstalou manželku či manželky zaopatřit. Buď se s nimi mohl oženit či je provdat někomu jinému. V žádném případě se však nesměl oženit se svou vlastní matkou.¹²³

6.6.2 Právo dědické

Právo dědické rovněž podléhalo obyčejovému právu. Smrt otce znamenala dělení zůstavitelova majetku mezi syny. Starší syn vždy obdržel větší podíl pozůstalosti než syn mladší. Domácnost zůstavitele a stáda zvířat zdědil nejmladší syn.¹²⁴ Pokud zůstavitel neměl mužské potomky, dělil se jeho majetek mezi manželky, dcery a konkubíny. V případě, že zůstavitel neměl žádného

---

¹²⁰ CROIX, F. P. de la. *The history of Genghizcan the great, first Emperor of the ancient Moguls and Tartars*, s. 85.

¹²¹ KNOBLOCH, E. – POUCHA, P. *Putování k Mongolům*, s. 24.

¹²² VERNADSKY, G. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*, s. 357.

¹²³ RIASANOVSKY, V. N. *Customary law of the Mongol tribes (Mongols, Buriats, Kalmucks)*, s. 60.

¹²⁴ VERNADSKY, G. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*, s. 357.

oprávněného dědice, připadl jeho majetek osobám sloužícím v rodině.¹²⁵
U Mongolů tedy nemůžeme hovořit o institutu odúmrti.

---

¹²⁵ VERNADSKY, G. The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa, s. 358.

7 Mongolská říše za vlády Ögedeie (1229-1241)

Ögedei vládl Mongolské říši od roku 1229 do roku 1241. Na volebním shromáždění roku 1229 učinil dvě zásadní rozhodnutí. Nařídil, aby došlo k sepsání veškerých právních norem vydaných Čingischánem a sbírku nechal promulgovat jako zákoník Velká Yasa. Jako symbol nástupu nové vlády vyhlásil všeobecnou amnestii.¹²⁶ Mongolové věřili, že Věčné Modré Nebe předurčilo Čingischána, aby vládl světu. Ögedei hodlal tomuto přesvědčení dostát a pokračovat v další expanzi Mongolské říše. Vyslal proto vojska několika směry, např. na území dnešního Íránu, Afghánistánu, západních stepí táhnoucích se k řece Volze či na Korejský poloostrov.

7.1 Dobyť severní Číny

Roku 1223 zemřel mongolský místodržící severní Číny Mukhali. Jeho smrt vlila čínské dynastii Jin novou krev do žil. Čínským vojskům se podařilo získat zpět některá území dříve dobytá Mongoly. Vojenský postup Mongolů tak v severní Číně stagnoval. Až Ögedei obnovil roku 1230 válečný stav a pověřil vedením mongolských vojsk v severní Číně generála Sübedeie, kterému měl asistovat nejmladší Čingischánův syn Tolui.

Mongolové za krátkou dobu obklíčili město Kaifeng, hlavní sídlo císaře Aizonga (vládl 1224-1234). Tolui se však pádu města nedočkal, neboť roku 1232 podlehl smrtící chorobě.¹²⁷ Ze čtyř Čingischánových synů tak byli naživu pouze Ögedei a Chaghadai. Po pádu Kaifengu utekl císař Aizong do Caizhou, kde zorganizoval poslední zoufalou obranu proti Mongolům. Caizhou padlo roku 1234 a čínský císař údajně raději spáchal sebevraždu, než aby skončil jako zajatec v rukách Mongolů.¹²⁸ Se smrtí císaře dochází k definitivnímu zániku čínské dynastie Jin.

---

¹²⁶ JUVAINI, Ala-ad-Din Ata-Malik. *The History of the World-Conqueror*, s. 189-190.

¹²⁷ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 372.

¹²⁸ MAY, T. M. *The Mongols*, s. 24.

7.2 Správa Mongolské říše

7.2.1 Vybudování nového správního centra

Přestože se Ögedei osobně účastnil bojů v severní Číně, nikdy válčení neholdoval. Ostatně, v umění válečném ho dalece překonával mladší bratr Tolui. Byl si velmi dobře vědom, že pokud chce Mongolské říši opravdu vládnout, nepůjde to ze sedla koně. Rozhodl se proto postavit nové správní centrum, město nazvané Khara Khorum. To sloužilo od roku 1235 jako administrativní sídlo Mongolské říše a také jako středobod řemesel a obchodu.¹²⁹ Město nechal vybudovat převážně zajatci z Číny a ze střední Asie v lokalitě poblíž řeky Orkhon. Umístění Khara Khorum mělo jisté historické konotace, neboť zde dříve stávala města Ujghurů, jako např. Qarabalghasun. Nicméně, město nesousedilo s žádnou významnou obchodní stezkou a půda v okolí nebyla vhodná pro zemědělství. Uvádí se, že dennodenně muselo být do Khara Khorum vypravováno až na 400 povozů s potravinami.¹³⁰ Z ekonomického hlediska byl tedy provoz Khara Khorum velice nákladný. Aby sem Ögedei přilákal kupce, neváhal platit za dovážené zboží přemrštěné částky.¹³¹ I z pohledu náboženství se jednalo o velmi různorodé město. Vyrostly zde náboženské chrámy taoistů, buddhistů, ale třeba i muslimské mešity a křesťanské kostely.¹³²

Ögedei se rovněž zasloužil o budování a rozšiřování infrastruktury Mongolské říše. Za jeho vlády přibylo značné množství nových poštovních stanic. Obchodní stezky strážily vojenské posádky. V okolí cest se vysazovaly stromy a vztyčovaly značící kamenné sloupy. Nařídil kopat nové studny a budovat vodní rezervoáry.¹³³

7.2.2 Správa území severní Číny

7.2.2.1 Výběr daní

Poněkud problematicky se jevila představa Mongolů, jak naložit s územím severní Číny. Převažoval totiž názor, že by se zemědělské oblasti měly přetransformovat na pastviny. Proti tomuto kroku vystupoval konfuciánský státník Yelü Chucai (1190-1244), který do mongolských služeb vstoupil již roku 1218

¹²⁹ WEATHERFORD, J. *Čingischán a utváření moderního světa*, s. 176.

¹³⁰ ROSSABI, M. *The Mongols: A Very Short Introduction*, s. 47.

¹³¹ WEATHERFORD, J. *Čingischán a utváření moderního světa*, s. 177.

¹³² KNOBLOCH, E. – POUCHA, P. *Putování k Mongolům*, s. 152-153.

¹³³ *Tajná kronika Mongolů*, s. 168, § 281.

jako písař a dvorní astrolog.¹³⁴ Snažil se přesvědčit Ögedeie, že vylidnění zemědělských oblastí je nesmyslné. Naopak, poukazoval na to, že pokud dojde k vytvoření plánu systematického zdanění místních obyvatel, může to Mongolům přinést značný zisk. Pravidelný regulovaný systém výběru daní realizoval Yelü Chucai zkušebně od všech dospělých jedinců. Každý byl povinen odvést předem daný fixní paušál, a to v hedvábí, stříbře či v části vypěstovaných zemědělských plodin.¹³⁵ Výběru daní předcházela census obyvatel a jmenování místních výběrčích daní (*cheng-shou k'o-shui shih*) pro každý z územních okruhů (*lu*). Daňový zisk překonal původní odhad a Ögedei byl spokojen s projektem Yelü Chucaie natolik, že jej dokonce jmenoval vrchním správcem severní Číny.¹³⁶

7.2.2.2 Právní systém

Co se týká právního systému, tak Mongolové záhy zjistili, že obyčejové právo kočovníků, byť značně modifikované Velkou Yasou, zcela nenaplnuje potřeby místních obyvatel, resp. není způsobilé k tomu, aby efektivně prosazovalo vládu Mongolů. Ögedei se tedy rozhodl ponechat v severní Číně v platnosti právní kodex dřívější vládnoucí dynastie Jin, který se nazýval *T'ai-ho lü*, a který byl promulgován již v roce 1202. Osobní působnost zákoníku *T'ai-ho lü* se vztahovala na čínské Hany, zatímco Středoasijsci a Mongolové se nadále řídili právními normami Velké Yasy a mongolským obyčejovým právem. Na území severní Číny tak můžeme pozorovat zavedení systému právního dualismu.

7.2.2.3 Problematické aspekty místní správy

Příliv muslimských kupců do Mongolské říše neměl pouze pozitivní efekt. Palčivým problémem se stalo především jejich působení v severní Číně, kdy zisk z prodeje zboží následně za vysoké úrokové sazby půjčovali místnímu obyvatelstvu. Zadlužení Hanů rostlo a spolu s daňovou zátěží se zvyšovala míra chudoby. Census obyvatel v roce 1235 ukázal, že spousta Hanů severní Čínu opustila. Yelü Chucai proto navrhl změnit systém zdanění. Nyní se vybírala daň

---

¹³⁴ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 375.

¹³⁵ SRBA, O. – SCHWARZ, M. *Dějiny Mongolska*, s. 69.

¹³⁶ *Ibidem*, s. 70.

z domácností, namísto z dospělých jedinců.¹³⁷ Snížení daňové zátěže motivovalo Hany k návratu zpět do rodné vlasti.

Roku 1236 rozhodl Ögedei o dalším dělení území severní Číny na *qubi*. Jochiho rodová větev obdržela okolo 41.302 usedlostí v P'ing-yangu a Chaghadaiova rodová větev zase 47.330 usedlostí v T'ai-uyanu.¹³⁸ Dalším rozdrobením území však místní obyvatelstvo ztratilo jistotu v garanci stálých a pevně stanovených daňových odvodů. Naopak jim přibyly další povinnosti vztahující se k lenním pánům Zlatého rodu. Nezřídka tak čelili vykořisťování.

7.2.2.4 Státní úřednické zkoušky

Yelü Chucai taktéž prosazoval, aby v severní Číně došlo k návratu tradičního konfuciánského systému, jehož hlavním znakem bylo konání státních úřednických zkoušek. Každý, kdo chtěl pracovat ve státní správě, musel složit tyto zkoušky. Přestože se jednalo o poměrně diskriminační systém, kdy se státními úředníky měli šanci stát *de facto* pouze konfuciáni, Ögedei konání zkoušek posvětil a pověřil Yelü Chucaie jejich organizací. Úřednické zkoušky roku 1238 proběhly ve všech deseti okruzích. Uspělo v nich na 4.000 úředníků. Do státní služby jich však byl reálně povolán pouze zlomek.¹³⁹ Mongolové nehodlali ponechat správu území pouze v rukou čínských úředníků. Přeci jen, Mongolové početně mezi čínskými Hany představovali kapku v moři. Aby si udrželi svou nadvládu, nemohli připustit, aby čínští úředníci získali tak významná postavení. Konfuciánští státní úředníci nakonec působili spíše jako poradci místním mongolským lenním pánům.

7.2.2.5 Muslimští kupci jako výběřčí daní

Muslimští kupci prodejem zboží a poskytováním úvěrů hraničících s lichvou získávali obří finanční sumy. Nebylo výjimkou, že půjčky poskytovali taktéž mongolským velmožům a lenním pánům. Roku 1239 situace vygradovala do takové míry, že byl Ögedei nucen veškeré vybrané roční daně předat muslimskému obchodníkovi Abd al-Rahmanovi, aby splatil mongolské dluhy.

¹³⁷ ROSSABI, M. *The Mongols: A Very Short Introduction*, s. 45.

¹³⁸ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 379.

¹³⁹ *Ibidem*, s. 379.

Mělo se jednat o částku v neuvěřitelné výši až 44.000 stříbrných ingotů.¹⁴⁰ O to více absurdnější byla skutečnost, že muslimští obchodníci s posvěcením Mongolů působili v severní Číně taktéž jako výběřčí daní, Abd al-Rahman dokonce jako hlavní výběřčí. Utvořil se tak začarovaný kruh, kdy muslimští výběřčí vybírali daně, ale zároveň i poskytovali finanční půjčky. Využívání Hanů se stalo neúnosným a roku 1241 propukly občanské nepokoje. Ögedei byl nucen uklidnit situaci odvoláním al-Rahmana a nahradil jej Yelü Chucaiem. Ten byl ale z funkce odvolán o rok později a do vysoké politiky se již nevrátil. Na činnost u mongolského dvora zanevřel a věnoval se pouze své astrologické praxi. Roku 1243 umírá v Khara Khorum.¹⁴¹

7.3 Vojenské tažení směrem do východní a střední Evropy

Expanze směrem na západ cílila v první řadě především na rozšíření Jochiho *ulusu*. Ten společně spravovali jeho synové Batu a Orda. Pro Mongoly se stalo zajímavým území rozprostírající se severně od Černého moře zvané jako *Dashti-i Kipchak*. Obývaly jej kočovné kmeny Kipčaků a Kumánů, kteří společně tvořili kmenovou federaci. Životním stylem se velice podobali Mongolům. Živili se kočovným pastevectvím, lovem zvěře a v omezené míře i pěstováním zemědělských plodin. Již před rokem 1223 tudy se svojí armádou protáhli generálové Jebe a Sübedei. Mongolové tak měli jistou představu o místních podmínkách.

Roku 1235 svolal Ögedei *quriltai*, na kterém se příslušníci Zlatého rodu dohodli, že každá z větví rodiny přispěje na plánované válečné tažení vojenskými silami. Velením byl pověřen Jochiho syn Batu, kterému měli sekundovat Güyük (syn Ögedeie), Būri (vnuk Chaghadaie) a Möngke (nejstarší syn Toluie).¹⁴² Chybět nemohl ani ostřílený generál Sübedei.

7.3.1 Povolžští Bulhaři, Kipčaci a ruská knížectví

Jakmile Mongolové překročili Volhu, rozdělila se armáda na dvě křídla. Sübedei vedl jedno z křídel armády na sever proti proudu Volhy, kde se střetl s Povolžskými Bulhary. Möngke zas směřoval druhé křídlo proti Kipčakům

¹⁴⁰ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 380.

¹⁴¹ Ibidem, s. 381.

¹⁴² ROSSABI, M. *The Mongols: A Very Short Introduction*, s. 37.

a Kumánům. Někteří z nich, jako např. Bachman Khan, se pokusili mongolským vojskům vzdorovat.¹⁴³ Ostatní však raději přehli pryč. Kdo neutekl, byl buď zabit nebo zajat. V tomto ohledu postupovali Mongolové podle Čingischánova zavedeného modelu, kdy zajaté kočovníky inkorporovali mezi své řady. Někteří z Kipčaků a Kumánů našli útočiště v Uhrách, kde jim poskytl azyl král Béla IV. (vládl 1235-1270), a to i přes odmítavý postoj církve a šlechty. Na oplátku však kočovníci museli sloužit v uherské armádě a konvertovat ke křesťanství.¹⁴⁴

Roku 1237 se mongolská armáda nacházela v blízkosti ruských knížectví. Do každého vyslali delegaci nesoucí výzvu ke kapitulaci. Pokud by knížectví kapitulovalo a uhradilo tribut ve výši 10 % veškerého majetku, bylo by boje ušetřeno. V opačném případě muselo počítat s napadením. Výzvu ke kapitulaci přijala pouze hrstka z nich, jako např. Novgorod.¹⁴⁵ Rjazaň, Moskva či Vladimir-Suzdal padly. Stejně tak jako Kyjev roku 1240. Předvoj mongolské armády dokonce pronikl až do Uher a Polska, kde se z obavy před možnou invazí započalo s budováním pohraničního ohrazení a sjížděla se válečná hotovost.¹⁴⁶

Tažení Mongolů na západ mohlo probíhat mnohem rychleji a efektivněji, kdyby si jej vzájemně příslušníci Zlatého rodu nekomplikovali spory a hádkami. Při jedné z oslav na počest vítězství došlo k otevřenému konfliktu mezi Batuem, Būrim a Gūyūkem. Mongolové si velice potrpěli na symboliku, a proto když oslavu zahájil přípitkem jako první Batu, Būri a Gūyūk si vyložili jeho počínání jako projev nadřazenosti. Nejstarším synem Ögedei byl Gūyūk, a právě on se hodlal v budoucnu ucházet o post vládců. Zahrnul tedy Batua mnoha urážkami a hostinu na protest opustil. Když se o jeho nevybíravém chování dozvěděl Ögedei, nechal si jej přivolat zpět do Mongolské říše. Veřejně mu vyčínil a varoval jej, že pokud si bude nadále počínat takto neuváženě, bude to pro něj mít neblahé následky.¹⁴⁷ Ögedei tímto považoval spor za vyřešený. Semínko sváru mezi Batuem a Gūyūkem však bylo zaseto.

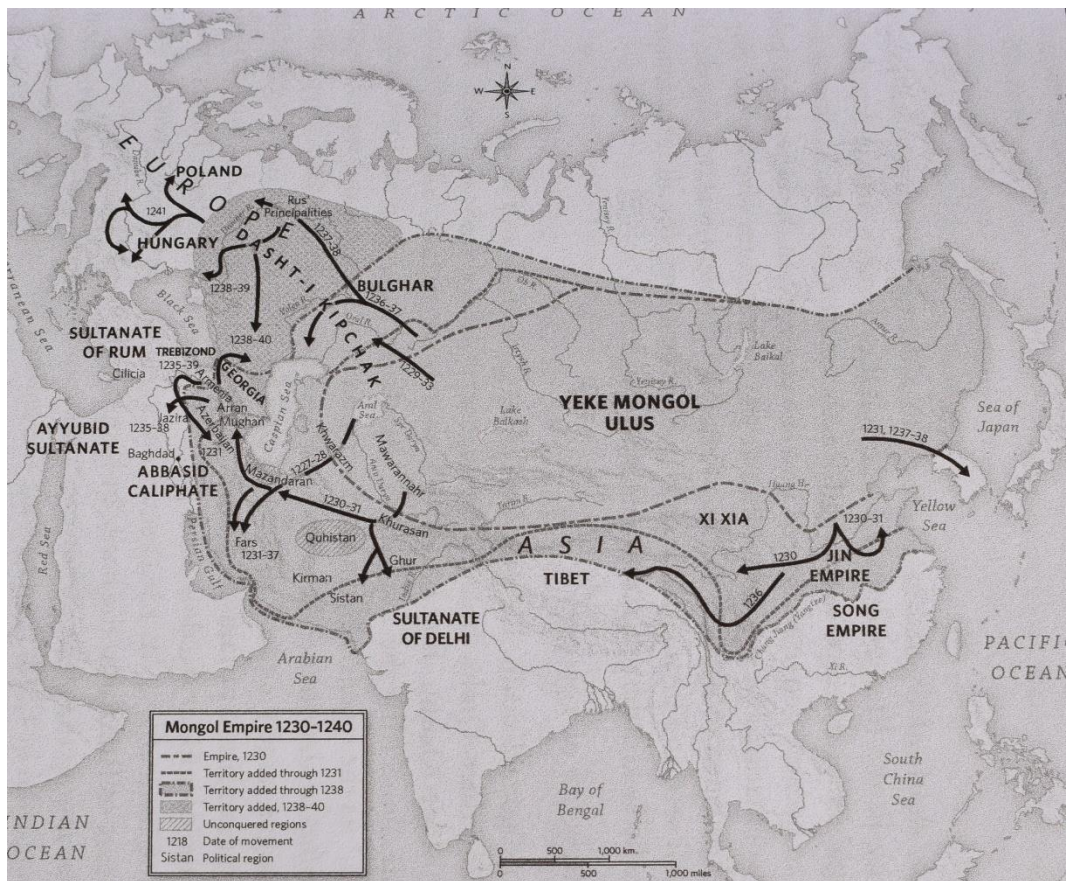
¹⁴³ JUVAINI, Ala-ad-Din Ata-Malik. *The History of the World-Conqueror*, s. 553.

¹⁴⁴ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 138.

¹⁴⁵ WEATHERFORD, J. *Čingischán a utváření moderního světa*, s. 188.

¹⁴⁶ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek II., 1197-1250*. Praha: Paseka, 2000, s. 355-356.

¹⁴⁷ *Tajná kronika Mongolů*, s. 161-163, § 275-277.

Obr. 4 – Mongolská říše v letech 1230-1240¹⁴⁸

7.3.2 Boje ve střední Evropě

Uherský král Béla IV. poskytl uprchlým Kumánům a Kipčákům azyl především z prozíravých důvodů. Již dlouhodobě měl problémy se svými vazaly a šlechtou. Zhruba 40.000 kočovníků znalých boje mu tedy přišlo k posílení autority a postavení vhod.¹⁴⁹ Bělův syn Štěpán se dokonce zasnoubil s dcerou chána Kipčáků Kötenu. Známe ji jako Alžbětu Kumánskou (oficiálně byli oddáni roku 1253). Kulturní a společenské rozdíly mezi kočovníky a místním obyvatelstvem se projevil záhy. Kočovníci nechávali pást svá stáda na poli rolníků. Ta pak podléhala rychlé zkáze, což se logicky nelíbilo šlechtě. Církev se vůči kočovníkům taktéž stavěla odmítavě, neboť přestože přijali křesťanství, stále se chovali jako pohané. Béla však na apely šlechty a církve nereagoval. Uherská šlechta se proto rozhodla vyřešit situaci vlastní silou. Zajala chána Kötenu a popravila jej. To ovšem u kočovníků vyvolalo hysterii. Hledajíc nové útočiště se devastující silou prohnali územím Uher směrem na jih. Zanechali po sobě pouze spoušť.

¹⁴⁸ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 121.

¹⁴⁹ MAY, T. M. *The Mongols*, s. 113.

Mongolové se mezitím chystali na další postup, právě do Uher a do Polska. Béla IV. na hrozící invazi reagoval tak, že se s prosbou o pomoc obrátil na římského císaře Fridricha II. Štaufského a papeže Řehoře IX. Císař i papež však byli zaneprázdněni vlastními spory. Fridrich II. si nárokoval postavení vlády křesťanského světa. To samozřejmě kolidovalo se zájmy papeže. Proto jej opakovaně exkomunikoval. Béla IV. se tak kýžené pomoci nedočkal.

7.3.2.1 Polské království – bitva u Lehnice

Mongolská vojska se opět rozdělila na dvě křídla a roku 1241 vtrhla do východní Evropy. Menší část armády do Polska, větší část do Uher. V Polsku Mongolové v rychlém sledu dobyli Sandoměř a Krakov. Rozhodující bitva se odehrála u města Lehnice. Na obranu Polska se postavil kníže Jindřich II. Slezký, který narychlo svolal válečnou hotovost složenou z polských rytířů a teutonických rytířů (Řád německých rytířů) z Pruska. Na podporu mu spěchal český král Václav I., který byl však od místa bitvy ještě den jízdy.¹⁵⁰ Bez podpory českého krále se Jindřich II. Mongolům neubráníl a u Lehnice se svým rytířstvem padl. Jako zajímavost lze uvést, že do boje byli mobilizováni také němečtí horníci. Mongolové je zajali a odvezli na území dnešního Kyrgyzstánu, aby zde těžili nerostné suroviny.¹⁵¹ Mongolové se poté vyhnuli vojskům českého krále a zamířili skrze Moravu do Uher s cílem spojit se s druhým a početnějším křídlem armády.

7.3.2.2 České království - bitva u Olomouce

O pohybu Mongolů v Českém království existují historické zmínky. Píseň Jaroslav v Rukopisu královédvorském líčí hrdinný souboj obránců Olomouce s mongolskými nájezdníky. O takovém boji bychom se dočetli také v Dalimilově kronice, která dokonce uvádí, že u Olomouce měl zahynout mongolský kralevic, tedy některý z příslušníků Zlatého rodu. Na podporu těchto historických pramenů se stavěl především český dějepisec František Palacký.¹⁵²

---

¹⁵⁰ VANÍČEK, V. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek II., 1197-1250*, s. 358.

¹⁵¹ WEATHERFORD, J. *Čingischán a utváření moderního světa*, s. 195-196.

¹⁵² PALACKÝ, František. *Vpád Mongolů v roce 1241: kritické sestavení a přehlédnutí všech dostupných pramenů, se zvláštním ohledem na porážku Mongolů u Olomouce*. Druhé vydání. Praha: Vladimír Kvasnička, nakladatelství Vodnář, 2019, s. 29-31.

7.3.2.3 Uhry – bitva na řece Slaná a úmrtí Ögedeie

11. dubna 1241 se Mongolové utkali s uherskými vojsky v bitvě na řece Slaná, která je též označována jako bitva u Muhi. Uherští rytíři Mongolům podlehli a Béla IV. byl donucen prchnout až do Dalmácie, kde se nějakou dobu ukrýval ve městě Trogir.¹⁵³

Zatímco mongolská vojska plenila Uhry, oddával se Ögedei v Mongolské říši potěšení z lovu a nezřízené konzumaci alkoholu. Pil prý dokonce natolik, že došlo ke jmenování speciální komise dohlížitelů, která měla každý den kontrolovat, kolik pohárů vína velký chán vypije.¹⁵⁴ V prosinci roku 1241 Ögedei umírá a vlády nad Mongolskou říší se jako regentka ujímá jeho žena Töregene.

7.3.3 Evropská reakce na mongolský vpád

Smrt velkého chána znamenala nutnost svolat volební shromáždění a rozhodnout o následníkovi trůnu. Mongolové tedy utlumili veškeré vojenské akce a z Evropy se kvapem stáhli. Stálé vojenské posádky však ponechali na území ruských knížectví či kipčackých stepí, neboť tuto oblast přiřčenili k Jochiho *ulusu*. Nečekaný odchod Mongolů podnítil vlastenecké odhodlání evropských dobových kronikářů, kteří psali o hrdinských činech obránců nebo také o velkoleposti císaře Fridricha II., který měl dle jejich slov Mongoly od dalšího postupu do západní Evropy odradit.¹⁵⁵ Skutečnost je však taková, že obyvatelé Evropy byli rychlostí útoku a plněním Mongolů zcela zaskočeni. Pro jejich vojenskou sílu a neobvyklý vzhled jim často přisuzovali až nadlidské schopnosti. Strach z dosud neznámého národa přispěl k démonizaci Mongolů.

Roku 1245 svolal papež Inocenc IV. do Lyonu ekumenický koncil. Jedním z bodů, o kterém se vedla diskuze, byl právě mongolský vpád do Evropy. Účastníci koncilu se shodli, že pro příště je zapotřebí budovat nové hrady a opevnění.¹⁵⁶ Za účelem navázání diplomatických styků a touze po poznání dosud neznámého národa bylo do Mongolské říše vysláno oficiální poselstvo, které vedl minorita Jan de Plano Carpini.

¹⁵³ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 140.

¹⁵⁴ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 382.

¹⁵⁵ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 117.

¹⁵⁶ VANÍČEK, V. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek II., 1197-1250*, s. 364-365.

Podnikaví obchodníci z Janova a Benátek provozovali několik obchodních stanic u Černého moře a na Krymu. Mongolové získali pleněním Evropy značnou kořist a také mnoho zajatců. Protože ne všechny zamýšleli odvést do Mongolské říše, zanechali je na těchto obchodních stanicích, aby byli následně prodáni do otroctví. Nemůže zůstat bez povšimnutí, že prodej zajatců se Mongolům v budoucnu krutě vymstil. Většina odvedenců totiž skončila u egyptského sultána, který je začlenil do armády otroků. Ta o několik desítek let později porazila Mongoly v bitvě u Ayn Jalut a ukončila tak pověstnou mongolskou neporazitelnost.¹⁵⁷

---

¹⁵⁷ WEATHERFORD, J. *Čingischán a utváření moderního světa*, s. 201-202.

8 Správa Mongolské říše regentkou Töregene (1241-1246) a období vlády Güyüka (1246-1248)

Smrt Ögedeie znamenala pro Mongolskou říši období nestability a boje o moc. Ögedeie za svého života neurčil následníka trůnu, pouze se neformálně vyslovil, že by jej na postu velkého chána mohl nahradit vnuk Shiremun. Ten byl ale ještě moc mladý a mezi mongolskou elitou nedisponoval dostatečnou podporou ke svému zvolení.¹⁵⁸ Regentka Töregene naopak prosazovala, aby se velkým chánem stal její syn Güyük. Vynakládala značné úsilí a finanční prostředky ze státní pokladnice, aby členy jednotlivých větví Zlatého rodu přesvědčila (nebo také uplatila), že Güyük je pro post vládce Mongolské říše tím pravým. Byl tu však ještě Čingischánův nejmladší bratr Temüge či vdova Toluie Sorqoqtani Beki, která zas prosazovala svého syna Möngkeho. Velké slovo mezi mongolskou elitou měl i Batu, nyní ověnčen úspěchy ze západního tažení. Batu podporoval Sorqoqtani Beki. Po hádce na slavnostní hostině neměl s Güyükem dobré vztahy. Mocenské vakuum zastavilo veškeré mongolské výboje až na některé výjimky, kdy se např. Mongolům podařilo roku 1243 dobýt Rýmský sultanát.

8.1 Regentství Töregene a volební shromáždění roku 1246

Volební shromáždění Töregene svolala až roku 1246. Do té doby spravovala Mongolskou říši jako regentka. O jejím aktivním zájmu o správu říše vypovídá např. rozhodnutí o odvolání správců dobytých území (Mahmuda Yalavacha v severní Číně či Mas'ud Bega v Turkestánu).¹⁵⁹ Rovněž také dosazení muslimského obchodníka Abd al-Rahmana do čela správy severní Číny, kde bylo jeho primárním úkolem vybrat co nejvíce finančních prostředků z daňových odvodů. Přitom al-Rahman vykonával jinou funkci (hlavního výběrčího daní) za vlády Ögedeie, a to poněkud neúspěšně. Nicméně Töregene se hodlala obklopit vlastními rádci a do vysokých státních funkcí dosazovala osoby, které si sama zvolila. Za její regentské vlády se ještě více prohloubily vztahy mezi muslimskými obchodníky a mongolskými velmoži. Ti mezi sebou v postavení kupce a investora uzavírali obchodní dohody. Mongolští velmoži, jakožto

¹⁵⁸ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 115.

¹⁵⁹ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 383.

investoři, vynakládali finanční prostředky, aby sponzorovali dálkový obchod muslimských kupců. Z prodeje zboží pak získávali určitý podíl, který měl zhodnotit jejich investice. Takovému vztahu se říkalo *ortoq*.¹⁶⁰ Mnohdy se jednalo o způsob, jak zbohatnout, jindy o prodělečný podnik. Záleželo vždy na schopnostech daného kupce.

Batu se volebního shromáždění v roce 1246 osobně neúčastnil. Nikdy neuznal Güyüka jako vládce Mongolské říše. Aby ale jeho rodová větev nepřišla v rámci Zlatého rodu o vliv, vyslal namísto sebe na *quriltai* alespoň bratra Ordu.¹⁶¹ Töregene se během regentství podařilo zajistit pro syna dostatečnou podporu účastníků volebního shromáždění a mohla tak sledovat jeho nástup do čela Mongolské říše.

8.2 Jan de Plano Carpini a slyšení u velkého chána

Volebního shromáždění se na rozdíl od Batua účastnil papežův vyslanec františkánský mnich Jan de Plano Carpini (1185-1252), který o svém putování do Mongolské říše velice barvitě referoval.¹⁶² Podal zprávu o místních přírodních podmínkách, samotných Mongolech, o jejich zvycích, zákonech apod. Carpinioho primárním posláním bylo předání dopisu papeže Inocence IV. vládci Mongolské říše. V dopise papež mongolského velkého chána odrazuje od pronásledování křesťanů a dalšího případného plenění křesťanských zemí. Carpinimu se po volebním shromáždění dostalo slyšení u Güyüka, kde mohl papežův dopis osobně přednést. Güyüková odpověď na papežův dopis je významnou historickou památkou, která je uložena ve vatikánských archivech. Z jeho odpovědi lze zcela jednoznačně vyčíst mongolské chápání řádu světa. Güyük se označuje za vládce všeho lidstva předurčeného Věčným Modrým Nebem k tomu, aby si všechny národy podmanil a vládl jim. Napadení Evropy zdůvodňuje tím, že tamní vládci neuposlechli výzev mongolských vyslanců a nekapitulovali. Neuposlechnutí příkazů se tedy zprotivili vůli Věčného Modrého Nebe. V odpovědi prikazuje Inocenci IV. a všem vládcům křesťanských národů, aby se osobně dostavili do Mongolské říše, poklonili se mu, uznali svrchovanost Mongolů a podrobně

---

¹⁶⁰ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 124.

¹⁶¹ SRBA, O. – SCHWARZ, M. *Dějiny Mongolska*, s. 70.

¹⁶² KNOBLOCH, E. – POUCHA, P. *Putování k Mongolům*, s. 17-64.

dojednali podmínky míru, resp. kapitulace. Pokud příkazu neuposlechnou a nepodrobí se, budou je Mongolové považovat za nepřátele.¹⁶³

8.3 Správa Mongolské říše za vlády Güyüka (1246-1248)

S nástupem Güyüka na trůn přišly velké změny. Okamžitě začal prosazovat svoji vlastní politiku. Rušil nařízení vydaná regentkou Töregene a odvolával z funkcí úředníky, které si do státní správy dosadila. V severní Číně skončil na pozici správce území Abd al-Rahman, který byl ještě s dalšími úředníky shledán vinným z korupce a následně byl popraven. Nahradil jej předtím odvolaný Mahmud Yalavach.¹⁶⁴ Güyük se bohatě odměnil těm, kdo jej na volebním shromáždění podpořili. Tím ještě více zadlužil státní pokladnici, neboť si půjčoval horentní finanční částky od muslimských kupců. Naopak, s odpůrci se vypořádal v rámci politických procesů a čistek. Např. Čingischánův nejmladší bratr Temüge Otchigin byl odsouzen k smrti v politickém procesu, neboť se měl dopustit prohřešku proti zákonům Velké Yasy, konkrétně tím, že si nárokoval post velkého chána bez toho, aby byl právoplatně zvolen na volebním shromáždění.¹⁶⁵

V oblasti správy Mongolské říše lze Güyükovi přičíst k dobru především to, že se aktivně zajímal o poddané. Často osobně navštěvoval různé oblasti říše a potřebným rozdával zlato a oděvy.¹⁶⁶ Taktéž provedl revizi poštovního systému, kdy zamezil zneužívání *gerege/paiza*, tedy tabulek, na základě kterých byla osoba oprávněna využít poštovní stanici pro vlastní potřebu. Nechal vydat tabulky nové, které přidělil pouze určitému okruhu úředníků a poslů. Expanzivní vojenské akce Mongolů za vlády Güyüka pokračovaly v omezené míře, např. v Iráku a proti jižní čínské dynastii Song.

8.4 Úmrtí Güyüka

Batu spravoval Jochiho *ulus* (později označovaný jako Zlatá Horda či Kipčacký khanat) z hlavního města Sarai. Dobytá ruská knížectví byla přiřazena k jeho území, přičemž si některé záležitosti mohla knížata spravovat sama. Supervizoři z řad Mongolů kontrolovali především odvod tributu a plnění

¹⁶³ KNOBLOCH, E. – POUCHA, P. *Putování k Mongolům*, s. 63.

¹⁶⁴ SRBA, O. – SCHWARZ, M. *Dějiny Mongolska*, s. 70.

¹⁶⁵ JUVAINI, Ala-ad-Din Ata-Malik. *The History of the World-Conqueror*, s. 255.

¹⁶⁶ RASHIDUDDIN, Fazlullah. *Jami' u' t-Tawarikh: Compendium of Chronicles, Vol. 3, Classical Writings of the Medieval Islamic World: Persian Histories of the Mongol Dynasties*, trans. Wheeler M. Thackston, London: I. B. Tauris, 2012, s. 280.

dalších povinností. Knížata uváděl do úřadu sám Batu, a to prostřednictvím oficiální jmenovací listiny (*jarlig*).¹⁶⁷

S Güyükem měl však stále napjaté vztahy. Na konci roku 1247 vydal Güyük nařízení, na základě kterého se utvořila speciální jednotka odvedenců (*badur*). S ní a částí armády se velký chán vydal do Sarai. Oficiálním účelem cesty měla být běžná inspekce *ulusu*.¹⁶⁸ Otázkou zůstává, zda Güyük spíše nehodlal vojensky zakročit vůči Batuovi. Přeci jen, dokud jej Batu plně neuznával jako velkého chána, hrozilo, že by se mohly projevit separatistické tendence a občanské nepokoje. O tom, že se Güyük s armádou blíží k Sarai, nebyl Batu oficiálně vyrozuměn. Dozvěděl se to až ze zprávy, kterou mu doručil posel Sorqoqtani Beki. Zřejmě měla o pravém účelu Güyükovi cesty více informací a chtěla Batua jako svého spojence varovat. Güyük ovšem do Sarai nikdy nedorazil. Po pouhých dvaceti měsících vlády ve věku dvaadvaceti let za záhadných okolností umírá.

---

¹⁶⁷ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 143.

¹⁶⁸ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 389.

9 Správa Mongolské říše regentkou Oghul Qaimish (1248-1251) a období vlády Möngkeho (1251-1259)

Regentské správy nad Mongolskou říší se po smrti Güyüka ujímá jeho žena a nyní vdova Oghul Qaimish. Již však nedisponuje toliko rozsáhlými pravomocemi jako dříve Töregene. Batu, poučen z dřívějšího dění, jako nejstarší představitel rodových větví Zlatého rodu rozhodl, že Oghul Qaimish může sice vykonávat regentskou funkci, nicméně za dozoru státních úředníků, aby nemohla zneužívat svého postavení. Rovněž vyzval mongolské velmože a seniorní vojenské velitele k účasti na volebním shromáždění, kde mělo dojít k výběru nového velkého chána.¹⁶⁹ Můžeme tedy pozorovat mírný odklon od tradičního systému, neboť *quriltai* měl právo svolat pouze panovník či regent/ka. Batu však již nechtěl, aby se opakovala podobná situace jako v případě Güyüka, tedy, že by docházelo k úmyslnému odkládání volby a kupčení s hlasy.

9.1 Problematické aspekty volby nového velkého chána

Volební shromáždění se mělo konat v oblasti Ala Qamaq na území Jochiho *ulusu*.¹⁷⁰ Batu (jako představitel Jochiho linie) a Sorqoqtani Beki (jako představitelka Toluiovi linie) se shodli na společném kandidátovi, a to Möngkem, synovi Toluie. Nominaci opírali o skutečnost, že Möngke je synem nejmladšího z Čingischánových synů, tedy, že dle obyčejového práva má právě on nárok „zdědit“ trůn. Zástupci Ögedeiovi a Chaghadaiovi linie hodlali proti Möngkemu postavit své vlastní kandidáty. V nejsilnější pozici byli Güyükoví synové Khwaja a Naqu. Rovněž se jim nelíbilo, že se má volební shromáždění konat v Ala Qamaq, a ne v tradičním místě mezi řekami Onon a Kherlen. *Quriltai* v Ala Qamaq sice proběhl, nicméně za velice nízké účasti, neboť na něm nakonec někteří zástupci Ögedeiovi a Chaghadaiovi linie odmítli participovat. Volba nového velkého chána tak nemohla být legitimní, protože neměla oporu v podobě většiny. Mongolská říše se ocitla v patové situaci. Stále jako regentka vládla Oghul Qaimish. Khwaja a Naqu si ale vytvořili svá vlastní *ordu*. Möngke mezitím čekal na svolání nového volebního shromáždění. Každý z uchazečů o trůn se vlastně choval jako samostatný vládce. Vydávali dokonce nařízení, která

¹⁶⁹ JUVAINI, Ala-ad-Din Ata-Malik. *The History of the World-Conqueror*, s. 262.

¹⁷⁰ RASHIDUDDIN, F. *Jamí'u't-Tawarikh: Compendium of Chronicles, Vol. 3, Classical Writings of the Medieval Islamic World: Persian Histories of the Mongol Dynasties*, s. 284.

se v mnoha případech rozcházela a vzájemně si odporovala.¹⁷¹ Z pohledu výkonu státní správy se tak jednoznačně jednalo o nejvíce chaotické období existence Mongolské říše.

9.2 Volební shromáždění v roce 1251 a pokus o převrat

Nový *quriltai* se Batuovi povedlo svolat až roku 1251, a to tentokrát do oblasti Köde'e Aral, tedy do místa, kde byl roku 1206 zvolen velkým chánem Čingischán. Z pohledu symboliky šlo o správnou volbu místa konání volebního shromáždění, jejíž význam nemohl nikdo zpochybňovat. Khwaja a Naqu však s potvrzením účasti otáleli a snažili se konání *quriltai* oddálit, snad proto, aby si zajistili dostatečnou podporu pro své zvolení. Batu se opět osobně volebního shromáždění nezúčastnil. Namísto sebe poslal bratra Berkeho spolu s třicetitisícovou armádou, která měla dohlížet na hladký průběh volby a bezpečnost účastníků shromáždění.¹⁷² O trůn usiloval ještě jako další uchazeč Ögedeiův vnuk Shiremun.

Shiremun zřejmě tušil, že by při volbě proti Möngkemu neobstál. Spojil tedy síly s Naquem a společně vymysleli plán s cílem narušit volební shromáždění a moci se chopit silou.¹⁷³ Zinscenovat převrat se jim ale nepodařilo, neboť byli prozrazeni. Möngke, nyní již právoplatně zvolen volebním shromážděním, nařídil spiklence zajmout, spolu s nimi také Khwaju, Oghul Qaimish a další. Probíhalo vyšetřování a výsledky podezřelých z účasti na spiknutí. Shledáno vinnými a následně popraveno bylo až 77 vysokých vojenských velitelů.¹⁷⁴ Čistky se ovšem nedotkly pouze jich. Došlo k utvoření speciálních vyšetřovacích komisí a soudních tribunálů (*jarghus*), které procesovaly Mongolskou říši skrz naskrz. Mnoho podporovatelů i příslušníků Ögedeiovi a Chaghadaiovi rodové větve se dočkalo trestu smrti. Jejich léna byla konfiskována. Nejvýše urozené soudil osobně sám Menggeser, příslušník Möngkeho osobní stráže, jmenovaný velkým chánem jako vrchní soudce. V souladu s Velkou Yasou byli buď posláni do vyhnanství či rovnou popraveni. Mezi popravenými lze jmenovat např. Oghul Qaimish, Būriho (vnuk Chaghadaie) či Yesü Möngkeho (Güyükem

---

¹⁷¹ RASHIDUDDIN, F. *Jami' u't-Tawarikh: Compendium of Chronicles, Vol. 3, Classical Writings of the Medieval Islamic World: Persian Histories of the Mongol Dynasties*, s. 280.

¹⁷² FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 391.

¹⁷³ JUVAINI, Ala-ad-Din Ata-Malik. *The History of the World-Conqueror*, s. 567.

¹⁷⁴ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 146.

pověřený správou Chaghadaiova *ulusu*). Shiremun, Naqa a Khwaju, což se může zdát překvapivé, byli posláni do vyhnanství.¹⁷⁵ K úplnému vymýcení obou rodů ale nedošlo. Möngke je politickými čistkami pouze oslabil. Již pro něj nemohly představovat hrozbu.

9.3 Möngke a správa Mongolské říše

Po svém zvolení vládcem Mongolské říše se Möngke musel vypořádat s otázkou legitimacy své vlády. Nutnost dvojího konání volebního shromáždění a navazující politické čistky vrhaly stín pochybností. Nechával se proto vypoďobňovat jako nositel Čingischánovi tradice, který ctí zákony předků a nepodléhá vlivu okolních civilizací.¹⁷⁶ Od roku 1252 započal veřejný kult uctívání Čingischána.

9.3.1 Správa Mongolské říše

Jednoznačným definičním znakem Möngkeho vlády nad Mongolskou říší je promyšlený systém centralizace moci. Mengesser plnil funkci nejvyššího soudce a zároveň byl povolán do čela mongolského sekretariátu, který vykonával civilní správu Mongolské říše. Mengesserova primární činnost spočívala ve vykonávání dohledu nad každodenním dění v Mongolské říši a kontrole správy lén. Na stupni pod ním stál Bulghai (také původně člen Möngkeho osobní stráže) jako hlavní představený písařů a komorníků. Dohlížel na řádné konání audiencí a pořizoval z nich písemné záznamy. Mengesser umírá roku 1253 a jeho kompetence plně přechází na Bulghaie.

Möngke rekrutoval na nejvyšší úřednické posty osoby ze svého vlastního *ordu* (pouze Mongoly), neboť jim nejvíce důvěřoval a jejich loajalita již prošla prověrkou několika let služby.¹⁷⁷ Službu na nižších úřednických postech vykonávali příslušníci jiných etnik, jako např. čínští Hanové, Tibetané či Ujghuři.

---

¹⁷⁵ RASHIDUDDIN, F. *Jami' u't-Tawarikh: Compendium of Chronicles, Vol. 3, Classical Writings of the Medieval Islamic World: Persian Histories of the Mongol Dynasties*, s. 290.

¹⁷⁶ ALLSEN, Thomas T. *Mongol imperialism: the policies of the Grand Qan Möngke in China, Russia, and the Islamic Lands 1251-1259*. Berkeley: University of California Press, 1987, s. 34-44.

¹⁷⁷ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907-1368*, s. 396-397.

Za vlády Möngkeho došlo na území Mongolské říše k utvoření čtyř fiskálních a správních oblastí. Konkrétně severní Číny, Turkestánu, Khurasanu a ruských knížectví. V každé oblasti působil místní sekretariát, nazývaný jako „*pohyblivý sekretariát*“, který spadal pod příslušnost mongolského sekretariátu. V severní Číně stál v čele místního sekretariátu Mahmud Yalavach, v Turkestánu Mas'ud Beg a Khurasanu Aghun Akha. Möngke osobně mongolský sekretariát i jednotlivé místní sekretariáty kontroloval a nařídil provádět pravidelné audity nad jejich činností. Každý prohřešek úředníka mu měl být nahlášen.¹⁷⁸ Ekonomicky nejvíce produktivní regiony říše přidělil do správy svým bratrům Khubilaiovi (severní Čína) a Hülegümu (střední Asie). Oba obdrželi titul *il-khan* („*vícechán*“ či „*podřízený chán*“). Přidělené území mohli *de facto* spravovat autonomně, nicméně stále podléhali dozorové pravomoci velkého chána a také kontrole ze strany místního sekretariátu.

9.3.2 Správní a daňové reformy

Za své vlády provedl Möngke řadu reforem. Především lze jmenovat omezení činnosti muslimských obchodníků (a jejich *ortoqh* vztahů s mongolskými velmoži) či revizi systému využívání poštovních stanic. Přestože Güyük již dříve zásadním způsobem omezil zneužívání *gerege/paiza*, za regentství Oghul Qaimish došlo k výrobě a distribuci mnoha nových tabulek. Aby Möngke zabránil zneužívání poštovních stanic a ulevil skupinám obyvatel odpovědných za jejich správu, vydal nařízení, aby každý, kdo disponuje tabulkou, ji vrátil. Následně proběhla jejich likvidace, registrace tabulek nových a přidělení pouze určitému okruhu oprávněných osob.¹⁷⁹

Stěžejní reformou byla reforma daňová. Möngke hodlal získat finanční prostředky na nová expanzivní tažení, ale také na celkovou revitalizaci území Mongolské říše. V první řadě nařídil, aby došlo k provedení censu obyvatelstva, zvířat, nerostných surovin a dalších významných komodit. Získaná data se zapisovala do registrů a přímo se předkládala velkému chánovi. Reformou došlo k zavedení tří typů daňových odvodů, které již nyní odpovídaly regionálním specifikům a vyznačovaly se pravidelností a stálostí. Jednalo se o *qubchur*

¹⁷⁸ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 398.

¹⁷⁹ ALLSEN, T. T. *Mongol imperialism: the policies of the Grand Qan Möngke in China, Russia, and the Islamic Lands 1251-1259*, s. 80.

(„daň z hlavy“), *qalan* („zemědělská daň“) a *tamgha* (daň, kterou hradili kupci a trhovci).¹⁸⁰

9.3.2.1 Qubchur

Nomádská populace hradila *qubchur* ve formě odvodu ze svých stád zvířat. Za regentství Oghul Qaimish se odvádělo jedno zvíře z deseti. Möngke daňovou zátěž snížil a odvádělo se pouze jedno zvíře ze sta. Obyvatelé střední Asie již byli zvyklí platit prostřednictvím ražených stříbrných mincí. *Qubchur* tedy hradili v této podobě, a to konkrétně v rozmezí jednoho až jedenácti stříbrných dinárů podle majetnosti člověka. Möngkemu se zdál systém plateb raženými mincemi praktický a za své vlády usiloval o to, aby se jejich používání co nejvíce rozšířilo.¹⁸¹ Na území ruských knížectví se *qubchur* hradil formou odvodu cenných komodit, např. vzácných kožešin. Určité specifikum představovala severní Čína. Místní obyvatelstvo nebylo zvyklé na systém užívání ražených mincí. Dříve tak vznikla situace, kdy si za jiné komodity museli stříbrné mince směnit či půjčovat od muslimských obchodníků, a to s vysokými úroky. To mělo zásadní dopad na prohlubování chudoby. V rámci omezení *ortoqh*, tak Möngke umožnil, aby se *qubchur* v severní Číně hradil prostřednictvím odvodu stříbra či hedvábí. Taxa představovala přibližně 6 *liangů* stříbra či jednu polovinu *chin* hedvábí ročně.¹⁸² *Qubchur* se zde nehradil z dospělého jedince, ale z domácnosti.

Roku 1253 byl na území severní Číny zřízen zvláštní úřad, do jehož kompetence se řadila správa monetárních záležitostí (*Chiao-cha'ao t'i chu-ssu*). Fungoval vlastně jako centrální banka a vydával papírové bankovky podložené drahými kovy či hedvábím. Dále také kontroloval cirkulaci bankovek.¹⁸³

---

¹⁸⁰ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 401.

¹⁸¹ ALLSEN, T. T. *Mongol imperialism: the policies of the Grand Qan Möngke in China, Russia, and the Islamic Lands 1251-1259*, s. 172-173.

¹⁸² FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 402.

¹⁸³ WEATHERFORD, J. *Čingischán a utváření moderního světa*, s. 219-220.

9.3.2.2 Qalan a tamgha

Qalan hradili zemědělci z usedlých oblastí. V severní Číně se výše daňového odvodu stanovovala podle kvality zemědělské půdy, ve střední Asii zase dle tradičního místního systému vázaného na daň z půdy (*kharaj*).¹⁸⁴

Kupci, stejně jako dříve, platili poplatek *tamgha* ve výši 5 % hodnoty dováženého zboží. Möngke rozšířil daňovou povinnost i na další profese jako na umělce, řemeslníky či rybáře. Je zapotřebí zmínit, že i nadále existovali výjimky z povinnosti hradit daně. Touto exempcí disponovali např. duchovní.

9.3.2.3 Náboženství

Stejně jako jeho předchůdci, pokračoval Möngke v toleranci volného vyznání víry, respektive náboženské neutralitě. Dokud vyznavači víry nezasahovali negativním způsobem do fungování Mongolské říše, neprojevovali o ně Mongolové nijak zvlášť velký zájem. Přestože se Möngke oficiálně nepřikláněl k žádnému vyznání (byl šamanistou), zacházel s jednotlivými duchovními tak, aby se cítili vážení a potřební. Především prostřednictvím nich mohl posléze ovládat obyvatelstvo podmaněných národů. O Möngkem je rovněž známo, že s oblibou pořádal náboženské debaty, mnohdy i klání. Jednoho takového klání se osobně zúčastnil Vilém z Rubruku.

9.4 Vilém z Rubruku a jeho zpráva o Mongolské říši

Vilém z Rubruku (1215-1270) se do Mongolské říše vypravil jako vyslanec francouzského krále Ludvíka IX., který hodlal s Mongoly navázat diplomatické styky. Vilém se na cestu vydal roku 1253 a ve svém díle *Itinerarium ad partes orientales*¹⁸⁵ živě a barvitě líčí obraz mongolské společnosti, života, pověr a zvyků. Také referuje o Evropanech, kteří byli Mongoly zajati a odvedeni do Mongolské říše. Zmiňuje se např. o ženě z Lotrinska zajaté v Uhrách. Ta sloužila v domácnosti jedné z žen velkého chána. Dále také o zlatníkovi z Paříže, kterého Mongolové zajali u Bělehradu, a přímo pro velkého chána v Khara Khorum vytvářel umělecké dílo v podobě stříbrného stromu čepujícího

¹⁸⁴ ALLSEN, T. T. *Mongol imperialism: the policies of the Grand Qan Möngke in China, Russia, and the Islamic Lands 1251-1259*, s. 153-154.

¹⁸⁵ KNOBLOCH, E. – POUCHA, P. *Putování k Mongolům*, s. 65-176.

rozmanité alkoholické nápoje.¹⁸⁶ Ve Vilémově díle se rovněž dočteme o návštěvě Khara Khorum, kdy popisuje jednotlivé čtvrti města obývané muslimy, čínskými Hany, kupci, řemeslníky nebo vyslanci. Ve městě se měly nacházet rozličné svatyně, mešity či kostely.¹⁸⁷ Nejpodstatnější je asi zmínit samotnou audienci Viléma u Möngkeho, kdy mu přednesl dopis od Ludvíka IX., žádajícího navázat diplomatické styky s Mongoly. Möngkeho odpověď na dopis francouzského krále se velice podobá odpovědi, kterou obdržel papež Inocenc IV. od Güyüka. Möngke v odpovědi na dopis uvádí, že existuje pouze jediný bůh (Věčné Modré Nebe), a že na zemi není jiného pána než Čingischána. Tím odkazuje na uctívání kultu prvního velkého chána. Möngke se dále označuje jako vládce celé veliké země Mongolů, který si má z moci Věčného Modrého Nebe podrobit celý svět. Můžeme tak pozorovat, že Möngke pokračuje v odkazu svých předchůdců a v přesvědčení, že právě Mongolové jsou nadřazeni všem lidským bytostem, a že jedině oni jsou předurčení k tomu, aby ovládali celý svět. Proto, pokud chce francouzský král s Mongoly navázat diplomatické styky, přikazuje mu Möngke jako nejvyšší pán na světě, aby k němu poslal vyslance se zprávou, zda Ludvík IX. hodlá s Mongoly žít v míru či ve válce.¹⁸⁸ Z Möngkeho rétoriky je zjevné, že každý se musí nejdříve Mongolské říši podrobit. V opačném případě jej budou Mongolové pokládat za nepřítele.

9.5 Expanze Mongolské říše

K dalším válečným tažením nebylo zapotřebí pouze finančních prostředků, ale i nových vojsk. Díky censu obyvatel měl Möngke dokonalý přehled o počtu a struktuře obyvatelstva Mongolské říše. Mobilizaci nových branců tedy nic nebránilo. Z oblasti Shangtung bylo roku 1255 do mongolské armády odvedeno až 20.000 vojáků. Roku 1257 z vazalské Gruzie 10.000 vojáků.¹⁸⁹ Takto to pokračovalo i v dalších oblastech Mongolské říše. Rozkaz k mobilizaci obdrželi nejen vojáci, ale rovněž i vojenští technici, řemeslníci či další specializované profese.

---

¹⁸⁶ KNOBLOCH, E. – POUCHA, P. *Putování k Mongolům*, s. 129-130.

¹⁸⁷ *Ibidem*, s. 152.

¹⁸⁸ *Ibidem*, s. 162-164.

¹⁸⁹ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 403.

Odpovědností za další expanzi pověřil Möngke své bratry Hülegüho a Khubilaie. Hülegü se měl vydat směrem na západ dobýt města jako Bagdád, Damašek či Káhira. Asistenci mu poskytoval zkušený mongolský vojenský velitel Ket Buqha. Khubilaie vyslal proti jižní čínské dynastii Song. Spolu s ním se na tažení vypravil mongolský vojenský velitel Uriyangkhadaí. Nutno zmínit, že oba mongolští vojenští velitelé pocházeli z Möngkeho osobní stráže. Jejich účast na taženích tak lze vnímat i jako formu určité kontroly ze strany panovníka.

9.5.1 Khubilai a tažení proti jižní čínské dynastii Song

Postup mongolské armády proti dynastii Song byl velice pomalý. Příkladně se to především Khubilaiově nedostatku vojenských zkušeností.¹⁹⁰ Raději trávil čas v obležení svých konfuciánských poradců a vymýšlel nové reformy v duchu čínského administrativního modelu a hospodářské rovnováhy, které by mohl aplikovat ve svých lénech v Honanu, Shensi a Hopei. Protože se z řad mongolských velmožů začaly ozývat protesty proti těmto reformám a také padla obvinění o separatistickém počínání Khubilaie, nechal roku 1254 provést Möngke v jeho lénech kontrolu.¹⁹¹ Inspektoři prozkoumávali úřední a účetní záznamy, vyslyšali místní úředníky. Objevili řadu pochybení a vznesli několik obvinění z korupce. Möngkeho reakce byla velmi silná. Obviněné úředníky podrobil soudním procesům a mnoho jich nechal popravit. Navíc na léna uvalil povinnost speciálních odvodů.¹⁹² Khubilai se roku 1258 osobně vypravil k Möngkemu za účelem urovnání situace. Tím, že Khubilai bratrovi osobně vyslovil věrnost, shledal Möngke, že již není zapotřebí dalších nápravných opatření. Ještě téhož roku se ale vypravil na válečnou frontu, aby převzal velení nad tažením proti jižní čínské dynastii Song. Správu nad Mongolskou říší svěřil jako regentovi nejmladšímu bratrovi Ariqovi Böke.

9.5.2 Hülegü a jeho tažení

Hülegü si počínal podstatně lépe než Khubilai. Již mezi lety 1253 a 1254 zahájil ofenzivu proti pevnostem heretické šíitské muslimské sekty Nizariů, odnože Ismailitů (známou též jako sekta či bratrstvo Assassínů). Jejich pevnosti

¹⁹⁰ WEATHERFORD, J. *Čingischán a utváření moderního světa*, s. 229-230.

¹⁹¹ SRBA, O. – SCHWARZ, M. *Dějiny Mongolska*, s. 73.

¹⁹² FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 407-409.

se nacházely ve vysokých horách na území dnešního Afghánistánu a Íránu. Hlavní sídlo Alamut padlo roku 1256. Hülegü dále upřel svůj zrak na Bagdád, největší a nejbohatší město muslimského světa, kterému vládl abbásovský chalíf Mustasim ibn Mustansir, třicátý sedmý následník proroka Muhammada. Obléhání Bagdádu započalo v listopadu roku 1257. Podílela se na něm též křesťanská vojska vazalské Gruzie a Arménie. Město padlo 10. února 1258 a následovalo rabování a ničení. Protože byl Hülegü křesťanem, zakázal plenit majetek křesťanských obyvatel města.¹⁹³ Mongolové dále napadli Aleppo. Damašek zůstal nedotčen, neboť se dobrovolně vzdal.

9.6 Úmrtí Möngkeho

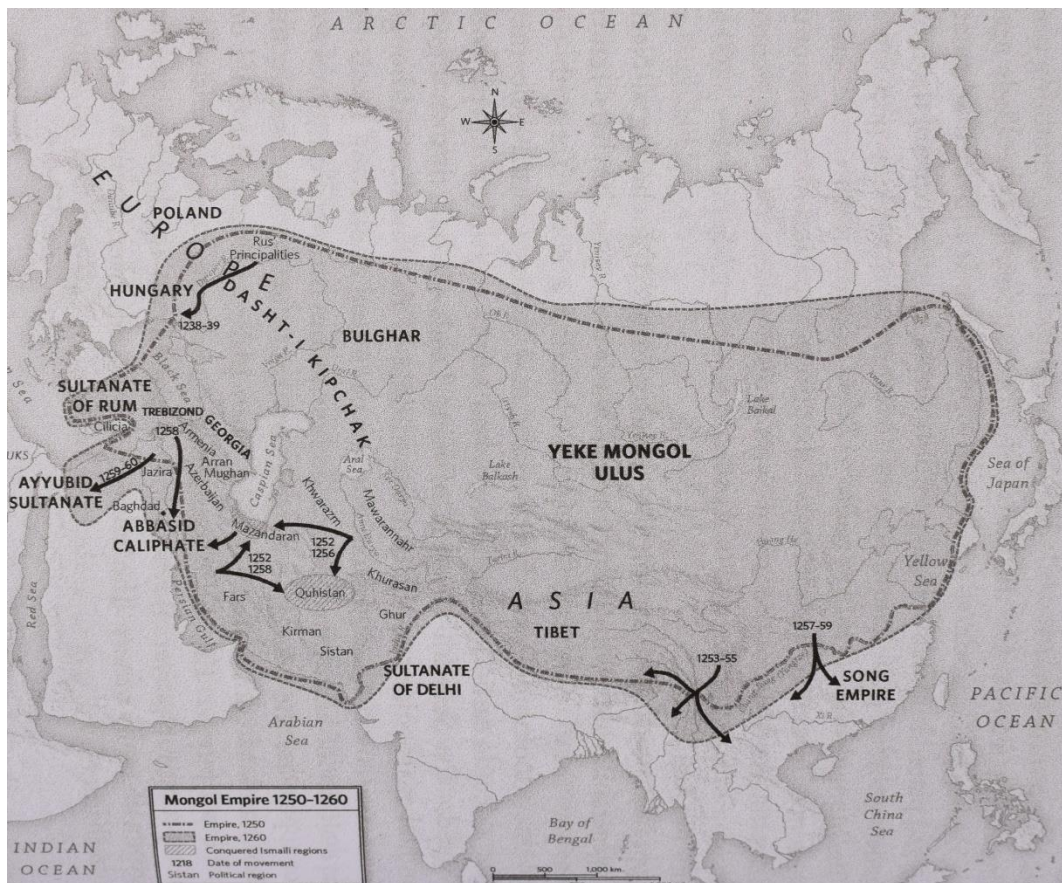
V neprospěch Mongolů však opět zasáhl osud. 11.8.1259 umírá velký chán Möngke a veškerý vojenský postup se tak zastavuje. Přesná příčina jeho smrti není známá. Čínské kroniky uvádějí, že měl zemřít na cholera. Objevují se i záznamy o tom, že mohl zemřít v bitvě.¹⁹⁴ Hülegü v Sýrii ponechal pouze část armády po velením Ket Buqhy. Této situace využila otrocká armáda egyptských Mamlúků, která Mongoly 3.9.1260 rozdrtila v bitvě u Ayn Jalut. Mongolové tak doplatili na své předchozí rozhodnutí prodat zajatce z Evropy do otroctví. Porážkou přišli o auru neporazitelnosti.

To ovšem nic nemění na skutečnosti, že období Möngkeho vlády znamenalo pro Mongolskou říši mocenský vrchol. Podařilo se mu efektivně centralizovat státní moc, provést nové reformy a zajistit další expanzi říše. Problematickou se ale opětovně ukázala otázka následnictví, neboť Möngkeho následníka trůnu neurčil.

---

¹⁹³ WEATHERFORD, J. *Čingischán a utváření moderního světa*, s. 227.

¹⁹⁴ *Ibidem*, s. 232.

Obr. 5 – Mongolská říše v letech 1250-1260¹⁹⁵

9.7 Souboj bratrů o vládu nad Mongolskou říší

Möngkeho tělo bylo dopraveno zpět do Mongolské říše a se všemi poctami pohřbeno v lokalitě blízke místu posledního odpočinku Čingischána a Toluie.¹⁹⁶ Další sled událostí není úplně zřejmý. Pokud se budeme spoléhat na oficiální záznamy, tak měl Ariq Böke jako regent svolat volební shromáždění. Je však zářející, že nevyčkal na návrat svých bratrů z válečných tažení. Měl k nim pouze údajně zaslat zprávu oznamující konání *quriltaie*. Volební shromáždění za účasti zástupců linie Ögedeie, Chaghadaie a Jochiho jej zvolilo jako nového vládce Mongolské říše.

Spolu s Khubilaiem se na vojenském tažení v jižní Číně nacházelo několik mongolských velmožů a vyšších vojenských velitelů. Khubilai reagoval tak, že svolal vlastní volební shromáždění a rovněž se nechal prohlásit vládcem Mongolské říše. Občanská válka byla na spadnutí.

¹⁹⁵ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 168.

¹⁹⁶ RASHIDUDDIN, F. *Jamí'u't-Tawarikh: Compendium of Chronicles, Vol. 3, Classical Writings of the Medieval Islamic World: Persian Histories of the Mongol Dynasties*, s. 295.

Boj o trůn mezi Arikem a Khubilaiem je často vypořádáván jako střet dvou rozdílných myšlenkových proudů a ideologií. Arik představoval tradiční konzervativní stepní život. Cílem Mongolů se mělo stát ovládnutí celého světa, tedy splnění vůle Věčného Modrého Nebe. Arik chtěl vládnout Mongolské říši z centrální stepi, aniž by došlo k asimilaci Mongolů s usedlými civilizacemi. Khubilai vyrůstal v prostředí čínské kultury a konfuciánských ideálů. V asimilaci Mongolů mezi usedlé civilizace nespatoval nic špatného, ba naopak. Měl tedy o způsobu vlády a vůbec o správě Mongolské říše zcela odlišnou představu než mladší bratr.

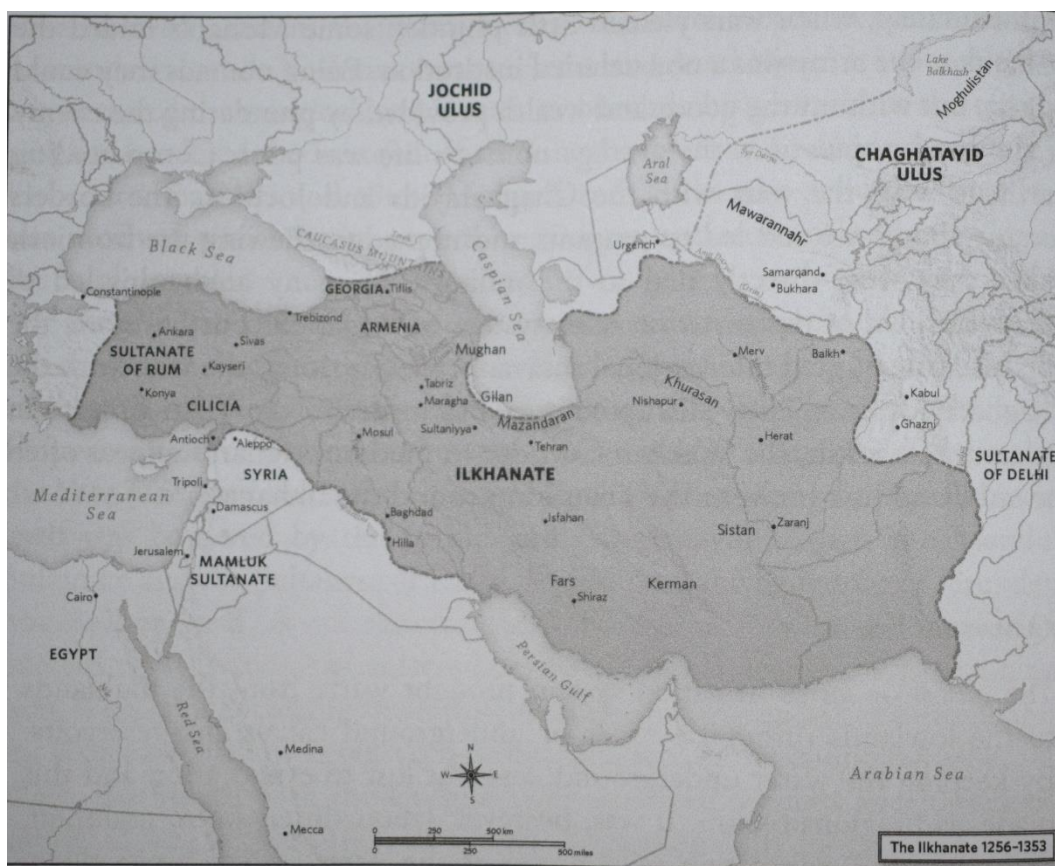
Zajímavé je pozorovat postoj ostatních členů Zlatého rodu k této situaci. Batu zemřel roku 1255 a již tak nemohl být nápomocen řešení sporu. Jeho následníkem se stal syn Sartaq, po něm vnuk Ulaghchi. Po smrti Ulaghchiho se moci v Jochiho *ulusu* chopil bratr Batua Berke, který konvertoval k islámu. Ve sporu v otázce vlády nad Mongolskou říší stranil Arikovi Böqe.

Obr. 6 – Mapa Jochiho *ulusu*¹⁹⁷

¹⁹⁷ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 281.

Hülegü, jako vícechán Il-khanatu, naopak podporoval Khubilaie. S Berkem vedl boj o travnaté stepi na Kavkazu. Rozdělovala je také otázka víry. Hülegü byl křesťanem, Berke naopak muslimem.

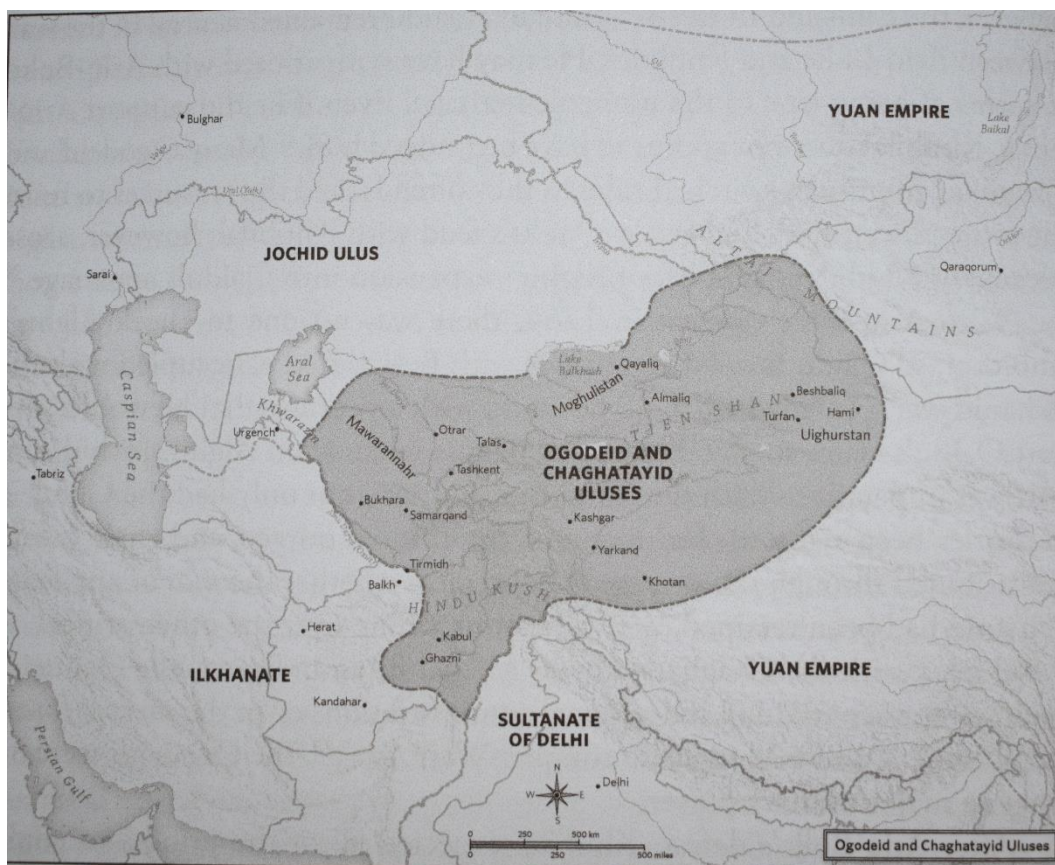

Obr. 7 – Mapa Il-khanatu¹⁹⁸

V čele Chaghadaiského khanatu stál v této době Alghu, vnuk Chaghadaie. Ten nejprve stranil Arikovi Böqe, později jej však zradil a přidal se na stranu Khubilaie, který se s armádou vydal vstříc Arikovi dlejšímu v Khara Khorum. Přestože Arik držel hlavní město Mongolské říše, ocitl se v nevýhodné pozici, neboť Khara Khorum bylo závislé na pravidelných dodávkách zboží a potravin, a to právě z území, které měl v moci Khubilai. Ten přerušil zásobovací trasy a nechal město hladovět. Khara Khorum nakonec roku 1262 kapitulovalo.¹⁹⁹ Boj však pokračoval i nadále v centrálních mongolských stepích.

¹⁹⁸ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 228.

¹⁹⁹ RASHIDUDDIN, F. *Jamī' u' t-Tawarikh: Compendium of Chronicles, Vol. 3, Classical Writings of the Medieval Islamic World: Persian Histories of the Mongol Dynasties*, s. 303-304.

Obr. 8 – Mapa území ovládaného rodovou linií Chaghadaie a Ögedeie²⁰⁰

Arik Böqe se svému bratrovi vzdal roku 1264. Očekávalo se, že bude popraven. Proti tomu se však vyhraňovali jak Hülegü, tak i Berke a Alghu. K popravě Arika tedy nedošlo. Khubilai ho zbavil všech výsad a zakázal mu nadále udržovat vlastní *ordu*. Roku 1266 Arik Böqe za záhadných okolností umírá.

Podstatné je zmínit, že Hülegü, Alghu ani Berke nikdy formálně Khubilaie jako velkého chána neuznali. V pozici vládce Mongolské říše jej tolerovali, nicméně nikdy se mu osobně nepodvolili. Mongolská říše se *de facto* rozdělila na čtyři autonomní území, každé pod správou jedné z větví Zlatého rodu. Jednota Mongolů tak utrpěla další významné trhliny.

Závěrem této kapitoly je ještě zapotřebí uvést, že veškeré líčení sporu bratrů o vládu nad Mongolskou říší pochází od perského historika Rashid al-Dina. Informace pro své dílo čerpal od Boloda, vysoce postaveného úředníka v Khubilaiově administrativě. Není tedy divu, že je Arik Böqe v jeho očích vypodobňován jako zrádce a uzurpátor. Přitom Arik Böqe byl platně zvolen

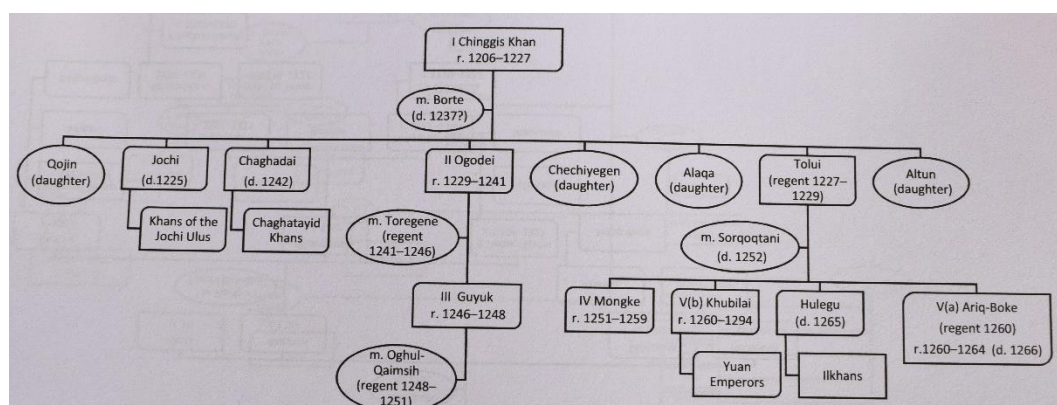
²⁰⁰ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 262.

vládcem Mongolské říše na volebním shromáždění, jehož se účastnila majoritní většina volitelů. To naopak Khubilaiova volba byla přinejmenším spornou.

10 Mongolská říše za vlády Khubilaie (1260-1294)

10.1 Khubilai a správa čínských lén

Khubilai se narodil 23.9.1215. Jeho otcem byl Tolui a matkou Sorqoqtani Beki, která prakticky celý svůj život zasvětila výchově synů a výraznou měrou přispěla k jejich budoucímu společenskému postavení. Möngke vládl Mongolské říši v letech 1251-1259. Khubilai se nechal zvolit velkým chánem na volebním shromáždění, které sám svolal roku 1260. Hülegü stál v čele Il-khanátu v letech 1256-1265. Nejmladší Arik spravoval Mongolskou říši nejprve jako regent, poté v období dvojvládní (1260-1264) i jako velký chán.

Obr. 9 – Rodokmen Zlatého rodu²⁰¹

Sorqoqtani Beki jako správná mongolská matka lpěla na tom, aby se její synové již v raném věku naučili jízdě na koni a lukostřelbě. Rovněž jim zajistila patřičné vzdělání. Khubilaiovi se již od mládí věnovali čínští vychovatelé a rádci. Mezi nimi však figurovali i křesťané, muslimové nebo Ujghuři. Okolo roku 1240 čítal jeho poradní sbor čtyřicet rádců, s nimiž Khubilai konzultoval politické a další záležitosti.²⁰² Nesmíme rovněž zapomínat na Khubilaiovu manželku Chabi, která na něj jako oddaná buddhistka měla velký vliv.

Za vlády Möngkeho spravoval Khubilai svá léna v Honanu, Shensi a Hopei. Zde např. zavedl systém vojenských farem (*t'un t'ien*). Ten spočíval v zajištění soběstačnosti a zásobování pro místní vojenské posádky. Nad systémem farem bděl nově zřízený úřad *Ching-lüeh ssu*. K tomu, aby mohl efektivně vést místní správu, potřeboval vybudovat město jako správní centrum. To bylo postaveno v lokalitě pouze několik desítek mil od hranic severní Číny

²⁰¹ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 359.

²⁰² ROSSABI, Morris. *Khubilai Khan: his life and times*. Twentieth Anniversary Edition. Berkeley: University of California Press, 2009, s. 16.

s mongolskou stepí. Jmenovalo se Shangdu („horní hlavní město“) a primárně sloužilo jako Khubilaiovo letní sídlo. Ve městě nechal vysadit stepní porost a pravidelně zde pořádal hony v uměle vybudované lovecké rezervaci. Shangdu tak bylo spíše městem v mongolském stylu, které mělo vyjadřovat oddanost Khubilaie k mongolské kultuře a jejímu odkazu.²⁰³

10.1.1 Náboženská debata

Roku 1258 čelil Möngke vážnému problému. Ten spočíval v konfliktu mezi buddhisty a taoisty v severní Číně. Konflikt eskaloval až do té podoby, kdy docházelo k otevřeným bitkám mezi mnichy a ničení chrámů, klášterů či cenných náboženských relikvií. Na příkaz bratra měl Khubilai přednést řešení konfliktu, neboť disponoval rozsáhlejší znalostí čínské kultury a místních poměrů. Téhož roku tedy Khubilai svolal setkání hlavních představitelů buddhistů a taoistů.

V této souvislosti je zapotřebí uvést, že Tibet se podařilo Mongolům ovládnout definitivně až roku 1252. V Tibetu neexistoval jednotný systém vlády a mocensky jej reprezentovaly jednotlivé kláštery. Ve skupině vlivných buddhistických mnichů vynikal především Sakya Pandita a jeho synovec Phags-pa. Sakya se stal světským správcem Tibetu a sídlil v Lanzhou. Ještě před svou smrtí roku 1251 předal veškeré své funkce Phags-povi.²⁰⁴ Tibetští mniši se těšili u Mongolů obliby především proto, že jako elitní vzdělanci dodávali mongolské vládě prestiž a záštitu.

Setkání náboženských lídrů se konalo v Shangdu. Khubilai jej pojal jako soutěžní debatu, ve které měl zvítězit lepší řečník. Aktivně se do debaty zapojoval, kladl otázky a prezentoval svůj pohled na věc.²⁰⁵ Z ideologického hlediska stranil buddhistům, kteří nakonec debatu ovládli. Nicméně, aby nekřivdil taoistům, poskytl jim příležitost zachovat si tvář, a to tím, že měli předvést nadpřirozené schopnosti, jež dle svých slov ovládali. To se jim samozřejmě nepodařilo. Sedmnácti hlavním představitelům taoismu Mongolové oholili hlavu a přinutili je konvertovat k buddhismu. Khubilai také nařídil spálit ústřední taoistické náboženské texty a zajistil navrácení obsazených klášterů zpět do rukou

---

²⁰³ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 120.

²⁰⁴ SRBA, O. – SCHWARZ, M. *Dějiny Mongolska*, s. 67.

²⁰⁵ ROSSABI, M. *Khubilai Khan: his life and times*, s. 42.

původních buddhistických majitelů.²⁰⁶ Přestože Khubilai taoisty potrestal, nejednalo se o tak zásadní zásah do jejich činnosti a integrity. Přeci jen, Mongolové nezakázali taoistům další náboženskou činnost ani je dále neperzekuovali. Musíme vzít v potaz, že taoismus byl jako náboženský směr velice oblíbený, a to především v nižších společenských vrstvách čínského obyvatelstva. Citelnější zásahy do činnosti taoistů by logicky podnítili odbojné snahy místních obyvatel.

10.2 Khubilai – vládce Mongolské říše a čínský císař

Jakmile se Khubilai vypořádal s Arikem Böqe, přivlastnil si čínský panovnický titul *Chung-t'ung* („centrální vládce“). Čínští rádci jej nabádali k tomu, aby v severní Číně zavedl centrální systém vlády, kdy část pravomocí deleguje na jednotlivá ministerstva. Dle tradičního čínského pojetí by vláda měla sídlit na území severní Číny a k ochraně hranic by se měly zřídit vojenské distrikty. Rádci mu doporučili vytvořit inspektoráty, které by kontrolovaly správu panství lenních pánů, omezovaly případné zneužívání moci a zamezily korupci úředníků. Taktéž měl zajistit snížení daňových odvodů, podporovat cirkulaci papírových bankovek a redukovat přebujelý úřednický aparát. V neposlední řadě pak zavést státní monopoly na významné komodity jako drahé kovy, železo či sůl. Důležité také mělo být určení korunního prince, aby byla zachována kontinuita dynastie.²⁰⁷ Khubilai hodlal dostat přání svých čínských rádců, ale také zamýšlel chránit zájmy Mongolů. Vyvinul tedy jakýsi hybridní systém administrativy, do kterého včlenil jak prvky čínské, tak prvky mongolské.

10.2.1 Rozdělení obyvatelstva do společenských tříd

Aby se nemusel spoléhat pouze na čínské úředníky, obnovil Khubilai systém státních úřednických zkoušek.²⁰⁸ Obyvatelstvo rozdělil do tří společenských tříd. Po porážce jižní čínské dynastie Song přibyla třída čtvrtá. Na vrcholu společenského žebříčku stáli Mongolové, kteří tak měli přístup k nejvyšším a nejprestižnějším vládním funkcím. Druhou skupinu můžeme pojmenovat jako *Se-mu jen*. Ta zahrnovala především etnika pocházející ze západní a střední Asie. Čínští Hanové společně s Jürcheny, Khitany a Tanguty

²⁰⁶ ROSSABI, M. *Khubilai Khan: his life and times*, s. 42.

²⁰⁷ Ibidem, s. 70.

²⁰⁸ ROSSABI, M. *The Mongols: A Very Short Introduction*, s. 68.

tvořili třetí skupinu *Han-jen*. Stáli tak na nejnižším společenském stupni, a to až do roku 1279, kdy byla pokořena dynastie Song. Songy posléze s dalšími jižními etniky zařadil Khubilai do čtvrté skupiny *Nan-jen*.²⁰⁹ Příslušnost obyvatel do společenských tříd určovala především možnosti jejich uplatnění v úřednických funkcích, resp. pracovních pozicích. Společenské postavení také bylo rozhodné pro vyměrování trestních sankcí. Khubilai tento systém zavedl především proto, že Číňani Mongoly značným počtem převyšovali. Na severu Číny žilo zhruba deset milionů Číňanů, na jihu dokonce okolo šedesáti milionů. Mongolská populace v severní Číně přitom nedosahovala ani milionu.²¹⁰ Aby si Mongolové udrželi kontrolu, potřebovali obsadit nejdůležitější úřednické posty.

10.2.2 Obnova zemědělských oblastí

Jelikož mnoho čínských zemědělských oblastí poškodila válka, zaměřil se Khubilai v první řadě na obnovu a podporu zemědělství. Územím zasaženým válkou garantoval daňové úlevy a poskytl jim materiální pomoc.²¹¹ Roku 1261 založil Úřad na podporu zemědělství (*Ch'üan-nung ssu*). Hlavní činnost úřadu spočívala v kontrole nad činností státem sponzorovaných zemědělských sdružení *she*, která sdružovala přibližně padesát domácností rolníků. V čele *she* stál rychtář (*she-chang*). *She* dohlížely na lokální hospodářství, nesly odpovědnost za kvalitu půdy, nakládání s vodou a dalšími přírodními zdroji. Rovněž měly povinnost vytvářet dostatečné rezervy zemědělských plodin pro případy hladomoru, a dokonce zajišťovat dětem rolníků vzdělání.²¹²

10.2.3 Podpora činnosti některých profesí

Khubilai hodlal realizovat mnoho projektů a za tím účelem potřeboval získat do svých služeb zdatné řemeslníky. Nabízel jim proto příplatky, mimořádné přiděly jídla, ošacení a úlevy od roboty. Společenský status řemeslníků se tak za vlády Khubilaie výrazně zlepšil. Kupci v této době taktéž prosperovali. Dříve na ně čínská elita pohlížela jako na parazity profitující na úkor ostatních.²¹³ To se za vlády Mongolů změnilo. Khubilai pro ně obnovoval obchodní stezky, poštovní stanice a mnohdy přímo sponzoroval dálkový zahraniční obchod. Další

---

²⁰⁹ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 127.

²¹⁰ ROSSABI, M. *The Mongols: A Very Short Introduction*, s. 68.

²¹¹ SRBA, O. – SCHWARZ, M. *Dějiny Mongolska*, s. 76.

²¹² WEATHERFORD, J. *Čingischán a utváření moderního světa*, s. 252.

²¹³ ROSSABI, M. *Khubilai Khan: his life and times*, s. 122.

příliv kupců se ukázal jako velice profitabilní, neboť jakmile vstoupili na území Číny, byli povinni směnit své mince a drahé kovy za čínské papírové bankovky. Pro platební styk se používaly papírové bankovky *Chung-t'ung yüan-pao-ch'ao* podložené stříbrem.²¹⁴ Bankovky se vyráběly z kůry morušovníku. Opatřovaly se pečeti, aby se zamezilo jejich padělání.²¹⁵

Je známo, že Khubilai trpěl dnou a dalšími zdravotními neduhy. Potřeboval proto neustálou přítomnost lékařů. Za jeho vlády se zakládaly nové lékařské školy. Protože neobnovil systém státních úřednických zkoušek, znemožnil mnoha mladým Číňanům budovat kariéru ve státní správě. Tudíž není divu, že se uplatnili v jiných profesích, např. jako lékaři či umělci.²¹⁶ Náklonnost projevoval Khubilai i vědcům. Roku 1271 nechal zřídit Institut muslimské astronomie (*Hui-hui ssu-t'ien chien*). Muslimští astronomové značnou měrou přispěli k rozvoji geografie a vytváření map v Číně.

10.2.4 Stavba hlavního města a Velkého vodního kanálu

Roku 1267 nařídil Khubilai zahájit konstrukci nového čínského hlavního města. Pojmenoval jej Ta-tu (známé též jako Daidu či Khanbaliq). Situoval jej severněji než tradiční čínská hlavní města císařů, neboť jako vládce Mongolské říše potřeboval nadále ovládat i centrální mongolské stepi. Ta-tu bylo postaveno v čínském stylu. Na jeho vybudování se však podíleli stavitelé různých etnik. Barvitý popis města přináší benátský kupec a cestovatel Marco Polo.²¹⁷

Za účelem zásobování města stavitelé prodloužili Velký vodní kanál, 1.100 mil dlouhý, spojující Ta-tu s jihočínským Hangchow.²¹⁸ Shangdu využíval Khubilai jako svou letní rezidenci. Ačkoliv neměl pohyblivý dvůr v tradičním mongolském stylu, lze na střídání rezidence měst pohlížet jako na určitou formu kočování. Aby se neodcizil mongolským obyčejům, v Shangdu pořádal lov, spával v jurtě a popíjel *airagh*.²¹⁹ V Ta-tu nechal postavit chrám předků a své mongolské předky nařídil uctívat v ceremoniích. Pro čínské poddané rozkázal

---

²¹⁴ ROSSABI, M. *Khubilai Khan: his life and times*, s. 123-124.

²¹⁵ POLO, Marco. *Milion, čili, Cesty po Asii, po Africe a po moři Indickém popsané ve století XIII.* Překlad František Alois Maleček. V Praze: Nákladem J. Otty, 1904, s. 120.

²¹⁶ ROSSABI, M. *The Mongols: A Very Short Introduction*, s. 71-72.

²¹⁷ POLO, M. *Milion, čili, Cesty po Asii, po Africe a po moři Indickém popsané ve století XIII.*, s. 100-104.

²¹⁸ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 129-130.

²¹⁹ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 189.

zbudovat pomník Konfuciovi. Obnovil též tradiční konfuciánské rituály, dvorské umění hudby a tance.

10.2.5 Počátek dynastické éry Yüan

V roce 1271 učinil Khubilai zásadní rozhodnutí. Výslovně proklamoval návaznost na čínskou císařskou tradici a přijal pro svou dynastii čínské jméno *Yüan* či *Da Yüan* („nový počátek“).²²⁰ Započal tak dynastickou éru čínské vlády jako panovník císařství Yüan. Přestože byl stále vládcem Mongolské říše, znamenalo toto rozhodnutí další odcizení s tradiční mongolskou kulturou. Korunním princem určil druhorozeného syna Jingima (čínsky pojmenován jako Chen-chin, v překladu „ryzí zlato“), kterému poskytl výchovu v duchu konfuciánských tradic.²²¹

10.2.6 Khubilai a náboženství

Khubilai je vypořádován jako panovník respektující volné vyznání víry a stranící vícero náboženským směrům. Svoji náboženskou politikou se vlastně nevymykal z tradičního smýšlení mongolských vládců. Přestože neumožnil konání státních úřednických zkoušek, nestavěli se konfuciáni na odpor, neboť naopak obnovil tradiční konfuciánské rituály a dvorské umění hudby a tance. Podobné ústupky činil také muslimům, buddhistům apod. Muslimové působili v Mongolské říši především jako rádci, správci, kupci a řemeslníci. Sdružovali se do relativně samostatných komunit pod vedením představeného *Shaikh al-Islam* (čínsky *hui-hui t'ai-shih*). Ten byl vlastně jejich prostředník při jednání s Mongoly.²²² V mnoha městech měli dokonce své vlastní muslimské čtvrti.

Není tajemstvím, že Khubilai byl velkým obdivovatelem lamaistické formy buddhismu pocházející z Tibetu, konkrétně sekty Sa-skya. Nejvýraznější postavou této sekty byl tibetský mnich Phags-pa, který Khubilaie zařadil do linie buddhistických světových vládců (*chakravartin*). Stavěl jej do role osvíceného panovníka, čímž značně pozvedl Khubilaiovu reputaci a prestiž.²²³ Na příkaz císaře dokonce Phags-pa vytvořil nové mongolské písmo. Přestože bylo oficiálně vyhlášeno roku 1269, nikdy zcela nevytlačilo to původní.

²²⁰ SRBA, O. – SCHWARZ, M. *Dějiny Mongolska*, s. 75-76.

²²¹ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 189.

²²² ROSSABI, M. *Khubilai Khan: his life and times*, s. 142.

²²³ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 124-126.

Konflikty mezi buddhisty a taoisty po náboženské debatě ustaly. Khubilai tak mohl sponzorovat i budování nových taoistických chrámů. Taoističtí mniši jej na oplátku legitimizovali jako čínského císaře.

10.3 Dobyvačná tažení

Úspěch panovníka se jak v mongolském, tak v čínském měřítku posuzoval i podle schopnosti podmanit si okolní civilizace. Khubilai tak navázal na své předchůdce a pokračoval v další expanzi Mongolské říše. V zásadě měl na výběr ze dvou možností. Buď se mohl zaměřit na ostatní khanaty Mongolské říše a zajistit si vojenskou silou jejich bezpodmínečnou poslušnost nebo cílit na finální zúctování s jižní čínskou dynastií Song. Pokud by vojensky vtrhl na území khanatů, riskoval by rozpoutání občanské války. Zvolil tedy druhou možnost a usiloval o porážku Songů.

10.3.1 Invaze do jižní Číny

Dynastii Song vládl císař Lizong (1224-1264) a po něm jeho synovec Duzong (1264-1274). Jih Číny byl velmi úrodný a přístavní města produkovala z námořního obchodu značné bohatství. Vítězstvím na jihu by tedy Khubilai přinesl Mongolům bohatou kořist a zároveň by konečně sjednotil Čínu. Nutno však podotknout, že císařství Song svojí vyspělostí značně převyšovalo sever Číny. Navíc disponovalo armádou čítající okolo milionu vojáků.²²⁴ Nemluvě o početné námořní flotile. Další překážkou se ukázalo také místní podnebí, které svými teplotami mongolským koním ani lukům příliš neshodilo. Koně se navíc ani neměli kde pást, neboť na každém dostupném kousku půdy se něco pěstovalo. Hustý lesní porost znemožňoval pohyb kavalerie a tropické nemoci sužovaly vojsko.

Ovšem Songové se zmítali ve svých vnitřních problémech. Hádky na císařském dvoře a korupce úředníků přispěly k pomalému rozkladu jižního císařství. Narůstající inflace vysávala zásoby zlata, stříbra a hedvábí. Nedostatek financí vedl k tomu, že se vojákům nevyplácel žold. Mnoho jich tedy dezertovalo k Mongolům či se přidali na stranu banditů. Khubilai, vědom si těchto okolností, vyslal k císařskému dvoru vyslance s výzvou, aby Songové kapitulovali.

---

²²⁴ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 181.

Na oplátku jim přislíbil ponechat si částečnou autonomii a nad rámec toho závazek zajistit podporu námořního obchodu.²²⁵ Songové však tento návrh Mongolů nepřijali a vyslance uvěznil. Střety obou armád mezi lety 1261-1267 probíhaly pouze v malém měřítku. Hlavní nápor Mongolů započal roku 1268 napadením měst Xiangyang a Fancheng. Ta kapitulovala po několika letech obléhání roku 1273. Mongolská vojska tak mohla postupovat na hlavní město Songů Hangchow.

Vedením válečných operací v jižní Číně byl pověřen generál Bayan. Ostrřílený vojevůdce se již dříve podílel na mongolských výbojích po boku Hülegüho. Khubilai si ho velmi vážil a na důkaz vděku jej honoroval titulem *chingxiang* („velký vojenský rádce“).²²⁶ Bayan postupoval na území Songů již tradičním mongolským způsobem. Jednotlivá města vyzýval ke kapitulaci. Pokud se vzdala, ušetřil je, pokud ne, zničil je. Důležité je poznamenat, že na příkaz Khubilaie mongolská vojska kapitulující oblasti jižní Číny neplenila. Khubilai tím cílil na získání loajality místních obyvatel, neboť doufal, že pokud jim nebude ničen a konfiskován majetek, najde v jejich očích sympatie.²²⁷

12. srpna 1274 umírá císař Duzong a na trůně jej nahrazuje teprve čtyřletý císař Gong (1274-1276). Protože to byl ještě minorita, skutečnou vládu vykonávala jeho babička regentka císařovna Dowager Xie (1208-1282). Rádci na ni naléhali, aby opustila s císařskou rodinou město. Navzdory naléhání se však rozhodla v Hangchow setrvat a z města evakuovat pouze bratry císaře. Sama se Bayanovi vzdala 28.3.1276. Na důkaz kapitulace mu předala císařskou pečeť. Khubilai se k císařské rodině zachoval velkoryse. Nařídil, aby se s příslušníky císařské rodiny zacházelo s respektem a zakázal plenit hrobky jejich předků. Přestože zkonfiskoval část císařského majetku, ponechal císařovnu s rodinou zabezpečenou. Císařovna žila v rezidenci v Ta-tu až do své smrti roku 1282. Císaře Gongu poslal do tibetského exilu, kde se stal klášterním mnichem. Všem jižním Číňanům, kteří se Mongolům vzdali, garantoval Khubilai amnestii. Navíc vynaložil speciální finanční pomoc pro vdovy, sirotky a starce.²²⁸ Dával tak jasně najevo, že jižní Čínu nehodlá plenit a ničit, naopak ji pomoci k obnově a k ekonomickému růstu.

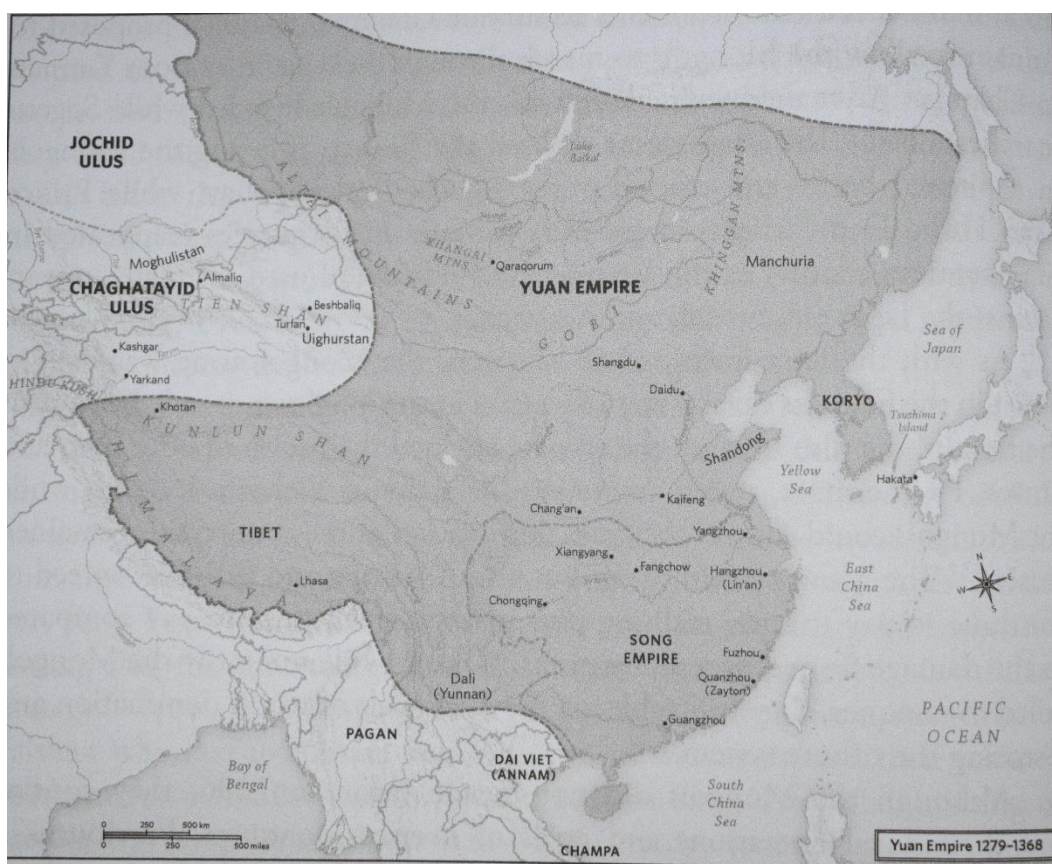
²²⁵ ROSSABI, M. *Khubilai Khan: his life and times*, s. 81.

²²⁶ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 185.

²²⁷ MORGAN, D. *The Mongols*, s. 120.

²²⁸ ROSSABI, M. *Khubilai Khan: his life and times*, s. 90-91.

Mongolové se sice zmocnili Hangchow, uprchnuvší songští lojalisté však pokračovali v odboji a 15.6.1276 prohlásili Gongova bratra Duanzonga za dalšího císaře Songů. Museli však před svými mongolskými pronásledovateli prchat z přístavu do přístavu a neustále se ukrývat. To se odrazilo na Duanzongově zdraví. Ve svých deseti letech 8.5.1278 umírá. Lojalisté však nelenili a ihned 10.5.1278 prohlásili za císaře třetího z bratrů Zhao Binga. Útočištěm se jim stal ostrov Yai-shan. Ten se záhy ocitl v mongolském obležení, ze kterého nebylo úniku. Než aby padl do zajetí Mongolů, skočil jeden z lojalistů spolu s císařem z lodi do rozbouřených vod oceánu.²²⁹ Smrtí posledního císaře 19.3.1279 dynastie Song definitivně zaniká.

Obr. 10 – Mapa císařství Yüan v letech 1279-1368²³⁰

10.3.2 Korea jako vazalský stát

Nejvýznamnějším spojencem Khubilaie byla bezpochyby Korea. Roku 1259 dopomohli Mongolové korunnému princovi Wohjongovi získat trůn. Korea pravidelně hradila tribut, Khubilai zas na oplátku umožnil korejským kupcům přístup na čínský trh, a rovněž několikrát vojensky i ekonomicky svému

²²⁹ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 187.

²³⁰ Ibidem, s. 202.

vazalskému státu pomohl.²³¹ Mongolské urozené ženy se provdávaly za korejské příslušníky šlechty. Vzájemné vztahy byly na vysoké úrovni.

10.3.3 Neúspěšné snahy o dobytí Japonska

Khubilai jako vládce Číny hodlal svou moc rozšířit i na japonské ostrovy. K šógunskému dvoru proto vypravil několik vyslanců, kteří měli regenta Hojo Tokimuneho vyzvat ke kapitulaci a žádat úhradu tributu. Japonci však několik delegací vyslanců poslali zpět do Číny, aniž by Khubilaiovi sdělili jakoukoliv odpověď. Netečnost japonského dvora znamenala, že Mongolové se tuto zemi pokusí získat vojenskou silou. Invaze započala roku 1274 obsazením ostrovů Tsushima a Iki. V bitvě u zátoky Hakata způsobili Mongolové japonským samurajům těžké ztráty. Další noc však zasáhla vyšší moc. K zátocce se přiblížila bouře, která donutila Mongoly ustoupit do lodí a vypravit se na moře. Bouře však byla tak silná, že navedla mongolské lodě na kamenné útesy a skoro všechny zničila. Další pokus o dobytí Japonska se odložil až do roku 1281.

10.3.4 Centrální Mongolsko

Khubilai se musel mít na pozoru i před děním na západní hranici císařství Yüan. Alghua nahradil v čele Chaghadaiského khanatu Qaidu (1265-1301). Ten neustále podnikal výpady do hraničních oblastí. Khubilai jej opakovaně předvolával k císařskému dvoru, avšak marně. Konflikt se vždy omezil na dílčí bitvy a neměl konečné řešení.

Zapotřebí bylo taktéž vyřešit neutěšenou situaci Khara Khorum, které se po vyhladovění nemohlo ekonomicky vzpamatovat. Khubilai v reakci na tuto skutečnost nařídil, aby veškeré stepní oblasti v okolí města vhodné pro zemědělství byly využity k pěstování zemědělských plodin.²³² Taktéž místním kočovníkům poskytl dostatek tažných zvířat a nástrojů pro obdělávání půdy.

---

²³¹ ROSSABI, M. *Khubilai Khan: his life and times*, s. 96-97.

²³² *Ibidem*, s. 113.

10.4 Triumvirát darebných ministrů

Rok 1279 se ukázal být v životě císaře Khubilaie přelomovým. Sužovaly jej zdravotní problémy, především dna. Značně přibral na váze a nebyl schopen dlouhé chůze. Jako nejpálčivější se však ukázal problém v podobě finančního stavu císařství. Stavební projekty jako budování měst Shangdu, Ta-tu a Velkého vodního kanálu, výdaje na obnovu infrastruktury, výdaje na válečná tažení a další výdaje na zajištění chodu císařství vysály státní pokladnici. Khubilai nutně potřeboval zajistit nové zdroje příjmu.

Do funkce ministra financí jmenoval muslima Ahmada Fanakatiho. Zároveň jej pověřil dohledem nad státními monopoly se solí a železem.²³³ Nový ministr financí shledal, že pro vyšší příjem státního rozpočtu bude zapotřebí zvýšit daně. Nařídil tedy provést census obyvatel. Roku 1261 se v daňových registrech uváděl počet 1.418.499 domácností povinných k daňovému odvodu. Především díky obnově infrastruktury se v severní Číně počet domácností zvýšil. Roku 1274 jich bylo k odvodu daně povinných již 1.967.898.²³⁴ Ahmad také navýšil daně kupcům a řemeslníkům. Rozšířil státní monopoly na další komodity jako např. čaj, alkohol, zlato a stříbro. Svými daňovými reformami si však zneprátelil řadu osob, především mezi Číňany. Konfucianští rádci a úředníci jej opakovaně obviňovali z korupce a politikaření. Khubilai však žádné kroky k řešení situace nepodnikl. Napětí ve společnosti vyvrcholilo 10.4.1282, kdy byl Ahmad zavražděn. V domě Ahmada se při vyšetřování zločinu našel vzácný šperk, který měl svědčit o údajné korupci. Je možné, že jej do domu ministra umístili jeho odpůrci právě proto, aby ho následně mohli obvinít z korupce. Čínští rádci na Khubilaie naléhali, že poprava není dostatečným exemplárním trestem. Nařídil tedy tělo Ahmada vyjmout z hrobu, přejet ho povelky a pověsit jej pro výstrahu na veřejné místo.

Aby se do budoucna zabránilo možnému zneužití moci, rozdělila se funkce ministra financí do dvou funkčních pozic. V čele jedné stál Mongol Antung, ve druhé Lu Shirong. Vzájemně se měli kontrolovat. Lu Shirong byl však příliš

---

²³³ RASHIDUDDIN, F. *Jami' u't-Tawarikh: Compendium of Chronicles, Vol. 3, Classical Writings of the Medieval Islamic World: Persian Histories of the Mongol Dynasties*, s. 318-319.

²³⁴ ROSSABI, M. *The Mongols: A Very Short Introduction*, s. 109-110.

ambiciózní a názoru Antunga nedbal. Po nařčení z korupce jej Khubilai roku 1285 nařídil popravit.²³⁵ Roku 1287 ho v úřadu nahradil tibetský buddhista Sangha.

Sangha se v rámci finančních reforem zaměřil především na posílení rezerv stříbra a hedvábí, které by sloužily jako forma zajištění pro papírové bankovky. Vzhledem k narůstající inflaci navrhl zneplatnit dosud užívané bankovky a nahradit je novou měnovou jednotkou *Chih-yüan ch'ao*. Staré bankovky bylo možné směnit v nevýhodném poměru pět ku jedné.²³⁶

Již v 70. letech 13. století se v císařství Yüan začaly projevovat protimuslimské nálady ve společnosti. Na intenzitě nabraly především po smrti ministra financí Ahmada. Khubilai reagoval tak, že zakázal muslimům připravovat pokrm jejich tradičním způsobem (*halal*). Za porušení hrozil provinilci trest smrti. Mnoho muslimů v této době císařství Yüan opustilo. Situace se mírně zlepšila za ministra financí Sanghy. Ten císaře přesvědčoval, aby opatření proti muslimům zmírnil. Odchod muslimských kupců měl totiž zásadní dopad na státní rozpočet. Tím, že podporoval muslimy, si Sangha zneprátelil čínské úředníky. Roku 1291 byl obviněn z korupčního jednání a posléze byl popraven.

Khubilaiův nešťastný výběr ministrů financí jej v očích veřejnosti zásadním způsobem poškodil. Přestože nelze spolehlivě dokázat, že by se opravdu ministři financí dopustili korupčního jednání a zneužití moci, skončil jejich život popravou. V čínských pramenech jsou označováni jako „triumvirát darebných ministrů“.²³⁷

10.5 Závěrečné roky vlády

Po smrti manželky Chabi se císařův zdravotní a psychický stav ještě více zhoršil. I přes četné zdravotní komplikace nadále holdoval alkoholu a nadměrnému přejídání. Roku 1285 navíc umírá korunní princ Jingim. Khubilai tak přichází o následníka trůnu, kterého si pro tento post připravoval několik let.

---

²³⁵ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 207-208.

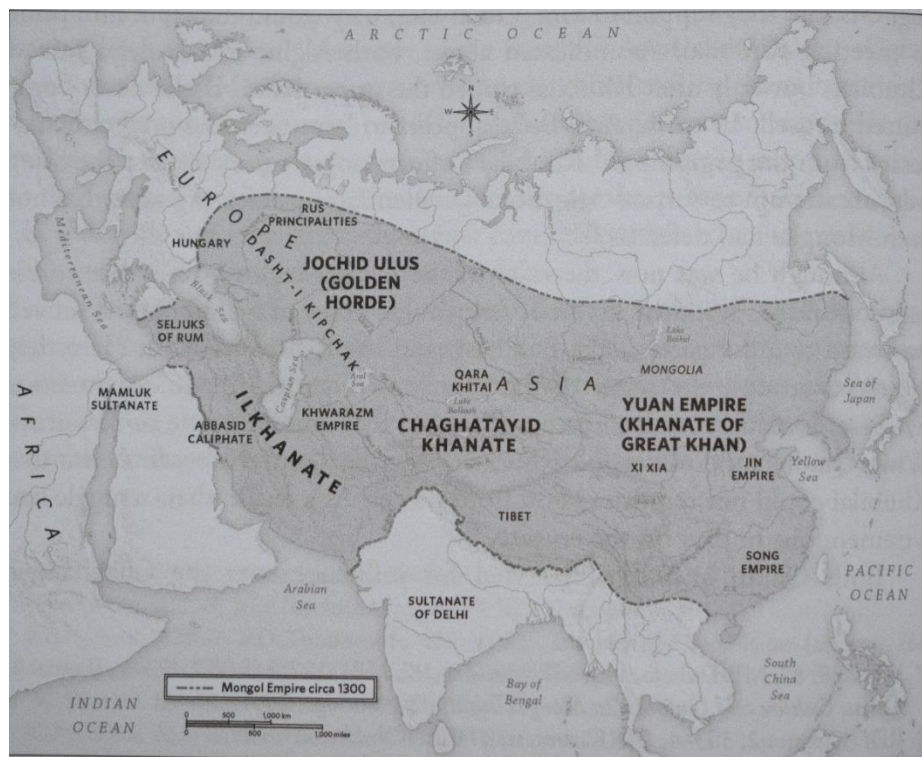
²³⁶ ROSSABI, M. *Khubilai Khan: his life and times*, s. 194-195.

²³⁷ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 208.

Odrazem císařova neutěšeného stavu se stala neúspěšná zahraniční válečná tažení v 80. a 90. letech 13. století. Druhý pokus o dobytí Japonska skončil fiaskem. Mongolskou flotilu rozmetal u břehů Japonska tajfun.²³⁸ Khubilai, zklamán dalším neúspěchem, započal plánování třetí válečné expedice. Tu mu však rádci nakonec vymluvili, neboť by císařství stála další tolik potřebné finanční prostředky. Japonský neúspěch v očích okolních civilizací působil obdobně, jako porážka Mongolů u Ayn Jalut. Mírného úspěchu dosáhla císařská vojska v Barmě. Ta se po bojích podrobila a hradila tribut. Obdobně tomu bylo s královstvími Champa a Dai Viet (známé také jako Annam) na území dnešního Vietnamu.²³⁹ Přestože se Khubilaiovi podařilo donutit tato jihoasijská království k platbě tributu, zisk nikdy nemohl vyvážit ztráty, které zde císařská vojska utrpěla.

Osobní neúspěchy přinutily Khubilaie stáhnout se do ústraní. Přestal se zajímat o politiku a své pravomoci delegoval na rádce a úředníky. Zdravotní komplikace si vybraly svou daň a Khubilai 18.2.1294 umírá. Na trůně jej nahrazuje vnuk Temür Oljeitu (1295-1307). Dynastie Yüan přetrvala v Číně až do svého kolapsu v roce 1368.

Obr. 11 – Mongolská říše okolo roku 1300²⁴⁰

²³⁸ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 196-197.

²³⁹ Ibidem, s. 199-201.

²⁴⁰ Ibidem, s. 174.

10.6 Státoprávní uspořádání císařství Yüan

Vládní model císařství Yüan kombinoval prvky mongolského stepního systému správy s čínským systematicky organizovaným institucionálním správním systémem. Každá z vládních institucí disponovala vlastní zřizovací listinou stanovující její účel a kompetence, včetně způsobu jmenování úředníků a vedoucích úředníků.²⁴¹ Nejvyšším orgánem císařství Yüan byl císař, který rozhodoval o nejpodstatnějších politických a správních záležitostech. Veškeré právní předpisy a další důležité dokumenty (např. císařské edikty) se vydávaly jeho jménem. Nejvýznamnějšími státními úřady císařství Yüan za vlády Khubilaie byly Centrální Sekretariát (*Chung-shu sheng*), Tajná rada (*Shu-mi yüan*) a Censorát (*Yü-shih-t'ai*).

Císařství se dělilo do čtyř územně-správních jednotek. Nejvyšší územně-správní jednotkou byl okruh (*lu*). Mezi nižší územně-správní jednotky se řadily vrchní prefektury (*fu*), prefektury (*chou*) a distrikty (*hsien*). Pro určité oblasti císařství Yüan se ještě vytvářela územně-správní jednotka zvaná provincie (*dao*). V každé z těchto jednotek vykonával dozorovou činnost mongolský úředník *darughachi*. Můžeme tak pozorovat utvoření duálního systému místní správy.

Každá domácnost na území Číny byla evidována v registru a klasifikována dle svého typu. Klasifikace udávala, do jaké daňové taxy daná domácnost spadá, a kterou povinnou službu (robotu) jsou její členové povinni konat. Domácnosti se v rámci klasifikačního systému dělily např. na domácnosti řemeslné (tkadlec, zlatník, vinař apod.), náboženské (mnišské domácnosti) nebo na domácnosti určené dle etnika rodiny.²⁴² Některé domácnosti měly daňové úlevy, jiné zase získávaly státní podporu. Velké důležitosti se těšily domácnosti vojenské (*junhu*). Každá taková domácnost byla povinna určit jednoho jedince k výkonu vojenské služby a zajistit mu veškeré potřebné vybavení.²⁴³ V tomto ohledu můžeme pozorovat rozdíl oproti organizaci obyvatelstva, které stanovovala Velká Yasa. V císařství Yüan neexistoval systém rozdělení osob na bázi decimálního systému.

---

²⁴¹ LANGLOIS, John D. *China under Mongol Rule*. Princeton: Princeton University Press, 2014, s. 25-26.

²⁴² BIRGE, Bettine. *Marriage and the law in the age of Khubilai Khan: cases from the Yuan dianzhang*. Cambridge: Harvard University Press, 2017, s. 31.

²⁴³ *Ibidem*, s. 32.

Na okraji společnosti stála skupina otroků. Při dobytých taženích zajali Mongolové řadu osob, které pak posílali do otroctví k příbuzným vládnoucí dynastie nebo k vojenským velitelům. Otroci se také prodávali na trzích.²⁴⁴

10.6.1 Centrální Sekretariát a ministerstva

Centrální Sekretariát započal svou činnost roku 1260. Sloužili v něm nejvlivnější a nejvýše postavení státní úředníci. Centrální Sekretariát vykonával civilní správu císařství. Veškeré písemnosti směřované panovníkovi musely nejprve projít rukama úředníků Sekretariátu. Přímo podřízeno mu bylo šest ministerstev (*bu*). Administrativní činnost v rámci Sekretariátu prováděla „levá kancelář“ (*tso-ssu*) a „pravá kancelář“ (*yu-ssu*). Vedením úřadu byl pověřen představený (*Chung-shun ling*) – za vlády Khubilaie korunní princ Jingim.²⁴⁵ Civilní správu v územně-správních jednotkách vykonávaly místní sekretariáty, označované jako „odvětvové“ (*hsing chung-shu-sheng*). Každé rozhodnutí zasílaly ke schválení Centrálnímu Sekretariátu. Komunikace probíhala prostřednictvím úředních dokumentů zvaných „komuniké“ (*zi*).²⁴⁶ Centrální Sekretariát mohl delegovat svou rozhodovací pravomoc i na jednotlivá ministerstva.

Císařský administrativní aparát vydával veškeré úřední dokumenty v jazyce čínském, mongolském a v některých případech i v jiném jazyce. Úředním jazykem císařského dvora byla mongolština. V rámci rozdělení obyvatelstva do společenských tříd se nejdůležitější úřednické posty vyhradily pro Mongoly a Středoasijce. Číňané zastávali taktéž státní úřednické funkce, nikoliv ovšem tak významné. Některé úřednické posty byly dědičnými v rámci rodiny. Dědičnost představovala mongolský prvek v čínské administrativě.

Ministerstvo financí vykonávalo dohled nad státní pokladnicí, měnou, výběrem daní a v neposlední řadě nad činností státních monopolů. Taktéž kontrolovalo činnost 156 bank.²⁴⁷ Ministerstvo veřejných prací se staralo o opravy opevnění, spravovalo státní stavby a pozemky, navrhovalo regulativní normy pro činnost řemeslníků. Ministerstvo obřadů pořádalo dvorní ceremonie, slavnosti,

²⁴⁴ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 614.

²⁴⁵ *Ibidem*, s. 589.

²⁴⁶ BIRGE, B. *Marriage and the law in the age of Khubilai Khan: cases from the Yuan dianzhang*, s. 38.

²⁴⁷ LANGLOIS, J. D. *China under Mongol Rule*, s. 36-37.

obřady a zajišťovalo příjem zahraničních vyslanců. Ministerstvo spravedlnosti přezkoumávalo soudní rozhodnutí, na základě kterých došlo k udělení trestu smrti, vyhoštění či odnětí svobody, spravovalo věznice a určovalo výměru trestních sankcí za jednotlivé trestné činy. Ministerstvo obrany bylo zodpovědné za zásobování a výcvik armády. Poslední z ministerstev se nazývalo Ministerstvo personálního zabezpečení. Činnost tohoto ministerstva spočívala především v personálním zajištění státních úřednických postů, nikoliv však těch nejvyšších, které si vybíral přímo císař.²⁴⁸ Jmenovalo úředníky napříč celým císařstvím. Služební poměr úředníka v hlavním městě mohl trvat nejvýše třicet osm lunárních měsíců, v jiných městech až tři roky.²⁴⁹

10.6.2 Censorát

Censorát se řadil mezi jeden ze tří pilířů výkonné moci. Primární činnost tohoto státního úřadu spočívala ve výkonu dohledu nad činností úředníků a vyšetřování přestupků, korupce či zneužívání moci. Censorát měl právo odvolávat úředníky a mohl komunikovat s císařem přímou cestou, nikoliv prostřednictvím Centrálního Sekretariátu. Taktéž disponoval pravomocí přezkumu soudních rozhodnutí a mohl jejich výrok zpochybnit. Konečnou rozhodovací pravomoc však měl Centrální Sekretariát. V případě zpochybnění výroku soudního rozhodnutí Censorátem, buď Centrální Sekretariát soudní rozhodnutí zrušil nebo jeho správnost potvrdil. Komunikace mezi Censorátem a Centrálním Sekretariátem probíhala prostřednictvím úředních dokumentů zvaných „*report*“ (*cheng*).²⁵⁰

Za účelem naplnění svého účelu zřizoval Censorát napříč územím Číny vyšetřovací kanceláře (*ch'a-yüan*). Ty obvykle zaměstnávaly dvacet až třicet dva censorů.²⁵¹ Censoři prováděli auditní kontroly dvakrát do roka. Císař tak disponoval přehledem o dění na úrovni místní správy a zároveň nad činností úředníků. Funkci censora měl údajně vykonávat během svého působení u dvora Khubilaie i benátský kupec a cestovatel Marco Polo. Dokonce sám uváděl, že

²⁴⁸ LANGLOIS, J. D. *China under Mongol Rule*, s. 40.

²⁴⁹ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 589.

²⁵⁰ BIRGE, B. *Marriage and the law in the age of Khubilai Khan: cases from the Yuan dianzhang*, s. 44.

²⁵¹ LANGLOIS, J. D. *China under Mongol Rule*, s. 54.

spravoval město Yang-chou. Více pravděpodobné je však to, že byl „pouhým“ supervizorem nad místním státním monopolem nad těžbou soli.²⁵²

10.6.3 Tajná rada

Ministerstvo obrany bylo zodpovědné za výcvik armády a její zásobování. Nejvyšším armádním úřadem však byla Tajná rada. Stejně jako Censorát měla pravomoc přímo komunikovat s císařem. Mongolové usilovali o to, aby vojenské záležitosti byly vyňaty z civilní správy.²⁵³ Armáda císařství Yüan měla dvě křídla, konkrétně mongolské křídlo (*Meng-ku chün*) a smíšené křídlo (složené z Číňanů a dalších etnických skupin). Každý dospělý jedinec z vojenské domácnosti byl povinen konat vojenskou službu až do věku 70 let. Křídla armády se dále dělila v rámci decimálního systému na centurie (*baihu suo*) pod vedením centuriona (*baihu*), chiliarchie (*qianhu suo*) po 300, 700 a 1.000 vojáků pod vedením chiliarchy (*qianhu*) a myriarchie (*wanhufu*) pod vedením myriarchy (*wanghu*).²⁵⁴ Chiliarchové a myriarchové působili také jako vojenští soudci a jejich rozhodnutí přezkoumávaly místní sekretariáty, které je následně předávaly ke schválení Tajné radě. Lze tak pozorovat, že vojenské záležitosti nebyly zcela vyňaty z civilní pravomoci. Tajná rada rovněž kontrolovala výrobu zbraní a chov koní. Protože se luky a šípy primárně vyráběly z bambusového dřeva, stala se jeho těžba státním monopolem, stejně tak jako chov koní.

Za osobní ochranu císaře odpovídala císařská garda (*su-wei*). Ta se skládala z mongolských příslušníků *keshiku* a z čínských vojáků.²⁵⁵ Císařská garda byla odpovědná Tajné radě.

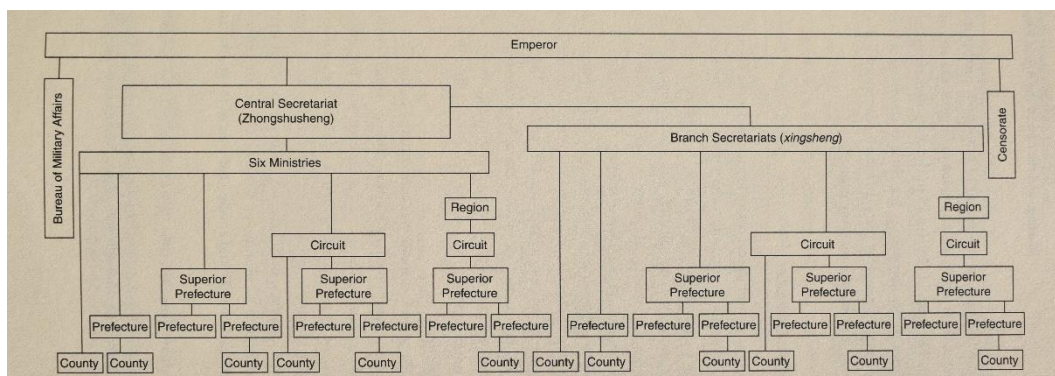
---

²⁵² MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 191.

²⁵³ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 590.

²⁵⁴ BIRGE, B. *Marriage and the law in the age of Khubilai Khan: cases from the Yuan dianzhang*, s. 46-47.

²⁵⁵ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*, s. 601.

Obr. 12 – Soustava vládních orgánů a územně-správních jednotek císařství Yüan²⁵⁶

10.7 Právní systém císařství Yüan

Dynastie Yüan vládla v Číně obyvatelstvu různých etnik, jazyků, náboženství a společenských zvyklostí. Jednou z velkých výzev se pro Mongoly stala problematika aplikace právních norem. Museli si klást otázky typu: „Jaké právní normy mají zavazovat tu či onu skupinu obyvatel? Má vláda připustit právní pluralismus nebo vytvořit jednotný právní systém pro všechny?“

Mongolové přišli s řadou inovací a začlenili do čínského právního systému nové elementy. Velký vliv na čínský právní systém mělo mongolské obyčejové právo. To se však samotné již dříve ukázalo pro potřeby čínské společnosti aplikačně složité a nedostatečné. Mongolové nadále podléhali mongolskému obyčejovému právu a Velké Yase. Středoasijsci Velké Yase v kombinaci s islámským právem. Číňané pak modifikovanému čínskému právu. V případě kolize právních norem měla vždy přednost Velká Yasa, případně právní normy příslušníka vyšší společenské třídy.

Čínská dynastie Jin promulgovala roku 1202 zákoník *T'ai-ho lü*. Zákoník kombinoval prvky tradičního čínského práva s obyčejovým právem Jürchenů. V platnosti zůstal i po ovládnutí Číny Mongoly, a to až do roku 1271, tedy do počátku oficiálního vyhlášení dynastie Yüan. I poté však na jeho ustanovení odkazovali soudci a úředníci ve svých rozhodnutích z důvodu absence právního kodexu.²⁵⁷ Dynastie Yüan byla v čínské historii specifická především tím, že nikdy oficiálně nepromulgovala vlastní zákoník.

²⁵⁶ BIRGE, B. *Marriage and the law in the age of Khubilai Khan: cases from the Yuan dianzhang*, s. 43.

²⁵⁷ *Ibidem*, s. 22-23.

10.7.1 Trestní právo

Dynastie Yüan zachovala tradiční čínský systém pěti druhů trestních sankcí (*wu-hsing*). Vlivem mongolského obyčejové práva došlo v oblasti trestních sankcí k mírné modifikaci, kdy se nad jejich rámec ještě udělovaly doplňující finanční a fyzické tresty. Standartní formy *wu-hsing* zahrnovaly:

- trest smrti uškrcením (*chiao*), trest smrti stětím (*chan*),
- vyhoštění (*liu*) na vzdálenost 2.000 *li*, 2.500 *li* či 3.000 *li*,
- odnětí svobody (*t'u*) od jednoho roku do tří let,
- bití lehkou holí (*ch'ih*) 7 až 57 ran,
- bití těžkou holí (*chang*) 67 až 107 ran.

10.7.1.1 Trest smrti

Khubilai schválil, aby se k trestu smrti uškrcením a trestu smrti stětím doplnil trest smrti pomalým řezáním (*ling-ch'ih*). Tato trestní sankce se udělovala za páchání zvláště závažné trestné činnosti (např. trestný čin velezrady).²⁵⁸ Osm řezů se provádělo na různých místech těla, konkrétně na obličeji, rukách, chodidlech, prsou, břiše a hlavě. Počet řezů podle závažnosti trestného činu mohl být navýšen na 24, 36 nebo dokonce až na 120 řezů. Účelem trestu měla být pomalá a bolestivá smrt odsouzeného. Khubilai oproti dřívějším čínským dynastiím snížil výčet hrdelních trestných činů téměř na polovinu, tedy na 135.²⁵⁹

V otázce aplikace trestního práva panuje všeobecné přesvědčení o krutosti Mongolů. Přístup Mongolů k trestnímu právu v Číně však svědčí o opaku (alespoň tedy v porovnání s dřívějšími čínskými dynastiemi). Na podporu tohoto tvrzení lze uvést, že počet popravených v Číně mezi lety 1261-1306 čítal pouze okolo 300 popravených osob.²⁶⁰ V porovnání s masivním počtem obyvatel se jedná o velmi nízké číslo. Trest smrti se mnohdy měnil na jiné formy trestu, např. na odnětí svobody či vyhoštění. Nebylo ani výjimkou, že císař udělil odsouzeným po přezkoumání případu milost. Typickým trestným činem, za který se ukládal trest smrti byla vražda nebo padělání bankovek.²⁶¹

²⁵⁸ CH'EN, P. H. *Chinese Legal Tradition Under the Mongols*, s. 42.

²⁵⁹ WEATHERFORD, J. *Čingischán a utváření moderního světa*, s. 247.

²⁶⁰ MAY, T. M. *The Mongol Empire*, s. 192-193.

²⁶¹ FRANKE, H. – TWITCHETT, C. D. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907-1368*, s. 589.

10.7.1.2 Vyhoštění

Trest vyhoštění spočíval v nuceném přemístění osoby na určitou vzdálenost z místa bydliště. Vzdálenost 3 *li* odpovídala přibližně vzdálenosti 1 míle.²⁶² Odsouzený byl v rámci trestu povinen v místě vyhoštění konat po určitou dobu nucené práce, např. na poštovní stanici či zemědělské usedlosti. Případně musel po určitou dobu sloužit ve vojsku vyslaném na zahraniční expedici. Mongolové tak mohli tímto způsobem získávat nové brance k dobovačným tažením.

10.7.1.3 Odnětí svobody

Trest odnětí svobody se neukládal samostatně. Naopak, byl vždy doplněn trestem fyzickým. K jednomu roku odnětí svobody se přidávalo 67 ran těžkou holí, k roku a půl 77 ran těžkou holí, ke dvou letům 87 ran těžkou holí, ke dvěma a půl letům 97 ran těžkou holí a ke třem letům 107 ran těžkou holí.²⁶³ Trest odnětí svobody vykonával odsouzený ve věznici. Čínská věznice byla specifická tím, že byla spojena s místem na těžbu nerostných surovin (např. železný důl, důl na těžbu drahých kovů, soli apod.). Odsouzený zde v rámci výkonu trestu musel konat nucené práce. Prakticky se tedy jednalo o trojí trest. Odnětí svobody, fyzické bití a povinnost konat nucené práce. Z pohledu státní moci to zase naopak představovalo efektivní systém využití neplacené pracovní síly pro těžbu nerostných surovin. Věznici vedl vězeňský komisař (*ssu-yü*), který byl odpovědný za čistotu a řádný provoz věznice, předávání jídla a ošacení vězňům, kontrole jejich zdravotního stavu a předávání stížností vězňů vyšším autoritám.²⁶⁴

10.7.1.4 Fyzické tresty

Trestní sankce bití lehkou a těžkou holí se podle závažnosti trestného činu dělila do několika stupňů. Počet ran lehkou holí – 7, 17, 27, 37, 47 a 57 ran. Počet ran těžkou holí – 67, 77, 87, 97 a 107 ran. Hůl se zhotovovala z bambusového dřeva. Důvod, proč se výměra trestu udávala v těchto hodnotách, není zcela jasný. Jedním z možných vysvětlení může být mongolský obyčej všeobecného užívání lichých čísel.²⁶⁵ Bití holí způsobovalo odsouzenému velkou

²⁶² LANE, G. *Daily life in the Mongol empire*, s. 212.

²⁶³ CH'EN, P. H. *Chinese Legal Tradition Under the Mongols*, s. 48.

²⁶⁴ LANE, G. *Daily life in the Mongol empire*, s. 218.

²⁶⁵ CH'EN, P. H. *Chinese Legal Tradition Under the Mongols*, s. 49.

bolest a mnohdy i závažná vnitřní poranění. Fyzický trest se nesměl udělit některým skupinám osob. Šlo např. o osoby starší 70 let, děti (do 15 let věku), tělesně postižené a vážně nemocné.

Pro představu aplikační praxe fyzického trestu lze uvést následující. Pokud někdo usmrtil otroka, byl potrestán 87 ranami těžkou holí.²⁶⁶ Velká Yasa stanovila za cizoložství trest smrti. V tomto ohledu bylo čínské trestní právo za dynastie Yüan „mírnější“, neboť se cizoložství trestalo 87 ranami těžkou holí.²⁶⁷ Čínské trestní právo znalo též právní institut opilství. Pokud otec v podnapilém stavu usmrtil syna, nebyl potrestán trestem smrti, ale fyzickým trestem v podobě 77 ran těžkou holí.²⁶⁸

10.7.1.5 Finanční kompenzace

Mongolské právo přineslo do čínského systému trestního práva institut finanční kompenzace (odškodnění). Pro případy trestného činu vraždy, usmrcení z nedbalosti, ublížení na zdraví či těžkého ublížení na zdraví byl pachatel trestného činu povinen uhradit nad rámec trestu příbuzným oběti finanční kompenzaci. Ta se hradila jako náklady na zajištění pohřbu v případě smrti oběti (*shao-mai-yin*) nebo jako náhrada nákladů léčebných výloh poškozeného.²⁶⁹ Za trestný čin vraždy byl pachatel trestného činu popraven. Jeho příbuzní pak museli uhradit příbuzným zavražděného náklady na zajištění pohřbu. Pachatel trestného činu ublížení na zdraví či těžkého ublížení na zdraví byl potrestán 77 ranami těžkou holí. Nad rámec trestu musel hradit poškozenému výlohy na léčbu.²⁷⁰ Povinnost pachatele trestného činu hradit finanční kompenzace oběti trestného činu nebo jeho příbuzným sloužila především jako forma satisfakce. Taktéž to vypovídá o mírnější aplikaci trestního práva v Číně za vlády dynastie Yüan. Za dřívějších čínských vládnoucích dynastií se totiž za trestný čin ublížení na zdraví či těžkého ublížení na zdraví uděloval trest v podobě 3 let odnětí svobody a 100 ran těžkou holí.

---

²⁶⁶ RATCHNEVSKY, Paul. *Un code des Yuan*. Paris: Presses Universitaires de France, 1937, s. 280.

²⁶⁷ Ibidem, s. 47.

²⁶⁸ Ibidem, s. 265-266.

²⁶⁹ LANE, G. *Daily life in the Mongol empire*, s. 214.

²⁷⁰ CH'EN, P. H. *Chinese Legal Tradition Under the Mongols*, s. 54.

10.7.1.6 Trestný čin krádeže a loupeže

Zvláštní pozornost je zapotřebí věnovat trestnému činu krádeže a loupeže. Velká Yasa stanovila za krádež zvířete trest smrti. Pachatel trestného činu se ale mohl vyvinit uhrazením devítinásobku hodnoty ukradeného zvířete poškozenému. Taková forma vykoupení se v čínském trestním právu neuplatňovala. Vlivem mongolského práva vzniklo jakési hybridní či kompromisní ustanovení, kdy pachatel trestného činu krádeže nebo loupeže byl potrestán fyzickým trestem a nad rámec toho musel poškozenému uhradit finanční kompenzaci. Za krádež zvířete se udělovala finanční sankce devítinásobku hodnoty zvířete. Za krádež věci pak povinnost uhradit poškozenému dvojnásobek hodnoty ukradené věci. Aplikovala se také zásada *noxae deditio*. V případě, že se otrok dopustil trestného činu krádeže nebo loupeže, byl majitel otroka povinen uhradit poškozenému výše stanovenou finanční kompenzaci. Na místo úhrady však mohl zvolit cestu vzdání se otroka ve prospěch poškozeného.²⁷¹

Každému pachateli trestného činu krádeže či loupeže se na tělo vyhotovovalo tetování (*tz'u-tzu*). To sloužilo především jako forma společenského trestu (ve smyslu společenského uplatnění a odsouzení společností). Pro krádež platilo, že za první případ krádeže se pachateli vyhotovovalo tetování na levou ruku, při recidivě na ruku pravou a následně na krk. V případě loupeže rovnou na krk. Zároveň se na zeď vztyčenou proti jeho domu červenou barvou napsalo, jakého zločinu se dopustil.

Takto označená osoba pak musela pro stát vykonávat pětiletou službu tajného agenta (*ching-chi-jen*). Tajný agent byl povinen zdržovat se v místě svého bydliště a pravidelně se hlásit na místním sekretariátu.²⁷² Jeho poslání spočívalo v rozkrývání trestné činnosti v dané oblasti. Předpokládalo se totiž, že tajný agent disponuje znalostí kriminálního prostředí a může přispět k dopadení pachatelů trestné činnosti. Pokud tajný agent pomohl dopadnout pachatele trestného činu krádeže, zkrátil se mu výkon povinné služby o rok. Pokud pachatele trestného činu loupeže, tak o dva roky. Jestliže se ale během období pěti let sám dopustil jiné trestné činnosti, byl povinen sloužit jako tajný agent do konce života.²⁷³ Jednalo se o důmyslný systém, jak využít služeb kriminálníků a jejich znalostí pro

²⁷¹ RATCHNEVSKY, Paul. *Un code des Yuan*, s. 178.

²⁷² LANE, G. *Daily life in the Mongol empire*, s. 217.

²⁷³ CH'EN, P. H. *Chinese Legal Tradition Under the Mongols*, s. 66.

odhalování další trestné činnosti. Otázkou zůstává efektivita takového systému. Přeci jen, tajný agent ve skutečnosti nemusel být tajný. Tetování a nápis na zdi totiž mohly prozrazovat jeho totožnost.

10.7.2 Soudní systém

Civilní soudní spory začínaly podáním žaloby u místního sekretariátu v rámci příslušného distriktu. Písemně sepsané žaloby se vhažovaly do poštovní schránky, kterou pravidelně vybíral soudní úředník. Civilní spory v rámci distriktu rozhodoval vedoucí místního sekretariátu.

V trestních věcech rozhodoval na úrovni distriktu soudce, který byl odpovědný za řádné projednání věci včetně získání svědeckých výpovědí. Při rozhodování vycházel z důkazních materiálů získaných v rámci vyšetřování policejním komisařem (*hsien-wei*). Policejní komisař vykonával pravidelné obchůzky přiděleného rajonu, byl oprávněn zatýkat osoby podezřelé z páčání trestné činnosti a předvádět je před soudce. K ruce měl pomocnou jednotku policejních lučištníků (*kung-shou*). Aby byly policejní jednotky motivovány k řádné činnosti, dostávaly odměny za každého dopadeného zločince.

Drobná trestná činnost se měla řešit na lokální úrovni. Naopak ta závažnější na úrovni vyšší územně-správní jednotky. Soudce distriktu byl totiž oprávněn rozhodovat pouze v trestních věcech, kdy se uděloval trest do výše 57 ran lehkou holí. Pokud by výše trestu za spáchaný trestný čin odpovídala nejméně 67 ranám těžkou holí, rozhodoval o vině a trestu soudce prefektury či vyšší prefektury.

Na úrovni okruhu rozhodoval v trestních věcech soudní senát složený ze soudce, vedoucího sekretariátu okruhu a *darughachi*. Do jejich příslušnosti patřily trestné činy s výměrou trestu 97 nebo 107 ran těžkou holí a trestné činy, za které lze uložit odnětí svobody, vyhoštění či trest smrti. Rozsudky s trestní sankcí v podobě odnětí svobody, vyhoštění či trestu smrti však mohly být vyneseny pouze se souhlasem Ministerstva spravedlnosti.²⁷⁴

---

²⁷⁴ BIRGE, B. *Marriage and the law in the age of Khubilai Khan: cases from the Yuan dianzhang*, s. 48.

Censorát disponoval oprávněním přezkumu soudních rozhodnutí. V případě, že Censorát soudní rozhodnutí zpochybnil, Centrální Sekretariát jej buď zrušil nebo potvrdil jeho správnost. Centrální Sekretariát měl v této věci vždy poslední slovo.

Pokud spáchal trestný čin voják, byl předveden před vojenský soud, jehož činnost vykonávali chiliarchové a myriarchové. Jejich rozhodnutí byla ještě podrobena přezkumu místním sekretariátem. Pokud místní sekretariát jejich rozhodnutí zpochybnil, Tajná rada jej buď zrušila nebo potvrdila správnost rozhodnutí.

10.7.3 Právo manželské

V souladu s tradičními čínskými zákony platilo, že muž může mít pouze jednu manželku. Pokud chtěl mít žen několik, mohlo se jednat pouze o konkubíny. Po svatbě se obvykle žena stěhovala z rodiny do manželovy domácnosti. Levirátní sňatek byl zapovězen. Číňané jej považovali za incestní. Aby bylo manželství platně uzavřeno, muselo mu předcházet sepsání předmanželské smlouvy určující zásnubní dary a další náležitosti.²⁷⁵ V případě, že snoubenci neuzavřeli sňatek do pěti let od nabytí účinnosti předmanželské smlouvy, došlo k její anulaci.

Rozvod manželství mohl iniciovat pouze muž, a to sepsáním dokumentu o rozvodu manželství. Tento dokument musel potvrdit místní sekretariát.²⁷⁶ Kopii potvrzeného dokumentu obdržela rozvedená žena. Mohla se pak vrátit zpět ke své rodině a znovu se provdat. Důležité je poznamenat, že tato pravidla se vztahovala pouze na Číňany, nikoliv na Mongoly. Velká Yasa naopak Mongolům umožnila mít i několik manželek. Taktéž nezapovídala levirátní sňatek. V případě, že žena ovdověla, vrátila se zpět ke své rodině a směla se znovu provdat.

Roku 1271 vydal Khubilai dekret legalizující levirátní sňatek Číňanů. To ovšem spustilo vlnu stížností, neboť Číňani na levirátní sňatek pohlíželi jako na incestní a odmítali se dekretem řídit. Proto roku 1276 došlo ze strany císaře

---

²⁷⁵ BIRGE, B. *Marriage and the law in the age of Khubilai Khan: cases from the Yuan dianzhang*, s. 87.

²⁷⁶ *Ibidem*, s. 192.

k ústupku a bylo stanoveno, že vdova je oprávněna odmítnout levirátní sňatek s podmínkou, že se již nesmí v budoucnu znovu provdat.²⁷⁷

10.7.4 Právo dědické

Mongolské obyčejové právo neznalo právní institut odúmrti. Přesto za vlády Khubilaie v císařství Yüan platilo, že pokud zůstavitel nemá žádné oprávněné dědice, tak jeho nemovitý i movitý majetek připadne státu.²⁷⁸ Místní sekretariát byl pak oprávněn nemovitosti pronajmout jiné osobě. Výnos z nemovitostí se pečlivě zaznamenával do registrů. Pronájmem se především sledoval účel, aby nemovitosti nezůstaly opuštěné, neboť by pak nepodléhaly daňové povinnosti.

V případě existence nezletilého mužského dědice bylo stanoveno, že zůstavitelovu nemovitost spravoval stát. Do dovršení věku 15 let příslušel dědici výnos z nemovitosti. Po nabytí zletilosti přešla nemovitost do jeho vlastnictví.²⁷⁹ Pokud však stále byla naživu zůstavitelova manželka, spravovala nemovitost namísto státu ona.

V souladu s čínským právem se žena po uzavření sňatku obvykle stěhovala do manželovy domácnosti. Mohl ale nastat případ, kdy nezletilá dcera zdědila po svém otci nemovitost, po dovršení zletilosti se vdala, a s manželem se nastěhovali do zděděné nemovitosti.²⁸⁰ Pokud by se po dovršení zletilosti nevdala, připadla by nemovitost státu.

Podle mongolského obyčejového práva mohla majetek zůstavitele dědit žena (případně dcery), pouze pokud neexistoval oprávněný mužský dědic. Tomu v zásadě odpovídalo čínské dědické právo s tím rozdílem, že se dcera, aby mohla být oprávněným dědicem, musela po dovršení zletilosti provdat. Protože se na Číňany neaplikovala povinnost uzavřít levirátní sňatek (s výjimkou období 1271-1276) zůstavitelova žena jeho majetek nedědila a vracela se zpět ke své rodině.

---

²⁷⁷ BIRGE, B. *Marriage and the law in the age of Khubilai Khan: cases from the Yuan dianzhang*, s. 7.

²⁷⁸ BIRGE, Bettine. *Women, property, and Confucian reaction in Sung and Yüan China (960-1368)*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 220

²⁷⁹ *Ibidem*, s. 221.

²⁸⁰ *Ibidem*, s. 227.

Závěr

Rok 1206 předznamenal blíží se změny na euroasijském kontinentu. Kmen kočovných pastevců během několika desítek let ovládl území nebývalých rozměrů. Další expanze Mongolské říše donutila Mongoly zabývat se i aspekty její správy.

Mongolové se původně řídili obyčejovým právem. Čingischán, jako vládce Mongolské říše, aktivně vstupoval do společenských poměrů svých poddaných a vydával právní normy regulující civilní i vojenskou správu říše. Právní normy byly sepsány v zákoník Velká Yasa. Zákoník měl platit věčně a jeho primární účel spočíval v zajištění pevného a neměnného řádu. V konfrontaci s potřebami obyvatel podmaněných civilizací však neobstál. Mongolské obyčejové právo bylo samo o sobě pevně spjata se společností kočovného kmene, nikoliv s vyvinutější společností usedlé civilizace. Během let podléhala Velká Yasa modifikacím, až nakonec její vliv ustoupil do pozadí. V celistvé podobě se zákoník nedochoval, nicméně zůstaly zachovány některé jeho fragmenty, které nám umožňují zkoumat státoprávní uspořádání a právní systém Mongolské říše.

Ögedei, jako první následník Čingischána, nechal vybudovat nové hlavní město Khara Khorum a zasloužil se o zlepšení infrastruktury. Poprvé tak otevřel vrátka cizincům, především muslimským kupcům, pro vstup do Mongolské říše. Během své vlády se musel vypořádat s problematickou otázkou správy území severní Číny. Mongolové brzy poznali, že Velká Yasa není zcela kompatibilní s čínským právním systémem. Ögedei tak ponechal v platnosti zákoník předchozí dynastie Jin *T'ai-ho lü*. Osobní působnost zákoníku se vztahovala pouze na čínské Hany. V této době taktéž dochází k prvním kontaktům s Evropou, které po skončení invaze podnítily touhu Evropanů po poznání dosud neznámého národa.

Dalším milníkem existence Mongolské říše je bezesporu období vlády Möngkeho. Tato doba je specifická především silnou centralizací moci. Nejvlivnějším vládním úřadem byl mongolský sekretariát, jehož repliky (místní sekretariáty) se utvořily v jednotlivých regionech říše. Möngke sekretariáty přímo kontroloval a nechával provádět pravidelné audity nad činností úředníků. Nelze opomenout ani jeho správní a daňové reformy.

Nástup Khubilaie do čela Mongolské říše znamenal prakticky její fragmentaci na čtyři khanaty. Představitelé ostatních khanatů však nikdy Khubilaie jako vládce Mongolské říše neuznali. Jako císař dynastie Yüan dosáhl mnohem větších úspěchů. Ne nadarmo je toto období označováno jako zlatý věk vědy a kultury v Číně. V rámci státoprávního uspořádání vyvinul Khubilai hybridní správní systém kombinující prvky mongolské i prvky čínské. Čínské právo taktéž doznalo změn, především právo trestní. Tradiční čínský systém pěti druhů trestních sankcí doplnil Khubilai o mongolský element v podobě finančních a fyzických trestů.

Je zajisté pravdou, že Mongolové během válečných tažení usmrtili mnoho lidí a způsobili značnou destrukci. Neměli bychom však podléhat falešnému dojmu jako doboví evropští kronikáři, kteří Mongoly označovali jako krvežíznivá zvířata. Zpustošené regiony pod správou Mongolů začaly brzy vzkvétat. Bezpečnost obchodních stezek umožnila masivní pohyb kupců i cestovatelů a přispěla ke kulturní výměně. Díky Mongolům tak mohly vzniknout výrobky jako zlatý brokát či čínský porcelán s perskou modří. Neměli bychom opomenout ani oblast náboženství. Mongolové tolerovali volné vyznání víry a umožnili šíření různých náboženských směrů.

Nejvíce problematickou se ukázala skutečnost, že Mongolové nestanovili jasný a pevný systém pravidel pro následnictví. Princip dědičnosti se mísil s principem volitelnosti. Vždy tak existovalo několik uchazečů o trůn. Boje mezi rodinnými příbuznými tak nebyly výjimkou, spíše pravidlem. Pouze jeden uchazeč mohl být zvolen na volebním shromáždění. Nicméně, historie nám ukázala i příklad období dvojvládí.

Čingischán posuzoval jedince podle zásluh, nikoliv podle urozenosti. Čingischánův Zlatý rod byl kostí bílou, tedy aristokracií, zatímco všichni ostatní kostí černou. Mnoho Mongolů z řad černé kosti však bylo na základě zásluh povýšeno do vyššího stavu. Označovali se jako *qarachu*. Postupem let se jejich počet rozrostl, a nakonec i početností převýšili Zlatý rod. Získávali tak větší a větší vliv, především, co se týká hlasovacích práv na *quriltaii*. Tím, že se jejich představy o dalším směřování Mongolské říše lišily od představ Zlatého rodu, stali se *qarachu* také jedním z faktorů pomalého rozkladu říše.

Zánik dynastie Yüan roku 1368 znamenal i definitivní zánik Mongolské říše. Mongolové budou pamatováni především jako zdatní válečníci a dobyvatelé. Nesmíme ovšem opomíjet i jejich přínos v oblasti práva, obchodu, vědy či kultury. Fenomén Mongolské říše se v kruzích světových historiků těší v posledních dekadách velké oblibě. Doufejme, že to takto bude i nadále pokračovat, a překladem dalších cizojazyčných pramenů (především čínských a perských) dojde k novým zjištěním, které nám poskytnou důležité informace pro další bádání.

Resumé

The Rigorosum Thesis presented deals with the aspects of the rise of the Mongol Empire and the time of its greatest expansion. Especially in the terms of the state system and the legal system. The Rigorosum Theses is divided into individual chapters and subchapters. It is intended to give the reader insight into the administration of the largest contiguous land empire in history. Only marginal attention is paid to this topic in the Czech Republic. On the contrary, the phenomenon of the Mongol Empire has become very popular in world circles of historians in recent decades.

In the introductory chapters, the author deals with aspects of nomadic pastoralism, including the natural conditions of Mongolia. Furthermore, the early social establishment of nomadic tribes and tribal structure. In the 12th century, the mongolian steppes were inhabited by turkic-mongol tribes of nomadic herders. Resisting inhospitable climatic conditions, nomads regularly migrated among the seasonal pastures. They also hunt animals and fish. They grouped into social units, where the highest social unit was the tribe under the control and leadership of the tribal chieftain (*khan*). By taking over the pastures into private ownership, there were rifts among the nomads. Only the wealthier could afford to form an armed group of warriors in their defence. Every nomad learned the art of fighting from an early age, namely horse riding and archery. The tribes fought together and sought decisive influence in the steppes.

The Mongols were among the stronger tribes at the beginning of the 12th century. However, after Qabul Khan's death, their tribe shattered. Other tribes inhabiting the mongolian steppes and neighboring settled civilizations are discussed in Chapter 3.

In 1162, a boy named Temüjin was born into a Mongolian aristocratic family. Although he grew up in poverty due to unfavorable circumstances, he was able to develop himself into a leading position within the Mongol tribe over the years. Even because of his strategic alliances, he was elected ruler of the Mongol Empire at the elective *quriltai* in 1206 and became known as Genghis Khan. This topic is discussed in Chapter 4 and Chapter 5.

Chapter 6 focuses on the legal system of the Mongol Empire. Nomadic herders primarily followed customary law. Genghis Khan, as the ruler of the Mongol Empire, also issued its own legal norms, which were written in the legal code – the Great Yasa. The Great Yasa focused primarily on the civil and military administration of the empire, and contained the legal norms of criminal law, but also private law. In Chapter 6, the reader can get acquainted in detail with some fragments of the legal code.

Genghis Khan died in 1227 and the government passed to his family, known as The Golden Kin (*Altan Urugh*). The successors to the throne continued Genghis Khan's legacy and ensured further expansion of the Mongol Empire. However, they already had to deal with problematic aspects of the administration of subjugated civilizations.

Chapter 7 deals with the reign of Ögedei. Ögedei, as the first successor of Genghis Khan, had the new capital Khara Khorum built and helped improve the infrastructure of the empire. For the first time, he opened the gate to foreigners, especially Muslim merchants, to enter the Mongol Empire. During his reign, he had to deal with the problematic issue of the administration of the territory of northern China. The Mongols soon realized that the Great Yasa was not fully compatible with the Chinese legal system. Ögedei thus retained the code of the previous Jin dynasty named *T'ai-ho lü*. Legal norms of the code applied only to Chinese Han people. At this time, there are also the first contacts with Europe, which after the end of the invasion stimulated the desire of Europeans to meet a hitherto unknown nation.

Chapter 8 deals with the reign of regent Töregene and reign of Güyük. This is followed by Chapter 9 dealing with the reign of Möngke. Möngke's reign is specific mainly through the strong centralization of government. The most influential government office was the Mongolian Secretariat, whose replicas (local secretariats) were formed in the various regions of the empire. Möngke directly controlled the secretariats and commissioned regular audits of the officials' activities. Administrative and tax reforms cannot be overlooked.

The Rigorosum Thesis ends with Chapter 10 dealing with the reign of Khubilai. Khubilai overthrew the southern Chinese Song dynasty, united China and became the leader of the Yüan Empire. The reign of emperor Khubilai is referred to as the golden age of science and culture in China. The security of trade routes and the sophisticated *yam* system have contributed significantly to the influx of merchants into the empire and to the cultural boom. Khubilai developed a hybrid administrative system combining Mongolian and Chinese elements. Chinese law has also changed, especially criminal law. The traditional Chinese system of five punishments was supplemented by a Mongolian element in the form of financial and physical punishments.

The end of the Yüan dynasty in 1368 also meant the definitive end of the Mongol Empire. The Mongols will be remembered primarily as capable warriors and conquerors. However, we must not neglect their contribution to legal system, science or culture. The phenomenon of the Mongol Empire has enjoyed great popularity among world historians in recent decades. Let us hope that this will continue and that the translation of other foreign language sources (primarily Chinese and Persian) will lead to new findings that will provide us with important information for further research.

Seznam použité literatury

Odborná literatura:

ALLSEN, Thomas T. *Mongol imperialism: the policies of the Grand Qan Möngke in China, Russia, and the Islamic Lands 1251-1259*. Berkeley: University of California Press, 1987. 278 pages. ISBN 0-520-05527-6.

BALÍK, Stanislav – BALÍK, Stanislav ml. – BALÍK Stanislav jr. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 4. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2021. 291 stran. ISBN 978-80-7380-848-8.

BIRGE, Bettine. *Women, property, and Confucian reaction in Sung and Yüan China (960-1368)*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 368 pages. ISBN 978-0521573733.

BIRGE, Bettine. *Marriage and the law in the age of Khubilai Khan: cases from the Yuan dianzhang*. Cambridge: Harvard University Press, 2017. 336 pages. ISBN 978-0674975514.

CROIX, Francois Petis de la. *The history of Genghizcan the great, first Emperor of the ancient Moguls and Tartars*. Translated into English. London, 1722. 448 pages.

FRANKE, Herbert – TWITCHETT, Crispin Dennis. *The Cambridge History of China Vol. 6, Alien regimes and border states, 907–1368*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. 864 pages. ISBN 978-0-521-24331-5.

CH'EN, Heng-chao Paul. *Chinese Legal Tradition under the Mongols: The Code of 1291 as Reconstructed*. Princeton: Princeton University Press, 1979. 232 pages. ISBN 978-0691627953.

JUVAINI, Ala-ad-Din Ata-Malik. *The History of the World-Conqueror*. trans. J. A. Boyle. Seattle: University of Washington Press, 1997. 763 pages. ISBN 978-0295976549.

KNOBLOCH, Edgar, ed. – POUCHA, Pavel ed. *Putování k Mongolům*. Překlad Edgar Knobloch. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964. 383 stran.

LANE, George. *Daily life in the Mongol empire*. Westport: Greenwood Press, 2006. 312 pages. ISBN 0-313-33226-6.

LANGLOIS, John D. *China under Mongol Rule*. Princeton: Princeton University Press, 2014. 516 pages. ISBN 978-1400854097.

MAY, Timothy Michael. *The Mongol Empire*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2018. 416 pages. ISBN 978-0-7486-4237-3.

MAY, Timothy Michael. *The Mongols*. Leeds: Arc Humanities Press, 2019. 128 pages. ISBN 978-1641890946.

MORGAN, David. *The Mongols*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 1991. 238 pages. ISBN 0-631-17563-6.

PALACKÝ, František. *Vpád Mongolů v roce 1241: kritické sestavení a přehlednutí všech dostupných pramenů, se zvláštním ohledem na porážku Mongolů u Olomouce*. Druhé vydání. Praha: Vladimír Kvasnička, nakladatelství Vodnář, 2019. 44 stran. ISBN 978-80-7439-153-8.

POLO, Marco. *Milion, čili, Cesty po Asii, po Africe a po moři Indickém popsané ve století XIII*. Překlad František Alois Maleček. V Praze: Nákladem J. Otty, 1904. 269 stran.

RASHIDUDDIN, Fazlullah. *Jami' u't-Tawarikh: Compendium of Chronicles, Vol. 3, Classical Writings of the Medieval Islamic World: Persian Histories of the Mongol Dynasties*, trans. Wheeler M. Thackston, London: I. B. Tauris, 2012. 1056 pages. ISBN 978-1780760544.

RATCHNEVSKY, Paul. *Un code des Yuan*. Paris: Presses Universitaires de France, 1937. 348 pages. ISBN 978-2857570356.

RATCHNEVSKY, Paul. *Genghis Khan: His Life and Legacy*. Malden: Blackwell Publishing Ltd, 2006. 313 pages. ISBN 0-631-18949-1.

RIASANOVSKY, Valentine Nicholas. *Customary law of the Mongol tribes (Mongols, Buriats, Kalmucks)*. Harbin: Artistic printinghouse, 1929. 309 pages.

ROSSABI, Morris. *Khubilai Khan: his life and times*. Twentieth Anniversary Edition. Berkeley: University of California Press, 2009. 352 pages. ISBN 978-0520261327.

ROSSABI, Morris. *The Mongols: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press, 2012. 160 pages. ISBN 978-0199840892.

SRBA, Ondřej – SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 464 stran. ISBN 978-80-7422-331-0.

Tajná kronika Mongolů. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2011. 228 stran. ISBN 978-80-7422-102-6.

VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek II., 1197-1250*. Praha: Paseka, 2000. 582 stran. ISBN 80-7185-264-3.

WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. 367 stran. ISBN 80-7341-776-6.

Odborné články:

RACHEWILTZ, Igor de. Some reflections on Činggis Qan's Yasat. *East Asian History*. 1993, Number 6. p. 91-104.

VERNADSKY, George. The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa. *Harvard Journal of Asiatic Studies*. 1938, Vol. 3, No. ¾. p. 337-360.